

26

Lucian Blaga

- presă interbelică -
- !! - presă din exil,
publicații rare -
pe ab. 2. Z. Blaga
- corșecte manu -
nrice V, 7.

~~DOUCES SACHE~~

BOOK POST

Mme MONICA COVINCESCU
et.
H. VIRGIL IERUNCA
ave Francois Pintor 8

PARIS 19^e
FRANCE

1-2 albe

I, II

(2 ISBN)

3- Titlul

4- pagina alba IV

5 (v) - Metr

V - Albe

VII → VIII - Cuvint înainte

IOANA MÂGURĂ BERNARD

DIRECTORUL POSTULUI NOSTRU DE RADIO

- NOEL BERNARD -

Huriutini

- dracfa
- stinge albe
- textul se incepe
dracfa

pagina cu rot, - stinge
fără rot, - dracfa

~~depo~~

dau mijloc

X8851

Dragă Noel,

Nu te-am uitat. Iți mulțumim pentru tot ce ai făcut pentru România. Iți aducem un omagiu pios și o rugăm pe Ioana să-ți așeze aceste flori culese de pe Ceahlău, pe mormintul unde te odihnești, după o viață în care ai suferit atât de mult...

Asculțatorii tăi din România.

CUVINT INAINTE

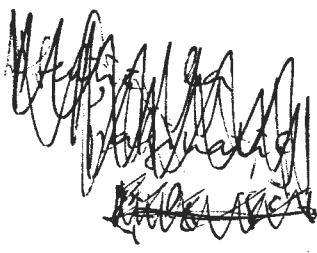
In ajunul Crăciunului 1990, a sosit din România un plic pe numele meu, de la profesorul Ionica Sava din satul Cindești, comuna Dumbrăveni, județul Vrancea. Împodobit cu cîteva Flori ale Reginei autentice, înăuntru am găsit mișcatorul mesaj adresat lui Noel, pe care l-ătî cîtît pe pagina precedență: o dovadă emotională că amintirea mai dăinuiește. Si totuși, memoria noastră este scurtă. Uitarea se instalează repede; uneori ca o condiție strict necesară supraviețuirii, alteleori pur și simplu datorită bombardamentului zilnic de informații, percepții și preocupări noi. Dacă î se mai dă și o mină de ajutor - ceea ce din pacate se întimplă prea adesea - ea devine atât de puternică încît împreacă de-a dreptul memoria. Amintirea lui Noel și a celor care alături de el au clădit "Europa Liberă" și i-au făurit gloria, este amenințată de această primejdie.

Cartea de fată are deci, în primul rînd, rostul să rupă tăcerea voită sau indiferență și să destrame uitațea care se aşterne tot mai deasă peste amintirea lui Noel.

In al doilea rînd, își propune să tragă un semnal de alarmă împotriva acelor de profundă nedreptate fată de memoria unor oameni care au contribuit substanțial la schimbarea la fată a României, dedicîndu-și întreaga activitate și viață emancipării ei, în libertate și democrație. Căci, din pacate, Noel nu este un caz izolat

In sfîrșit, cred că am, față de Noel, datoria morală să-mi împărtașesc amintirile despre el și să adun mărturiile celor care, cunoșcindu-l sub diferite aspecte, de-a lungul anilor, l-au apreciat, l-au stimat sau l-au iubit. Aș vrea ca astfel, ascultătorii lui să-și poată face despre el o imagine cit mai întreagă, iar cei tineri, care nu au mai avut prilejul să-l asculte, să-l poată cunoaște.

Aș mai vrea ca, citind această carte, cei ce dau veșnică vina nefericirii și nenorocului lor pe soartă, să înțeleagă că scenariul destinului nostru nu este decât alegerea deliberată pe care o facem noi înșine, în conștiințul sau subconștiințul nostru.

A M I N T I R I

[^]INT[^]L NIREA

Am ajuns la München într-o duminică, la începutul lunii februarie 1970. Noel era plecat din oraș. Își luase o săptămână de vacanță și se dusese la ski. Viitorul coleg care m-a întâmpinat la aeroport, avea misiunea să mă instaleze într-o pensiune și să-mi transmită din partea lui Noel că-mi va da de știre imediat ce se va întoarce la München. Marturisesc că am fost cam dezamăgită. Eram nerăbdătoare să-l cunosc personal pe "directorul postului nostru de radio", despre care mai nimeni în țară nu știa cine este, de unde vine, ce a fost în România și cind a plecat de acolo. Deși mă încerea și un sentiment de stinjeneală, eram de asemenea curioasă să aflu nemijlocit, cum arată "oficina de spioni, vinduți pe dolari", a Europei Libere.

Din fericire pentru mine, vremea a fost proastă în săptămâna respectivă - proastă și pentru ski - aşa că Noel și-a seurtat vacanța și s-a întors, după numai patru zile, la München. Marti m-a sunat la telefon secretara lui și m-a invitat să vin la radio și două zile la ora 11.

Inutil să mai spun că, deși făceam drumul pentru prima oară, la ora fixată mă aflam deja de cîteva minute la recepție. Secretara lui Noel a venit să mă ia și m-a condus în anticamera lui. M-a rugat să iau loc puțin, pentru că în birou

toemai se găsea cineva. M-am așezat pe un scaun și am așteptat foarte emoționată și curioasă să văd cît seamănă celebrul Noel Bernard cu imaginea pe care, și eu, ca atîția alți ascultatori ai lui, mi-o făcusem de-a lungul anilor, ascultindu-i vocea la Radio Europa Liberă. Îmi închipuam că este un bărbat înalt, sobru, distant, mai în etate, cel puțin eu tîmpile cărunte, dacă nu eu tot părul alb; într-un evînt, un adevărat lord englez. Nu mică mi-a fost mirarea cînd, peste cîteva minute, după ce din biroul lui Noel a ieșit un domn gras și eam apatic, ușa s-a trîntit deodată de perete, și în prag a apărut un bărbat cu o înfațîare sportivă, mult mai tînăr decît îmi imaginase, cu părul castaniu căzut puțin pe frunte, cu ochi incredibil de albaștri, extraordinar de inteligenți și de vii, în cămașă, cu cravată, dar cu gulerul desfacut. Cu zîmbetul pe buze și făcînd un gest spre biroul lui, mi-a spus: "Te rog intră, îmi pare bine!". Mi-a intins mâna, s-a recomandat, iar eu nu-mi puteam reveni din uimirea care mă cuprinsese. "Puștiul asta e Noel Bernard?", mă întrebam uluită. Încă și mai mare mi-a fost uimirea, cînd după ce mă invitat să iau loc, a trecut în spatele biroului, s-a așezat și și-a pus picioarele pe masă, cum obișnuiesc americanii. Așa ceva nu mai văzusem decît în filme.

Treptat, am inceput să-mi revin, datorită discuției relaxate și amicale care a urmat. Noel punea tot felul de întrebări despre viața din România, despre activitatea mea la televiziune. Mai tîrziu aveam să aflu că torrentul de întrebări, ale căror răspunsuri erau ascultate cu cea mai mare atenție și memorate cu exactitate, reprezenta metoda esențială prin care

Noel lăua pulsul societății românești. Nu am cunoscut niciodată un alt director al Europei Libere, care să investigheze cu atit de pasiune și dăruire fenomenul românesc, să-l cunoască atit de profund și nuantat, iar apoi să condenseze toate aceste date în comentarii pline de miez, redactate pe înțelesul tuturor, de la cel mai rafinat pînă la cel mai simplu ascultător. Nu am cunoscut niciodată un alt director al Europei Libere, în viața căruia problemele românești să ocupe un loc atît de important, încît să fie dispus întotdeauna să ia primul avion pentru a se întîlni cu o personalitate venită din România, în vreo capitală europeană, sau să se duca să stea de vorbă cu orice necunoscut care-și exprima dorința să-l vadă.

Îmi amintesc că, la un moment dat, în cursul discuției, am folosit expresia "pe parcurs". Noel a izbunecit în niște hohote de ris, de se extremurău pereții - risul lui proverbial, care le răsună și azi în urechi colegilor care au luerat împreună cu el. M-am simțit ingrozitor de prost. Mă gîndeam: "Oare ce prostie, ce nazdravanie ai spus, de ride omul asta chiar așa?". Ulterior aveam să înțeleag că ori de câte ori cineva folosea o expresie care aparținea, de fapt, limbii de lemn - noi nu ne mai dădeam seama de asta - pentru Noel, era un motiv de mare haz.

El plecase din România în 1940, cînd nu se foloseau încă astfel de expresii. Le găsea foarte amuzante, iar risul lui era spontan și zgomotos, ca al unui copil. Nu i-ar fi trecut niciodată prin minte că persoana respectivă s-ar putea simți jignită ori stingherită. În risul lui nu exista nici o umbră de răutate, ca de altfel în niciuna din comportările sale. Noel era

Am citit știrile respective, după care Noel mi-a mulțumit și a pornit eu mine înapoi, spre biroul lui. Era foarte incintat de felul în care citisem știrile: mi-a spus-o deschis, în modul căre-i era atât de caracteristic. Eu am răsuflat ușurată și l-am întrebat: "Totuși, cum ați putut să mă angajați fără să-mi ascultați măcar vocea?". "Dragă - mi-a răspuns el - dacă ai fi fost redactor, era altceva. Nu te-aș fi angajat niciodată fără examen. Fiind însă erainică, mi-am zis că dacă ai fost bună pentru Televiziunea Română, vei fi bună și pentru noi."

REDACȚIA

Noel a fost directorul Departamentului Românesc al Europei Libere în două etape. Prima dată, între 1955 și 1958; a doua oară, din 1966 pînă la moartea lui, la 23 decembrie 1981. În 1955, Noel avea doar 30 de ani: a fost cel mai tînăr director pe care l-a avut vreodată - în existența sa de peste 40 de ani - nu numai secția română, ci intregul post de radio.

În 1958, cînd în urma unor conflicte interne, conducerea americană de atunci, cu vederi liberale, a fost obligată să cedeze locul alteia mai conservatoare, Noel a fost dat afară. Cu toate asta, scrierea de rămas bun afișată de direcție la avizier pentru ca salariații instituției să ia cunoștință de eveniment, te duce cu gîndul mai curind la o promovare decît la o concediere. Iată textul ei tradus în românește:

"Noel Bernard, Director al Departamentului Românesc al Europei Libere din aprilie 1955, a contribuit într-o mare măsură la activitatea acestei organizații. Talentul său deosebit pentru jurnalismul radiofonic, devotamentul, competența și capacitatea de a obține deplina cooperare a colegilor săi pentru atingerea unei eficiente maxime, merită mulțumirile și respectul nostru constant."

Dr. Bernard parasește Departamentul Operațiilor

Radiofonice pentru a intra într-un alt cîmp de activitate, însotit de cele mai sincere urari de succes continuu, din partea noastră. Din fericire, l-am convins să lucreze în continuare pentru Radio Europa Liberă în calitate de colaborator al programului românesc, din orașul în care se va stabili, și îi vom urmari cariera cu interes, gata în orice moment să confirmam în scris încrederea pe care i-o purtam atât ca persoană cât și ca director de radio".

Și într-adevăr, în anii următori, Noel a continuat colaborarea cu Europa Liberă, trimițind corespondențe din toate colturile lumii unde s-a aflat ca reporter al agenției de știri Radio Press International, fondată de el sub egida Concernului radiofonic presidat de Peter Straus. Despre activitatea lui Noel la Radio Press, vorbește cel mai elovent scrisoarea prin care Peter Straus avea să comunice plecarea lui din această organizație, șase ani mai tîrziu. Redau textul ei în traducere din limba engleză:

"Nu se întîmplă des să ai ocazia să-ți iezi ramas bun de la un om cu calitățile personale și profesionale unice pe care le poseda Noel Bernard.

O trecere în revistă a activitatii lui Noel la Radio Press International relevă o listă impresionantă de realizări. El a fost șeful Operațiilor Internationale RPI, între 1959 și 1965. Sub conducerea și îndrumarea sa jurnalistică, relataările evenimentelor internaționale transmise de organizația noastră au cîștigat aprecierea tuturor retelelor de radio. Frecvențele sale "bombe" din relataările asupra

evenimentelor majore din Europa și Asia, din 1959 pînă în 1965. . . de la avortata întîlnire la nivel înalt de la Paris, pînă la alegerea noului Papa și la războiul indo-pakistanez pentru Kashmir. . . reprezintă o performanță unică în domeniul reportajului. Dacă ar fi să luam în considerație numai succesele sale "de pe teren" și Noel s-ar afla la cel mai înalt nivel al profesiunii sale.

Dar despre Noel se poate spune mult mai mult. Din visul lui s-a născut Radio Press International. El a creat, a proiectat și a supraveghiat instalarea sediului RPI de la Londra; el a obținut circuitele internaționale folosite de corespondenții noștri; el a îndrumat activitatea zilnică a acestor corespondenți; pe scurt, Noel Bernard a recris carteau jurnalismului electronic.

Activitatea radiofonică și ziaristică, în mod deosebit, au fost slujite de Noel Bernard în mod strălucit. Un om energetic și cu viziune, integru și intelligent, Noel Bernard întruneste cele mai alese calități ale profesiunii sale".

Concepțiile politice și morale ale lui Noel sunt perfect ilustrate de atitudinea pe care a adoptat-o în timpul revoluției din Ungaria, în 1956, și față de atacul asupra ambasadei române de la Berna*, în același an. Noel susținea că Europa Liberă nu are dreptul moral de a indemna populația Ungariei la luptă și rezistență, atât timp cât știe foarte bine că nimeni nu va interveni, cu arma în mână, pentru a o sprijini. De-a lungul anilor, l-am auzit de multe ori repetind aceeași idee la microfonul Europei Libere, referitor la evenimentele din

România. "Noi nu avem dreptul moral de a vă da dumneavoastră sfaturi, le spunea adesea Noel ascultatorilor lui, de vreme ce numai dumneavoastră veți trage consecințele faptelor respective." În privința atacului de la Berna, deși recunoștea caracterul anticomunist al acțiunii și înțelegea perfect dorința celor care l-au comis de a contribui la eliberarea României, Noel era de părere că violarea teritoriului unui stat suveran, fie el și totalitar, rămîne un act condamnabil. Aceste principii profund morale și democratice au fost recunoscute, cîțiva ani mai tîrziu, de noua conducere americană a Europei Libere, care l-a numit din nou director în primăvara lui 1966.

Revenit la München, Noel a constatat cu surprindere că procentul ascultării Europei Libere, Vocei Americii și BBC -ului, era cîm același; ceea ce l-a intrigat foarte mult. Nu-și putea explica cum este posibil că un post de radio ca Europa Libera, cu 12 ore de emisie pe zi, să întrunească același număr de ascultatori ca alte posturi care nu emit decit una sau două ore pe zi. Problema l-a preocupat intens și, în perioada respectivă, nici un vizitator din țară nu a scăpat de o chestionare amănuntită pe această temă. "Ascultați Europa Libera? Mai ascultați și alte posturi străine? Cît timp îl ascultați pe fiecare? În ce scop? Preferați o anumită emisiune?".

În cele din urmă, Noel a ajuns la concluzia că, de fapt, Europa Libera era mult mai ascultată decit celelalte posturi de radio străine în limba română, iar cifrele mai mult sau mai puțin egale pe care le indicau sondajele efectuate se datorau faptului că ascultatorii nu aveau destulă incredere în noi și ne

12

(12)

verificau, pentru conformitate, cu Vocea Americii sau BBC. Din acel moment, Noel a stabilit, ca prioritate numărul unu a emisiunilor noastre, obiectivitatea. Prințipiu, pe care l-a respectat cu sfîrșenie pînă la sfîrșit, a fost urmatorul: dacă avea la dispoziție două știri sau două materiale - unul avatanjos iar altul dezavantajos pentru occident - și din lipsă de spațiu nu putea să transmită decît unul dintre ele, Noel îl alegea invariabil pe cel dezavantajos. Motivul era tocmai păstrarea unei totale obiectivități. Rezultatele nu au întirziat să apară: după un an, ascultarea Europei Libere s-a dublat, iar după doi ani a ajuns aproape să se tripleze, înregistrind astfel un record unie în istoria postului nostru de radio. În timp, credibilitatea pe care ne-am căstigat-o la ascultatori a atins un asemenea grad, încit afirmația: "A spus Europa Liberă" a devenit literă de lege, iar postul de radio, instanța supremă în materie de informație corectă. În zilele invaziei sovietice din Cehoslovacia, în august 1968, aparatelor de radio din televiziune și de la Radio București erau puse pe Europa Liberă. Redactorii de la Actualități ascultau știrile transmise și erau fericiți că au și ei la indemînă depeșele respective, pentru a le putea difuza în televiziune. Iar Radio București își întocmea buletinele de știri după buletinele Europei Libere. Un cunoscut, pe care evenimentele l-au prins pe litoralul românesc, povestea că oamenii ascultați pe plajă radioul. Turistii, cehi mai ales, veneau la ei și îi rugau să le traducă. Iar discuția se purta cam așa: "De unde știi?" "A spus Europa Liberă."

Primul obiectiv al lui Noel a fost deci obiectivitatea. Pe

12

urmă, a fost preocupat ca programele noastre să răspundă nevoilor esențiale ale unor categorii cît mai largi de ascultatori. În primul rind nevoii de informare. În privința asta, rolul principal a revenit redactiei de știri, pe care Noel considera întotdeauna centrul vital al postului. Fiind cea mai ascultată emisiune și având la dispoziție cel mai mare număr de minute, Noel controla cu atenție mărîță atât conținutul cît și structura buletinelor de știri și insista ca informațiile importante să fie difuzate cît mai repede posibil. Ca orice ziarist cu meseria în singe, Noel avea un simbol special al momentului, al actualității.

Şeful secției de știri a fost, vreme de 30 de ani, Mihai Cismărescu, alias Radu Gorun. Sau, cum îi spuneam eu totii, Mike. În 1980, el a devenit director adjuncț, iar după moartea lui Noel, director al departamentului românesc. Un an mai tîrziu, în ianuarie 1983, inceta și el din viață, răpus de aceeași boală necrutătoare ca și Noel. M-am dus să-l vad la spital, unde-și trăia ultimele zile. La despărțire, m-a îmbrățișat și, printre hohote de plins, mi-a spus: "Tu știi, Ioana. Ei ne-au omorit; și pe Noel și pe mine." Nu aveam să-l mai vad niciodată.

Mike era o adevărată enciclopedie ambulantă. Nu-mi amintesc că vreodată cineva să-i fi pus o întrebare la care să nu știe să răspundă. Se intimpla uneori să aibă un lapsus; atunci, întrebarea respectivă îl obsedă într-o asemenea măsură încit nu-și găsea liniștea. Ne trezeam cîndva, în cursul serii, cu un telefon de la Mike care ne anunța triumfator: "Am găsit, mi-am adus aminte!".

Cel tîrziu la șapte jumătate dimineată, Mike era în

redacție. Pareă îl vad și acum în fața ochilor, răsfoind teaneul de știri (în limba engleză) venite în cursul nopții, fără măcar să-și dezbrace nelipsitul lui fulgarin și controlind dacă cele mai importante fuseseră difuzate. Noel, care venea și el devreme la redacție, îl găsea de cele mai multe ori pe Mike deja acolo. De obicei, suna din biroul lui și-l întreba dacă cutare sau cutare știre fusese dată pe post. Lui Mike i se părea că știrile respective sunt atât de importante încit era de la sine înțeles că fuseseră difuzate. Închizind telefonul cu Noel, își lua capul în măini și exclama contrariat: "Auzi, auzi mai ce poate să mă întrebă! Într-o zi o să ajungă să se intereseze dacă s-a dat știrea cu impuşcarea lui Ceaușescu". Bizarră premoniție!

Noel îl aprecia în mod deosebit pe șeful știrilor, îl respecta și ținea la el ca la un vechi amic. Mike își formase o cultură generală extraordinar de bogată, era un jurist de primă mină, avea o cultură politică vastă și o mare experiență de radio. Era extrem de muncitor și conștiincios, informat pînă în cele mai mici amănunte și nuante asupra actualității internaționale și românești, era înzestrat cu o memorie ieșită din comun și, la fel ca Noel, dispunea de o calitate rară: știa în detaliu tot ce alcătuia emisiunile zilnice; nimic nu-i scăpa. Ceea ce pentru directorul unui post de radio, mai ales pentru unul ca al nostru, mi se pare un atribut esențial.

În ciuda competenței profesionale și culturii sale enciclopedice, pentru care se bucura de un mare respect din partea tuturor colegilor, Mike era mai mult decît modest: era un timid. Se înroșea pînă în virful urechilor la cel mai mic

ajuns Violette redactor la Radio Magazin. Anumite traduceri ale ei au devenit antologice în istoria umoristică a Europei Libere. Un text cu care m-am dus o dată la Mike se referea la descoperirea, în Uniunea Sovietică, a unor gropi comune, în care fuseseră găsite osemintele unui mare număr de victime ale terorii staliniste. „Scheletele copiilor, seria Violette, erau prea fragile și nu au supraviețuit.” Umor macabru involuntar. Mi-l amintesc pe Mike, stînjenit la culme.

Locuitorul lui era profesorul Gheorghe Drăghicescu, și el un om de o vastă cultură. Specialitatele sale erau foarte deosebite - fizică, matematică, filologie - dar competența lui răminea nedezmințită. Fusese pe vremuri profesor la Universitatea Charlottenburg, din Berlin, de unde și apelativul cu care își adresa colegii mai tineri: „Domn’ Profesor.” Era un tip de bonom mucalit și un minunat povestitor. Anecdota lui preferată, pe care o istorisea cu o neobosită placere fiecărui nou venit, devenise între timp legendară. În seara de 17 septembrie 1961, „Domn’ Profesor” era de serviciu. Redacta ca de obicei buletinele de știri. Secretarul general al Națiunilor Unite, Dag Hammarskjöld, se afla în misiune în Africa. Pe teleimprimator a venit o telegramă de presă care anunța plecarea sa de la Léopoldville (Kinshasa de azi) spre Rodezia de Nord.

Fiind dornic să-și informeze ascultătorii cît mai prompt, lui Drăghicescu, i-a venit o idee năstrușnică: să calculeze ora aterizării avionului și să dea pe post știrea sosirii Secretarului general ONU în Rodezia, înainte ca agențiile de presă să apucă

s-o transmită. Zis și făcut. La ora respectivă, fără ea pe teleimprimator să fi venit o știre în acest sens, erainicul de sevicei anunță sosirea lui Dag Hammarskjöld în Rodezia. Domn' Profesor jubila; bătuse orice record în materie de promptitudine. Puțin mai tîrziu s-au trezit și agențiile de presă: ele comunicau însă nu sosirea în Rodezia, ei prăbușirea avionului și moartea lui Dag Hammarskjöld într-un tragic accident. De atunci, Domn' profesor a renunțat la astfel de inițiative și a abandonat pentru totdeauna cursa promptitudinii cu teleimprimatorul.

Înainte de a mă despărți de redacția de știri - o fac greu după cum vedeti - vreau să mai amintesc că aici și-au făcut ucenicia, cu Mike și cu Domn' Profesor, tinerii, pe atunci, Johannes Aker (Mircea Ioanid), Mircea Vasiliu și Șerban Deșliu (Ion Dinescu), acesta din urmă devenit între timp redactor la Vocea Americii; toți trei, demni urmași ai profesorilor lor.

Un rol de primă importanță în structura emisiunilor Europei Libere revinea și programului politic, gîndit ca un bloc de reportaje și comentarii asupra evenimentelor internaționale, dar care se deschidea zilnic, pe vremea aceea, cu un editorial pe teme românești și continua cu o revistă a presei internaționale, redactată zilnic de Mihai Cismărescu. Ulterior, în programele Europei Libere a fost introdusă Actualitatea Românească, - cel care a inaugurat-o a fost Preda Bunescu - la început o emisiune modestă de numai un sfert de oră. După moartea lui Preda, "Actualitatea" a fost preluată de Emil Georgescu și transformată într-o emisiune de sine stătătoare (de 35 de minute). Atunci s-a renunțat la editorialul pe teme românești

din programul politic, care a devenit exclusiv o emisiune de politică internațională, încheiată cu revista presei.

Prezentatorul programului politic a fost, vreme de vreo 20 de ani, Ion Magureanu. Nu era ruda nici cu cel de la SRI, nici cu vreun altul, pentru bunul motiv că acesta era doar un pseudonim. Numele lui adevărat era Ion Popa; Iani pentru familie și prietenii apropiati; Popicu, pentru colegi. Ziarist de profesie - înainte de război fusese redactor-șef al cotidianului Cuvintul - se bucura de o mare popularitate printre ascultatori. Era un tip romantic, un gazetar democrat de factură veche și de stil latin, spre deosebire de pilda de Noel, prin excelenta tipul de jurnalist anglo-saxon, riguros, sintetic și strict la obiect. Numele lui Ion Magureanu era legat indisolubil de programul politic. Într-un fel, se poate spune că și-au creat reciproc célébritatea. Prezentările lui Popicu erau directe, calde, originale și adesea pline de floricele. Ele debutau invariabil cu "dragi prieteni". Cind începea să depene amintiri și să se lanseze în divagații care veneau în contradicție cu însăși natura programului, Noel îi taia pasaje întregi, ceea ce îl supăra foarte tare, căci Popicu pe acestea le considera cele mai valoroase. Nu era vorba de cenzură, dar Noel nu voia ca prezentarea să se dilueze și, prin îndepărarea de subiect și obiect, să piardă din acuitate și în ultimă instanță din impact. Cu toate asta, îl aprecia mult pe Iani - Noel așa îi spunea - atât ca ziarist cât și ca om. Popicu era într-adevăr un profesionist talentat, cu multă imagine - poate chiar prea multă - și un personaj deosebit de pitoresc. Avea înfațisarea

unui bunic sfătos, chiar la 50 de ani, destul de scund, rotofei; cu părul alb și sprincene stufoase, oricind bucuros să stea la taifas și să vorbească în pilde. Mi-l amintesc ieșind uneori din biroul lui Noel, încins și roșu la față, după vreo dispută profesională, care nu avea însă niciodată urmări. Dovada prețuirii de care se bucura stă în faptul că Popieu a fost titularul programului politic pînă cînd a ieșit la pensie, în 1978.

Alături de el, colabora la această emisiune și Vladimir Ionescu, un adevărat senior, ale cărui comentarii, perfect închegate și minuțios documentate, atestau formația sa de ziarist profesionist. Totul era distins la acest domn al condeiului: ținuta dreaptă la peste 70 de ani, silueta înaltă și subțire, tîmpilele grizonate, vestimentația ireproșabilă - nu venea niciodată la redacție fără haină și cravată - vorbirea elegantă, discretia, atitudinea față de colegi. Vladimir Ionescu avea obiceiul să folosească în comentariile sale perfectul simplu, ceea ce i-a jucat odată o festă rămasă de pomina. Vorbind la microfonul programului politic despre conferința țărilor danubiene, Vladimir Ionescu a rostit cu eleganță și firescul care-i erau atît de caracteristice: "Conferința țărilor dunărene fu tutelată..."

Tot din echipa de atunci a programului politic faceau parte Constantin Vulcan și Ion Haralamb, un personaj pitoresc, scos pareă direct din Caragiale. Cînd își cîtea comentariile pe teme românești se infierbînta atît de tare, încit începea să tiptă în microfonul pe care îl umplea de salivă: "Ceausescule, pune

urechea la pămîntul țării și ascultă durerile poporului.”

Mai colaborau Preda Bunescu și Octavian Vuia, alias Lucian Loga. Preda era adjunctul și prietenul lui Noel. Fiul pictorului Marius Bunescu, Preda poseda calitățile și calitatea specifice intelectualului democrat din România interbelică. Un tip intelligent, dispunind de o cultură generală și politică solidă, cu o judecăță clără și directă, integru, discret, modest și blind, profund leal și onest, Preda a reprezentat întotdeauna pentru Noel un suport extrem de prețios.

În afara preocupărilor profesionale, cei doi mai aveau în comun pasiunea pentru muzică: ne întîlneam adesea la opera și concerte. Cu mine, Preda împărtășea interesul și receptivitatea pentru parapsihologie și doctrinele ezoterice. “Să fie, care, într-adevăr ceva dincolo? - mă întreba el din cînd în cînd, însotindu-și cuvintele de acel inconfundabil ris-tuse care-i era atît de caracteristic. “Lasă că-ți dau eu de știre cînd ajung acolo”. “Ah, Preda, termină cu prostiile!”.

El însă a ținut cu tot dinadinsul să dovedească că nu erau prostii și că se ține, că întotdeauna, de cuvint. În toamna lui 1976, a înecat din viață în urma unui stop cardiac, iar cîteva săptămîni mai tîrziu “mi-a dat de știre”, pe cînd mă aflam împreună cu Noel la opera: acolo unde, în decursul anilor, ne întîlnisem de atîtea ori cu prietenul nostru drag. În seara aceea am trăit amindoi o experiență atît de răscolutoare - abia atunci am înțeles într-adevăr sensul povestirilor lui Mirecea Eliade, “La Tigănci” - înceit Noel, care a fost toată viața lui un agnostic, avea să-mi repete pe patul de moarte cuvînele lui

Preda: "Dacă există ceva dincolo, am să-ți dau un semn." Și să se țină, la rîndul lui, de cuvint.

Îmi cer iertare dacă am intrat pe un tărîm unde convingerile nu pot fi argumentate conform logicii științifice. Niciodată nu-mi propun ~~dealtfel~~ să conving pe cineva. S-ar putea însă ca unii dintre dumneavoastră să fie receptivi la astfel de trăiri și să înțeleagă semnificația lor.

Ca un om prudent și precaut ce era, Preda se dusese cu numai două luni înainte de a muri la un control medical. Doctorul il asigurase că este perfect sănătos.

Moartea l-a surprins singur, în apartamentul lui, la un sfîrșit de săptămînă. Noi aveam să aflăm groaznica veste abia luni la prinț. Am fost profund șocați. Noel nu-și putea reveni: pentru el a însemnat o pierdere ireparabilă, resimțită dureros pînă la sfîrșitul vieții. În plus, toate circumstanțele decesului au avut ceva straniu. Poate că nu vom afla niciodată, cu certitudine, dacă a fost moarte naturală sau asasinat: dar gîndul continuă să mă urmărească și azi; sau poate mai ales azi, după ce în anii 80 alți trei directori și-au pierdut viața în imprejurări atât de asemănătoare, încit coincidența devine stranie.

Am pomenit puțin mai sus de Octavian Vuia peste amintirea căruia nu aş vrea să trec fără să spun cîteva cuvinte. Un om deosebit de cult și bine pregătit, profesor de filosofie, cu un temperament de ardelean domol, mai puțin făcut pentru radio decît pentru catedră, căreia dealtfel i-a rămas credincios predindu-și cursurile paralel cu activitatea

radiofonică. Octavian Vuia întrunea și calități morale prețioase. Era foarte corect, integru, leal și, în ciuda aparenței de slabiciune, căci era blind și sfatos, placindu-i să se lungească la vorbă, avea curajul propriilor opinii, capacitatea de a lua hotăriri judicioase, chiar dacă nu întotdeauna populare, și nu funcționa conform principiului: „*Capul tăiat sabia nu-l taie*”; dimpotrivă, ca redactor, reprezentant de sindicat (a fost ales ani de-a rîndul în această funcție) sau mai tîrziu, ca adjunct al lui Noel, a dovedit cu consecvență că are șira spinării.

Este poate locul să spun că Noel nu a fost întotdeauna la fel de norocos cu adjuncții lui. După ce a revenit la direcția Europei Libere, cu Preda Bunescu ca director adjunct, Noel a vrut să-l numească în funcția de director asistent pe Mihai Cismărescu pe care-l cunoștea de mult și îl aprecia - aşa cum am spus - în mod deosebit. Cum intriganți și trăgători de sfori se găseseră peste tot din abundență, nici redacția noastră nu a fost scutită de astfel de specimene; ba aş spune chiar că, într-o anumită perioadă, a întrunit o colecție destul de frumușieă. Cel mai subtil și rafinat a fost de departe Aristide Burilianu alias Ștefan Aldea, un tip inteligent și cult, bun condeier, foarte popular la microfonul Radio Magazinului, spiritual și cu o limbă extrem de aseuțită. Diplomat de carieră pînă la venirea comuniștilor la putere în România, nu s-a dezmințit niciodată de departe. Înceorea și trăgea îtele cu atită indeminare și talent, încit victimele să cădeau fără greș în plasă spre copiosul său amuzament. Mă simt datoare să precizez că acesta era de obicei unicul său scop.

Împreună cu George Ciorănescu (Gheorghe Timofte), a reușit să-l convingă pe Mike că ar fi sub demnitatea lui să accepte să devină adjuncțul lui Noel și încă în urma lui Preda. În consecință, Mike a refuzat și a rămas în continuare șeful știrilor. În schimb, George Ciorănescu a acceptat, spre uimirea lui Mike și încintarea lui Burilianu care-și ridea în barbă, gîndindu-se probabil că-i va veni rîndul și lui Ciorănescu să-i eadă în plasă. Ceea ce s-a și întimplat cu numai cîțiva ani mai tîrziu.

În vara lui 1970, postul de radio fiind în criză de crainici, Noel l-a adus cu un contract temporar pe actorul Harry Baranga (ramas de curind în occident), fiul cunoștețului dramaturg Aurel Baranga, un privilegiat al nomenclaturii comuniste. Această colaborare a reprezentat pretextul declanșării unei adevărate campanii contra lui Noel, pe ideea că, iată, aduce la Europa Liberă fiii unor comuniști notorii. Răspunsul lui Noel a fost că nu-l interesează cine este și ce face Baranga-tatal, ci numai Baranga-fiul. Altfel, ar însemna să eadem și noi în păcatul comuniștilor care pecetluiesc soarta copiilor în funcție de originea socială, activitatea sau opțiunea politică a parintilor. "Dacă aveți, deci, ceea ce spus împotriva lui Harry Baranga personal, sănt gata să vă ascult". Nu a fost adus nici un argument contra lui Harry, dar campania a continuat. Înutil de precizat că în fruntea ei se afla Burilianu (Pînți, cum îi spuneau cei mai apropiati), care-i minuia pe toți, precum păpușarul marionetele. Cu asta nu vreau să exclud deloc posibilitatea că din umbra mai acționau și alte interese,

ale unei instituții bine cunoscute și dragă nouă tuturor. Ba sănătatea sa chiar convinsă de acest lucru. Alții erau însă agenții ei; Pinti era un "independent", care dacă le-a cintat în strună a făcut-o fără știrea sau voia lui.

Burilianu l-a convins pe Ciorănescu să-și dea demisia, fiind amândoi siguri că americanii nu o vor primi niciodată, dar că Noel în schimb va ieși din afacerea asta cămăduitor. Ce nu știau ei este că direcția americană era profund nemulțumită de activitatea și mai ales de atitudinea lui Ciorănescu, că membru al direcției românești, astfel încât demisia lui a fost primită nu numai în ceea mai mare grabă, dar chiar cu satisfacție. Ulterior, Ciorănescu a regretat gestul cămăduitor și a recurs la tot felul de chichișe avocațești pentru a dovedi că, de fapt, el nu-și dăduse demisia decit din funcția de director adjuncț, nu și din cea de redactor. În ciuda insistențelor lui Noel că demisia lui Ciorănescu să fie ignorată, americanii nici n-au vrut să audă. Pentru ei, plecarea lui era o ocazie nesperată și nu voiau că nici un preț să o scape din mână. Refuzul lor a fost categoric. Ciorănescu a dat atunci radioul în judecata. A urmat un proces lung pe care l-a câștigat, obținând o sumă mare de bani și fiind reangajat în secția de documentare, de unde a și ieșit la pensie. Partea bizară a afacerii este că Ciorănescu și cei apropiati lui au rămas ferm convinși că îndepărțarea lui din radio a fost opera lui Noel, pe care l-au considerat de atunci încolo cel mai mare dușman. Nu puteau fi mai departe de adevăr. Căci Noel a fost singurul care l-a sprijinit și să-l luptat efectiv cu conducerea americană pentru

menținerea lui Ciorănescu în radio.

Una din preocupările esențiale ale lui Noel, decurgind din concepția sa despre Europa Liberă care deși emitea din strainătate avea, după el, menirea să fie un post de radio național, a fost atragerea tineretului în rândurile ascultătorilor noștri. Din această cauză a acordat o atenție deosebită emisiunilor muzicale: să nu uităm că pe vremea aceea muzica pop era interzisă în România și nu putea fi ascultată decit la posturile de radio stăine. Noel a avut norocul să-l poată anaga pe Cornel Chiriac, care a continuat emisiunea lui de la Radio București, „Metronom”. Acest program era transmis zilnic, între orele 17 și 10 minute și 18, iar ulterior, Noel i-a consacrat patru ore în fiecare duminică: o emisiune mamut, în care Cornel răspundea scrisorilor și difuza muzica cerută de ascultatorii lui. Emisiunile lui Cornel erau, mai ales în primii ani, împânate de comentarii politice atât de violente, încit frizau invectiva. Noel îl îndemna mereu să renunțe la aceste comentarii și să facă muzică, dar nu a vrut niciodată să i le interzică. Redau cuvintele lui Noel:

“La început, Cornel a simțit nevoie să-și verse năduful și, folosind un limbaj nu prea elegant, s-a răfuit cu cei care nu-l lăsaseră să-și facă meseria la el acasă, care îl silisera să o apuce pe drumul pribegiei. N-aș fi trebuit să-l las să o facă; cel puțin, nu în stilul acela, dar n-am vrut că acest tânăr, de o sensibilitate ieșită din comun, să aibă impresia că a fugit de o cenzură în România, că să dea de o altă cenzură, la München.
Începutul cu încetul, și-a dat seama că nu politica, ci muzica, era

1

menirea lui. "

Noel i-a luat întotdeauna apărarea: în fața direcției americane, cu care nu odată a avut probleme din cauza lui, a colegilor sau a unor ascultători nemulțumiți. De cîte ori venea cineva cu sugestia de a se acorda un spațiu mai restrîns emisiunilor muzicale, Noel refuza categoric. El le considera esențiale. Tinerii, spunea el, îl ascultă cu evlavie pe Cornel. Or, stind că urechea lipită de aparat, ca nu cumva să piardă ceva, mai prind fără să vrea, buletinul de știri dinaintea Metronomului, pe cel de după el, poate și cîteva frînturi dintr-o altă emisiune, devenind începutul cu începutul ascultătorii noștri. Acest rationament și-a dovedit, în timp, justitia.

După moartea lui Cornel, elevii din România i-au înscris cu briceagul, numele pe bănci, iar la mormîntul lui - urna cu cenușa sa a fost dusă în România și îngropată într-un cimitir din București - era un adevarat pelerinaj cu flori, luminări și cîntece pop; și astă în plină perioadă Ceaușescu. Performanța lui Cornel Chiriac a fost unică în istoria unui post de radio european: capacitatea lui de a capta o masă uriașă de ascultători - nu cred că între 1969 și 1975 a existat vreun tînăr amator de muzică pop, în România, care să nu se fi numărat printre ei - pentru care devenise un adevarat idol. Si nu doar în România. Primea serisori din toată lumea, de la tineri care nu înțelegeau o iota românește, dar și ascultau programul pentru că - spuneau ei - la nici un alt post de radio nu pot găsi unul atât de bun. Este adevarat că muzica era pasiunea, era viața lui. Își petreceau aproape tot timpul ascultînd muzică și citind reviste

†

de specialitate. Cornel era o adevarată enciclopedie pop, dublată de o voce caldă și de o prezență radiofonică cuceritoare, în care ardea un foc sacru. Dacă îl urmăreai cu eit drag se apleca asupra microfonului, aveai impresia că-și imbrătișează ascultătorii, că-i învaluie în zimbul lui plin de căldură: simțeai că-i iubește.

Cornel avea un temperament extrem de impulsiv - de la un om care ardea cu o asemenea incandescență, nici nu te puteai aștepta la o comportare ratională și echilibrată. Noel îl aprecia și îl admira atât de mult din punct de vedere profesional, încit îi trecea cu vederea diverse acte de indisplină sau ieșiri violente. Era perfect conștient de valoarea lui Cornel și obișnuia să spună: "el ne-a adus tineretul". S-a întâmplat de mai multe ori, că în urma unor acte necugetate, Cornel să aibă asemenea probleme cu autoritățile germane ori cu direcția americană a Europei Libere, încit să fie pe punctul de a fi dat afară din Germania și, respectiv, din radio. De fiecare dată Noel i-a luat apărarea, de parcă ar fi fost vorba de propriul său fiu, și l-a scos din incurcătură. Cornel îi era profund recunoscător și tinea atât de mult la el încit, chiar atunci cînd, sub imperiul unui acces de furie, împriștia fulgere la adresa tuturor colegilor, pentru Noel nu avea decit cuvinte bune. Nu se putea impăca, însă, cu ideea că un meloman ca Noel nu are nici o afinitate cu muzica pop. Noel asculta cu mare placere formația Beatles, dar în rest acest gen muzical nu-i spunea mare lucru. Cornel venea uneori la noi acasă, înarmat cu ultimele înregistrări pop și îl punea pe Noel să le asculte,

Σ

6-3

explicindu-i-le plin de răbdare pedagogică și încercând să-l convingă de valoarea lor. Nu a reușit. În schimb, îl convinsese de mult de propria-i valoare.

Moartea lui Cornel, de o extremă violență și eruzime, a venit ca un trăznet din cer senin. Tânărul Mario Gropp, căruia Cornel ii dăduse să bea și să mănânce la un restaurant din Schwabing, iar apoi - după mărturisirea criminalului - ii dăduse banii pe care-i avea asupra sa, nu a ezitat să-i ia și viața, împlintindu-i eușitul în ficat, de mai multe ori. De ce? E adevărat: Mario Gropp, deși în vîrstă de numai 17 ani, avea cazier la poliția criminală din München. Ulterior, avea să se dovedească recidivist în materie de violență și încalcare a legilor; nu și de crimă. De ce l-a omorât pe Cornel? Nu cunoștea el, oare, diferența dintre jaf și asasinat, în ce privește rigorile legii? Greu de crezut. După cum e greu de crezut că cineva omoară fără nici un mobil. Dacă nu cumva a fost plătit în acest scop. Este o supozitie în sprijinul căreia vin întreaga activitate a lui Cornel la microfonul Europei Libere, popularitatea lui unică în rîndurile tineretului din România, nemulțumirea profundă a regimului de la București, că și selectivitatea, cel puțin bizară, cu care moartea și-a ales victimele în departamentul românesc.

Nu vreau să spun că nu au existat și cazuri tragice, dar naturale, dincolo de orice banuală. Nu-l pot uita pe colegul meu, cranicul Andrei Dângă alias Mircea Jianu, un profesionist talentat și un om integră, care a refuzat, pur și simplu, să-și trateze ulcerul stomaeal de care suferea, dorind

parcă să se sinucida. Insistențele medicilor, ale colegilor și ale lui Noel care l-a chemat la el, încercând să-l convingă să se opereze, au fost toate zadarnice. Depresiunea psihică, care pusese stăpinire pe Andrei, era mai tare decât noi sau decât rățiunea. Luni de-a rîndul, înainte de a veni la redacție, Andrei se ducea la doctor să-i facă transfuzii de sânghe. Avea mereu hemoragii, iar anemia se accentua pe zi ce trecea. Ajunsese să se dea pe față cu fond de ten, că noi să nu vedem că obrazul lui e alb ca varul. Într-o noapte, a fost dus cu salvarea la spital. Era prea tirziu; ulcer perforat, peritonită, septicemie. A început din viață la numai 43 de ani, în aprilie 1978. Multă vreme după aceea, de cîte ori citeam știrile la microfon, aveam senzația inconfundabilă că cineva stă în spatele meu și mă urmărește. O senzație atât de vie, încât nu mă puteam stăpini să nu întorc capul.

Un an mai tîrziu, aflind că suferă de o boală incurabilă și vrînd să evite umilințele degradării inevitabile, redactorul Eduard Motaș alias Radu Cristea, titularul emisiunii "Din lumea comunista", și-a pus capăt zilelor. Fusese un om intelligent, cult, modest și discret, maestru al butadelor și jocurilor de cuvinte. Pe o colegă foarte grăsă, o poreclisă, de pildă, Illeana Osinzeana.

Cind a aflat vestea morții lui Cornel, Noel a fost profund socat. Știa că este o pierdere ireparabilă și o resimțea că și cum ar fi fost vorba de un copil al său.

In general, în relațiile lui Noel cu tinerii se reflectă ceva din sentimentul pentru propriul lui copii. Tinerilor le arăta o

îngăduință și o înțelegere specială. Iar cind descoperea un tiner talentat, din care era convins că poate ieși ceva, își dădea efectiv osteneala să-l sprijine și să-l ajute. Cornel Chiriac nu a fost unicul "copil adoptiv" al lui Noel. Îmi aduc aminte ce impresie deosebită i-a lăsat Liviu Tofan, cind l-a întâlnit, în primăvara lui 1973. Liviu nu avea pe atunci nici 25 de ani, dar Noel a sesizat numai decit în el¹ potențialul pentru o strălucită carieră radiofonică. De aceea, nu mica i-a fost mirarea cind, după o perioadă de foarte satisfăcătoare ucenicie, Liviu l-a anunțat că pasiunea vietii lui este regia de film și, că atare, renunță la radio în favoarea artei. "Băiatul astă a înnebunit complet", îmi spunea Noel. "Este inteligent, pregătit, știe cîteva limbi străine, are o minte riguroasă și organizată, traduce perfect, scrie bine; într-un evant, are tot ce-i trebuie că să devină un excelent redactor. În schimb, după mine, este total lipsit de imaginația și nebunia necesare unei cariere artistice. Face o mare prostie dacă pleacă de la radio. De oprit, nu pot să-l opresc. Dar îi voi spune deschis ce cred și că, în orice caz, atîta vreme cît eu sănt aiei, ușa Europei Libere ii este deschisă".

I-a spus și, bineînțeles, nu l-a convins. Mai tîrziu însă, cind, în teatru fiind și avind un salariu de mizerie, Liviu a apelat la el, rugîndu-l să-i trimită cîte ceva de lueru pentru a-și mai suplimenta venitul, Noel a refuzat categoric.² Îmi amintesc și astazi explicația refuzului său: "Dacă el consideră că arta este chemarea lui, n-are decit să încearcă; dar eu propriile lui forte. Eu consider că face o prostie și nu am de gînd să-l finanțez că

să-și distrugă viața." În cele din urmă, Liviu a renunțat la cariera artistică și s-a întors în redacție. În 1980, cînd Noel mi-a spus că decisese să-l numească șef al secției de știri, eu am exclamat entuziasmată: "Asta va fi viitorul director al departamentului!" La care Noel mi-a replicat: "Pînă atunci o să mai treacă multă apă pe gîrlă. Mucosul asta are încă de învățat." Și, într-adevăr, a trecut apă pe gîrlă pînă de 11 ani, "mucosul" a învățat, iar astăzi este director adjunct.

Noel nu manifesta față de oricine și în orice imprejurare aceeași indulgență pe care le-a arătat-o lui Cornel și Liviu. Putea fi extrem de exigent, iar uneori, chiar necurățator.

În timpul crizei din Cehoslovacia, tot personalul departamentului a fost mobilizat la redacție. Cum radioul emitea nonstop, 24 de ore din 24, era nevoie de orice forță și nu se mai punea problema calificării individuale. Toată lumea trebuia să facă tot ce se pricepea. Numărul crainicilor fiind mic, nu puteau să facă față acestui program de lueru. Unul dintre redactori a fost solicitat să-i ajute. A refuzat să se prezinte la radio, argumentind că el este redactor, nu cranic. Noel l-a concediat pe loc.

Rar mi-a fost dat să cunosc un profesionist căruia să-i fie familiare toate indeletnicirile implicate în procesul de elaborare a unei emisiuni radiofonice: redactor, cranic, secretar, tehnician, regizor de producție. O dată, cînd secretara era în pauză, Noel a venit cu o telegramă importantă la redactorul de știri Sandu Greceanu, rugîndu-l să-o editeze de urgență și să-o difuzeze în primul buletin. Sandu Greceanu nu

știa să bată la mașină și a exclamat, euprins de panică: "Dar n-am secretară!". "Nu-i nimic, i-a răspuns Noel, așezindu-se la mașina de scris. Dictează-mi mie!"

Un loc important în structura emisiunilor Europei Libere, l-au ocupat și programele culturale de la Paris, realizate de Monica Lovinescu și Virgil Ierunca. Inițial, ele erau foarte scurte, 10-15 minute și impreăștiate pe parcursul săptămânii. Monica a venit la un moment dat cu propunerea de a comăsa aceste "frinturi" într-o emisiune de sine statătoare, de 50 de minute, "Teze și Antiteze la Paris". Noel a înțeles numai decit argumentele Monicăi, s-a lăsat repede convins și i-a convins - la rindul lui - pe membrii conducerii americane de rățiunea și avantajele acestei schimbări de program. De asemenea, a fost introdusă jumătatea de oră a lui Virgil Ierunca, sub titlul "Povestea Vorbei" și subtitlul: "pagini uitate, pagini exilate, pagini cenzurate." Noel avea o mare admirătie atât pentru Monica cât și pentru Virgil. Îi aprecia în mod deosebit pentru talentul lor literar, pentru dăruirea și angajamentul făță de tot ce privea soarta României, le purta o mare stima și afecțiune, ca oameni. Între ei trei nu a existat doar o relație de serviciu, ci și o constantă prietenie. Înerederea, afecțiunea și admirarea mergeau în ambele sensuri.

Cum Monica și Ierunca reprezentau instanța supremă a criticii literare românești și cum toți scriitorii din țara, aflați în vizită la Paris, veneau să-i prezinte omagiile Monicăi, în timp, mulți dintre ei și-au exprimat dorința de a-l cunoaște pe Noel. De îndată ce Monica și telefona pentru a-i împărtăși

mesajul respectiv, conform obiceiului său, Noel se arunca în primul avion cu destinația Paris. Astfel, Monica și Virgil au asistat la o serie de întâlniri care au avut loc acolo, între Noel și scriitori, în decursul anilor. De asemenea, datorită contactelor extrem de frecvente pe care le aveau, mai ales cu scriitorii, dar nu numai cu ei, de cîte ori se ducea la Paris, Noel petreceea ore în sir, discutind cu Monica și Virgil.

Află, astfel, o mulțime de amanunte foarte interesante despre lumea literelor românești, despre viața culturală din țară și despre intelectualitate, în general; aceste informații îi serveau la redactarea editorialelor și comentariilor lui. Căci indiferent de tema abordată, înainte de a se apuca de scris, Noel se documenta întotdeauna în detaliu. Sau mai bine zis de dictat, pentru că obișnuia să-și compună materialele în fața secretarei căreia îl le dicta - aceasta fiind de predilecție Irina Moschuna-Sion, cu care a colaborat mai bine de 10 ani, și pe care o aprecia în mod deosebit pentru calitățile profesionale și umane. Redactarea în sine, nu urma întotdeauna același curs. Citeodată, îl preocupa o idee și tot gîndindu-se la ea își construia în minte editorialul, pe care ulterior îl dicta ea și cum l-ar fi avut scris dinainte. Alteori, însă, venea ziua înregistrării și încă nu găsise o idee care să-l mulțumească, pe care să-o considere destul de interesantă și actuală pentru a-i consacra zece minute de emisie. Toamăea să nu se întimplă astfel de lucruri, la un moment dat, a făcut un aranjament cu redactorul Actualității Românești, Emil Georgescu: cine avea ideea cea mai bună, redacta editorialul. Dacă într-o vreme, sub

influența unor colegi care urmăreau cu orice preț să otrâvească atmosfera din redacție, Emil Georgescu începuse să credă că Noel se teme de concurența lui profesională și încearcă să-i submineze popularitatea la ascultători, din acel moment s-a convins, o dată pentru totdeauna, că Noel nu era stăpinit de orgolii prostești, iar calitatea programelor avea, oricum, prioritate în fața proprietiei sale vanități.

Nu vreau să închei acest capitol fără să amintesc cîteva nume pe care dumneavoastră, ascultătorii noștri, nu le-ați auzit niciodată la microfonul Europei Libere. Și totuși, ele aparțin unor oameni care au făcut parte din redacția noastră, aducind-și cu pricere și conștiințiozitate contribuția anonimă la realizarea programelor. Mă gîndesc la cei care anide-a rîndul au urmărit emisiunile de neascultat ale postului de radio București și le-au transmis pentru informarea redactorilor: Constantin Caleianu, un prieten drag de o mare delicatețe sufletească și cu un bun simț rar întîlnit; Ion Cicală, harnic și corect; Ion Dumitru, plin de generoase entuziasme adolescentine.

Mă gîndesc la regizorii de studio Ștefan Maluscheck și Marcel Smidt, ambii adevărați virtuoși ai profesiunii lor, dublați de niște oameni minuniți, calzi, buni, săritori, unii din cei mai dragi colegi pe care i-am avut în radio. Marcel Smidt era un personaj deosebit de pitoresc, cu teorii, mai ales politice, peste măsură de originale. Era oricînd gata să facă pariuri și cel mai bun client îl găsea în Noel. Cele pe teme politice (alegeri în Germania, Franța, Statele Unite, invazia din Cehoslovacia, etc.) le pierdea de obicei. Marcel vorbea foarte prost nemîștește (numele

lipsă ceva

aceea, Noel, care ținea foarte mult la el, ii spunea "die Smidt".

Mă gîndesc la Marta von Klimesch, administratorul de facto al departamentului, muncitoare, foarte capabilă și priștepută, vesela și plină de viață, înimoasă și săritoare, în ciuda scăderilor la capitolul discreție.

Mă gîndesc, în sfîrșit, la secretarele departamentului, care pînă în 1987, cînd au fost introduse computerele, băteau la mașină textele dictate de redactori. Nu contest calitățile tehnice ale computerului: și eu mă folosesc de unul, în redactarea textului de față. E cert, însă, că el nu poate înlocui căldura, sarea și piperul eu care contribuiau secretarele, mai ales la activitatea redacției de știri, unde redactorul, crainicul și secretara formau, în tură respectivă, o adevarată echipă.

Helene Lahni, profesionistă excelentă, o perfecționistă căreia orice adăugire sau tăietură făcută de redactor pe foaia de hîrtie impecabil dactilografiată, ieșită din mașina ei de scris, ii provoca o reală suferință. O fire impulsivă dind apărata severitatea, dar de fapt un suflet bun și sensibil pe care cea mai mică obsevație îl rănea pînă la lacrimi.

Florica Deleşeu, plină de energie și de voie bună, gata oricind să întreiere coelaurile sau continentele, după imprejurări și posibilități. Un om de treabă, inimios, săritor, muncitor și conștiincios.

Anca Tillo Vorvoreanu, un om cu curajul opiniilor și coloana vertebrală, un prieten loial și o profesionistă de primă *mină*,

uu Gaucho

feminin, veșnic imbrăcată în jeans și purtind bluze cu trei numere mai mari decit măsura ei. Iși petreceea mai tot timpul liber cufundată în cărți, bind cafele și fumind ea un șarpe. Și deodată, te intilneai cu ea la o petrecere, gata să n-o mai recunoști: elegantă, feminină, o adevarată doamnă. Ceea ce și era. Discreția, caracteristica ei, i-a marcat și ultimele clipe. Anca a inchis pentru totdeauna ochii, în urma unui stop cardiac, tocmai cind se pregătea să-și pornească automobilul. Dumnezeu—s-o odihnească!

Liselotte Antonescu - Puchi, pentru toți colegii și prietenii - și are mulți, Dumnezeule! batalioane. În viața mea nu am cunoscut un om cu atîtea cunoștințe și prieteni (poate doar eu excepția Andrei Polizu, născută și ea, ca și Puchi, sub zodia Vărsatorului!). Cînd a dat proba de seris la mașină, pentru a fi angajată la radio, din camera de alături se auzea teleimprimatorul (funcționa încă vechea generație galagioasă). "Eu n-am să pot niciodată să seriu aşa de repede", s-a seuzat Puchi, care bate la mașină ca o mitralieră. O femeie inteligentă și cultivată, extrem de vorbăreată și amuzantă, un om onest și un prieten devotat.

Irma Kurdighian, pe care o respect în mod special pentru discreția desăvirsită și pentru bunul ei simț ieșit din comun. Un om de bună calitate, corect, integră și cu șira spinării.

Hermine Wolfe - Mimi - superbă și fără vîrstă; trecerea timpului nu are nici un efect asupra ei. Veșnic neobosită și în acțiune, indiferent dacă e vorba de serviciu, teatru, operă, concerte, expoziții, bridge, plimbări sau călătorii, încureind

uneori programul din cauza "agendei" prea încărcate, înzestrată cu o curiozitate inepuizabilă de a cunoaște și învăța, Mimi detine secretul tinereții eterne.

Am incercat să reconstituï în acest capitol, istoria cîtorva programe de bază ale Europei Libere și imaginea oamenilor care le-au realizat, în decursul timpului. Asta, pentru că amintirea lor s-a ofilit și începe să se steargă, încetul cu încetul, chiar din memoria colegilor care au lucrat ani de zile, cot la cot cu ei. Căci memoria noastră este scurtă și uneori ne joacă feste. Iar secretul tinereții eterne nu se află, din nefericire, la indemina oricui.

CUTREMURUL

Îmi amintesc că în seara de 4 martie 1977, Noel abia aștepta să ajungă acasă și să se odihnească; avusese o zi grea și era foarte obosit. Pe la vreo nouă și jumătate, a sunat la telefon un coleg de la serviciul de ascultare a emisiunilor postului de radio București și i-a spus lui Noel că nu se mai aude; nu are nici o explicație, dar nu se aude nimic. În momentul respectiv, Ceaușescu era plecat într-o vizită în Africa. Cum toți trăiam cu speranța că, într-o bună zi, va fi înălțurat de la putere, ne imaginam că e mult mai probabil că așa ceva să se întâmple în lipsa lui din țară. Noel a intrat deci imediat în alertă; nu știa încă despre ce vorba, dar ii era clar că se petrecuse ceva. L-a rugat pe colegul de la radio-ascultare să-l sune din nou peste o jumătate de oră. S-ar fi putut să fie o simplă defecțiune tehnică, cum se mai întimplase de atâtea ori, dar lui Noel ii trecuse deja toată oboseala. Uitase că avusese de gind să petreacă o seară în halat și papuci, la televizor sau ascultând muzică clasică. Era pus în priză și gata de plecare.

După circa 20 de minute, telefonul a sunat din nou. Radio București tot nu se auzea. Se banuia că în România avusese loc un cutremur. Sosise o știre de la Observatorul seismic din Colorado, Statele Unite, care relata despre producerea

VIZITATORII

Marile agenții de presă nu aveau, decit sporadic, corespondenți la București, scrisorile din țară ne parveneau în număr relativ mic, iar ceea ce despre presa indigenă, știm cu toții ce conținea; deci sursele de informare asupra realității românești erau strict limitate. De aceea, vizitatorii din România reprezentau pentru Noel mijlocul ideal de a lua contact, în detaliu, cu cele mai felurite aspecte ale vieții din țară, uneori chiar de a cunoaște anumite amănunte din culisele puterii, de a se zisa nuantele și starea de spirit a populației și de a afla, totodată, reacțiile ascultătorilor față de emisiunile noastre.

Cred că în întîlnirile cu oamenii - cu toți românii din țară care voiau să-l vadă, să, în primul rând, secretul imensei popularități de care se bucura Noel în România. Căci numai datorită lor putea să-și facă o imagine atât de complexă și colorată a vieții românești, încit să te convingă, prin comentariile sale, că vibrează pe aceeași lungime de undă cu ascultătorii lui.

Principiul, respectat intotdeauna cu sfîrșenie, a fost pasătrarea secretului absolut al numelor vizitatorilor săi, oricine ar fi fost ei. În timp, asta i-a ciștigat o asemenea incredere, încit o bună parte a celor care, într-un fel sau altul, au avut privilegiul

cutremurului, deși nu exista încă certitudinea. Noel n-a mai așteptat amânunte suplimentare, s-a urcat în mașină și a pus spre radio. L-am însoțit, bineînțeles. Aveam sufletul strâns, iar ceea ce se întimpla era și pentru mine la fel de tulburător. De altfel, mulți alți colegi au alergat și ei, într-un suflet, la radio, imediat ce au aflat cumpărata veste, fiindu-le imposibil să stea de o parte într-o astfel de imprejurare. Între timp, știrea despre cutremur s-a confirmat. Atunci, Noel a hotărât pe loc, ca emisiunea să nu se încheie, ca de obicei, la ora 24, ora României, ci să să continue totată noaptea. A luat legătura imediat cu serviciul tehnic, pentru a cere să nu se închidă emițătorul și a rămas în continuare la microfon, pînă a doua zi dimineață. A organizat, în același timp, echipe alcătuite din membrii redacției - nu putea să stea numai el la microfon în permanență - și emisiunea a continuat vreme de o săptămînă, 24 de ore din 24.

Ceea ce l-a determinat, în primul rînd, pe Noel să ia această hotărîre, a fost faptul că nici după ce a reînceput să emită, Radio București nu a suflat o vorbă despre dezastrel care lovise mai ales capitala țării. Și astfel, bucureștenii care trăiseră coșmarul acelor secunde interminabile, ca și ceilalți locuitori ai țării, au aflat teribila veste, nu de la postul de radio național - cum ar fi fost firesc - ci de la Europa Liberă (București 4 sau Șopîrlîța?!). Ulterior, ni s-a povestit ce panică a cuprins întregul Birou politic, care nu știa cum să-l informeze pe "tovarășul" despre cutremur, fără să-l supere. Cît despre ideea ca Radio București să transmită știrea, înainte ca

șeful să-și dea binecuvintarea, asta nu-i putea nici măcar trece cuiva prin minte. Avind despre Europa Liberă concepția că este un post de radio național, care emite din strainătate, Noel considera extrem de important să fim pe aceeași lungime de undă cu ascultatorii din România și să vibram la unison cu ei. Trebuia, deci, neapărat să fim "pe fază" într-un asemenea moment și să informăm cît mai precis și amănuntit, în ciuda penuriei de date.

Cind Noel a decis că emisiunea să fie difuzată pe viu, fără intrerupere, nici n-a visat că ea se va prelungi pe parcursul unei săptămâni întregi.¹ Își imaginase că va ține antena deschisă 24 sau 48 de ore, urmând să revină la programul normal, de îndată ce i s-ar fi parut că emisiunea specială începe să piardă din interes. Or, a intervenit ceea: un lueru pe care nu-l putuse prevedea. Duminică după masă, Noel a organizat o masă rotundă cu doi arhitecți și un inginer constructor, pentru a discuta dacă era justificat ca toemai blocurile ridicate în centrul capitalei, între cele două războaie mondiale, să se dărime, de ce, și aşa mai departe.² În timpul acestei discuții, în "regie" a sunat telefonul. Era un ascultător din Germania, tot inginer constructor, care urmărea discuția la masa rotundă și vroia să-și spună părerea. Noel a stat de vorbă cu el cîteva minute, după care i-a spus: "Dragă domnule, nu te supăra, nu mai pot să vorbesc cu dumneata; trebuie să intru în emisie. Sau, dacă vrei să continuăm discuția, o putem face la microfon. Conectăm telefonul în studio și ne ascultă toată lumea". Respectivul inginer a fost de acord. Intervenția acestui

ascultător i-a dat însă lui Noel o idee care s-a dovedit extraordinară. La sfîrșitul discuției cu inginerul, Noel s-a adresat ascultătorilor, invitându-i să ne telefoneze în studio pentru a ne împărtăși opiniile, a ne da informații, sau a transmite mesaje.

Se aștepta să mai primească, poate, cîteva telefoane care să îmbogățească cu amânunte interesante emisiunea. S-a petrecut însă un adevărat miracol. Din momentul acela, s-a stabilit un adevărat pod viu între români din țară și cei din străinătate. Iar noi am devenit releul în care se încrucișau mesajele unei solidarități românești, pe care nu am mai întîlnit-o niciodată pînă atunci și - din pacate - nici de atunci înceoace, cu excepția unui interval prea scurt, în decembrie 1989.

Zilele acelea, ale începutului de martie 1977, au fost într-adevăr extraordinare, iar pentru mine, care le-am petrecut nu atît la microfon cît mai ales la telefon, stînd în regia de control și primind, inițial, legătura cu ascultătorii care ne sunau, pentru a o da mai departe în studio, ele au însemnat o trăire unică. Foarte mulți oameni nu realizau exact ce facem noi acolo; ei își închipuiau că suntem atotștiitori, că ne aflăm în posesia unor liste miraculoase sau a unor date computerizate, cu ajutorul cărora ii putem informa instantaneu despre orice familie din România. Tensiunea și emoția erau enorme, toți români care ne telefonau din străinătate aveau rude sau prieteni dragi în România, iar îngrijorarea lor ajunsese la paroxism. Era disperarea neputinței de a afla vești despre cei dragi: telefonul nu funcționa, poșta nici atît. Or, Europa Liberă

iși deschisese microfonul pentru a facilita comunicarea, imposibilă pe orice altă cale. Trebuia, de multe ori, să le explic acestor oameni aflați în pragul disperării, că noi nu dispunem de nici o metodă supranaturală și că ei însăși sunt cei care transmit mesajul dorit, prin intermediul microfonului nostru, urmând ca apoi să primească vești de acasă, în măsura în care apelul lor fusese recepționat. Or, aici s-a înregistrat, poate, cel mai emoționant aspect al solidarității românești despre care vorbeam înainte: în București s-au format echipe de tineri, care stăteau tot timpul pe recepție și ascultau mesajele transmise de ascultătorii din occident la Europa Liberă. Le înregistrau, telefonau numai decit la numărul respectiv, dacă se dăduse unul, iar dacă nu, se ureau în mașină, pe motocicletă, pe bicicletă ori se duceau pe jos la familia respectivă. De unde știm? Chiar de la acești tineri, care ne-au telefonat și ei - îmi amintesc că cel mai activ era Laurentiu (oare, unde ești tu astăzi, entuziaștule?) - pentru a ne ruga să insistăm la cei care ne cheamă, să nu uite să menționeze numărul de telefon al celor căutați în România, pentru că astfel le ușurăm foarte mult activitatea. Iar ulterior, cind am fost sunați din România de familii, care voiau fie să ne mulțumească, fie să-și linistească rudele ori prietenii care se interesaseră de soarta lor, am aflat de la ele că de multe persoane le căutaseră, pentru a le împărtăși mesajul adresat lor prin intermediul Europei Libere.

Cred că în acele zile, nivelul ascultării a batut toate recordurile, căci eram - pentru românii din țară și strainătate, deopotrivă - unica sursă de informații despre ce se întimpla

acasă. În plină dictatură ceaușistă, incetasem să mai fim sperietoarea de care se fereau toți, ea dracul de tămiie. Sau de securitate! Zidul de frică și tacere, ridicat de regimul comunist între noi și țară, căzuse.

"Alo, alo, Europa Liberă, vorbiți vă rog. Alo, aveți legătura cu Europa Liberă". Ne frecam la ochi, ea să ne convingem că nu visăm. Și totuși, era adevărat. Era vocea guturală, tipică, a unei telefoniste din România, care făcea legătura unui ascultător din țară cu studioul nostru, lucru de neimaginat pînă atunci.

Între timp au început să sosească ziarele. Colegul meu, Sorin Cunea, îmi povestea că răsfoind România Liberă - nu uitați, asta se petreceea în 1977! - nu mică i-a fost mirarea cînd a descoperit într-un singur număr, nu mai puțin de șapte fotografii cu Nicolae și Elena Ceaușescu, vizitînd locurile devastate de cutremur. Aflindu-se la microfon, eu ziarul în față, - Sorin și Emil Georgescu asigurau, în echipe alternative cu Noel, continuitatea emisiunilor - Sorin a simțit că i se urcă singlele la cap și și-a exprimat indignarea că nici măcar în astfel de momente tragice pentru o populație întreagă, presa de partid nu este în stare de puțină decentă, recurgînd la nelipsitul, iar acum, mai mult ca oricind, dezgustătorul cult al celor doi. Și ea tot tacîmul să fie complet, în fiecare fotografie, Elena purta altă blană. Pe vremea aceea, nu devenise încă "sinistra"; în schimb își plimba blânurile la locul sinistrului. Sorin, deci, și-a exprimat revolta la microfon. După circa 12 ore, cînd în emisie se afla Noel, a sunat din Piatra Neamț un

avocat pensionar pe nume Șindelaru, ne-membru de partid, după propria precizare, care s-a plins că Sorin Cunea face relatari "defetiste" despre situația din țară. "Nu l-am ascultat - i-a răspuns Noel - mai trebuie să dorm și eu din cînd în cînd". Probabil că domnul Șindelaru se așteptase ea, după această crimă de les-președinte, comisă de Sorin Cunea, directorul să-l dea afară pe loc. Con vorbirea, de circa 10 minute, dintre Noel și avocatul Șindelaru, din Piatra Neamț, reprezintă o veritabilă pagină de antologie radiofonică. Voi reproduce în continuare un fragment din acestă discuție, pe care o păstrez înregistrată pe bandă de magnetofon.

*

- "Opinia în România, domnule Bernard, este de solidaritate cu Ceaușescu, și este aşa cum trăim noi. Noi nu plecăm din România.
- În acest caz, aş vrea să vă întreb, domnule Șindelaru, de ce nu sunteți membru de partid?
- Nu sunt membru de partid, dar sunt eu sufletu'.
- A, sunteți eu sufletul, dar nu și altfel.
- Nu am reușit încă. Dar eu prima ocazie am să mă înscriu în partid.
- Foarte frumos. Sper că autoritațile locale . . .
- Nu, nu, să știți, am tremurat puțin că vorbesc eu dumneavoastră.
- Nu trebuie să tremurați, că eu n-am securitate.
- Domnule Noel Bernard, dacă vreți să vă întoarceti în patrie, avem nevoie de dumneavoastră.

- Sunt încințat.[^] În momentul în care România va fi democratică, mă voi întoarce.
- Nu, tovarășu', săa, pardon! Domnul Noel Bernard! La noi e foarte multă democrație.
- Domnule Șindelaru, în momentul în care eu îmi voi putea exprima părerea la Radio București, așa cum puteți dumneavoastră să vi-o exprimați la noi, eu mă întorc în România.
- Ei, uite, vedeți, aicea nu ne prea împăcăm noi.
- Da, din păcate.
- Domnule Noel Bernard, eu vă apreciez intotdeauna. V-am ascultat de cîteva ori. Vorbiți foarte frumos. Românește.
- Vă mulțumesc.
- Nu, acumă pe cuvint de onoare, fără ironie. Dar aș fi mult mai bucuros să veniți în țară.[^] Înapoi. Avem nevoie de dumneavoastră. Și de ceilalți care au plecat. Eu, personal, fac un apel să vină toată inteligența înapoi. Că aicea e traiul. Aicea e țara noastră.
- Dragă domnule, sunt încințat de apelul dumneavoastră. Sunt însă mulți care au plecat din România și fiecare cunoaște motivele pentru care a plecat. Eu nu pot să vorbesc în numele lor.
- Dar eu cred că numai lașitatea i-a impins pe toți.
- Eu nu aș subscrive la această părere.
- Nu, aicea au rămas mai mulți. Au rămas români adevărați.
- N-am nici ceea mai mică indoială că foarte mulți români adevărați au rămas în România.

- Domnule Noel Bernard, v-aș ruga să spuneți că la Piatra Neamț, în județul Neamț și în zona muntoasă, nu s-a întimplat nimic.
- Sunt bucuros că n-ați avut de suferit. Și vă asigur că suntem solidari cu suferințele tuturor celor din România și încercăm să ajutăm ...
- Am fi mult mai bucurosi dacă ne-ați ajuta cu venirea dumneavoastră înapoi.

Noel ride.

- Vă mulțumesc pentru invitație.
- Să nu rideți. Noi vă așteptăm.
- Nu rid. Și v-am mai spus: mă voi întoarce în ziua cînd eu, la Radio București, voi avea libertatea să spun ce vreau, la fel ca dumneavoastră la postul nostru de radio.
- Bine, domnu' Noel Bernard, cînd credeți dumneavoastră e-o să se întimplă aşa ceea?
- A, asta să-mi răspundeți dumneavoastră.
- Și dacă eu aş vrea să mă duc în Statele Unite, să-i spun domnului Jimmy Carter ce doresc eu acolo ...
- Cred că aveți toată posibilitatea să-o faceți.
- Nu, legea nu știu care, spune că nu pot comuniștii să vină acolo.
- Dar dumneavoastră nu sunteți membru de partid.
- Nu, da' v-am spus că sunt numă' eu sufletu'.
- Numai eu sufletul. Or, sufletul nu e examinat la cererea de viză.
- Nu sunt de acord .

- Eu v-aș sfătui să vă duceți la Ambasada americană și să cereți o viză pentru Statele Unite.
- Concepția dumneavoastră și a noastră, nu coincide.
- Asta este clar. Dar aşa se întimplă în viață.
- Domnu' Noel Bernard, dacă dumneata vrei să vii în România, și ai piedici, uite, eu îți garantez că am să fac pe dracu-n patru, fac și greva foamei dacă trebuie, ca să vii dumneata în România."

*

La un moment dat, a venit o informație de la Observatorul seismic din Colorado, care anunță posibilitatea producerii unor noi cutremure, de mult mai mică intensitate, în România. Noi am dat știrea. Puțin după aceea, a sunat Ambasada americană de la București. Nu voi uita acest telefon, toată viața: în seara mea carieră de "telefonista", asta a fost marea mea gafă. Ambasada ne ruga să nu mai reluăm știrea respectivă, deoarece lumea era și aşa într-o stare de panică și nu era cazul să mai contribuim și noi la sporirea ei. Telefonul ambasadei a fost unul din foarte multele pe care le primeam în regia de control. Nu mi-am dat seama - ar fi trebuit să realizez acest lueru instantaneu - că este vorba de o con vorbire strict confidențială. Am făcut legătura în studio și toată lumea a putut auzi primul schimb de replici, evident în limba engleză. Noel, însă, a sezisat pe loc ce se întimplase și a întrebat-o pe funcționara respectivă: "Știți că suntem în emisie?". "Aș prefera să nu sim", i-a răspuns

acolo. Întorcindu-se după aceea la microfon, le-a explicat ascultătorilor ce se întimplase, spunindu-le întregul adevar. El era de părere că nu ai voie niciodată, în nici o imprejurare, să-ți minți ascultătorii. "Poți greși - spunea el - suntem oameni și greșim cu totii. Ascultătorul te va ierta întotdeauna pentru o greșală, cu condiția să î-o explici și să-o recunoști; nu te va ierta însă niciodată pentru mineună".

La cîteva zile după patănia cu Ambasada americană, Sorin Cunea i-a luat un interviu lui Noel și i-a adresat următoarea întrebare: "Dacă ai mai fi pus în situația de a difuza știrea unor noi seisme în România, după acel cutremur dezastruos, ai mai transmite-o?". Si Noel a răspuns: "Aș sta să mă mai gindesc".

Această reacție nu ținea, în nici un caz, de dezinformare ci, dimpotrivă, de menajarea publicului care oricum era ingrozit, socat, obsedat de acest coșmar, care avea să-l urmărească ani de zile.

Cutremurul a prilejuit una dintre cele mai interesante și valoroase pagini din istoria departamentului românesc al Europei Libere: dincolo de caracterul lor umanitar, emisiunile acelor zile au dovedit, pentru prima oară, că se poate străpunge zidul friciei și al terorii, în spatele căruia fusese obligat să trăiască poporul român.

unor călătorii repetate în străinătate, nu treceau niciodată prin München fără să-l caute. Ba unii dintre ei îl anunțau că se află "afară" și vor să-l vadă, chiar din alte orașe ale Germaniei sau ale Europei. Iar Noel nu pregeta niciodată să se urce în mașină sau în avion, pentru a-i întâlni oriunde se găseau. Aceste discuții îl pasionau și era întotdeauna pregătit cu un noian de întrebări, pe care le revârsa asupra interlocutorilor săi. Cât de mare era increderea lor în discreția lui Noel, o ilustrează poate cel mai bine următorul incident. Ne-am întâlnit de mai multe ori cu actorul Florin Piersic și cu soția lui, Ana Szeles. Îmi amintesc chiar că, o dată, Florin ne-a recitat, absolut superb, poemul lui Adrian Păunescu, "Părintii". După moartea lui Noel, m-am trezit într-o bună zi cu un telefon de la Florin. Era în München și dorea să stea de vorbă cu noul director al Europei Libere. Înainte de a-l căuta, voia însă că eu să-i dau garanții în privința discreției lui. I-am spus că pentru Noel aş fi putut garanta oricând; nu și pentru altcineva. Atât. Florin a renunțat să-l mai vadă.

Unii dintre vizitatori erau emisari ai regimului de la București. De obicei, ii recunoșteam după mesajele pe care le aduceau. Ele erau invariabil aceleași: nu-l criticați prea vehement pe "tovarășul" - e de-ai noștri, român bun, patriot; vorbiți mai mult despre Transilvania; vorbiți mai mult despre Basarabia. Dar mai existau și alte "teste". Majoritatea românilor nu îndrăzneau să intre în clădirea radioului. Pe aceștia, Noel îi vedea acasă ori în oraș. De obicei îi invita la masă. Cind unul accepta să meargă la restaurantul "Klein Bukarest", la Aurică

Popescu, însemna fie că e trimis, fie că va "raporta" la întoarcere. Asta nu pentru că localului sau proprietarului său li s-ar fi putut imputa eeva. Datorită însă faptului că localul este frecventat de mulți români, celor care nu aveau raporturi oficiale cu Securitatea le era teamă să fie văzuți în compania lui Noel Bernard. Cind un vizitator accepta, deci, fără rezerve să ia masa cu Noel la restaurantul românesc, era limpede din ce categorie face parte. Printre aceștia se numărau și un alt gen de emisari: vizitatori care plecau regulat în străinătate, cu misuni economice sau culturale, fiind de fapt agenți de influență și informatori. Ei plecau cu treburile lor în diverse capitale europene, iar la întoarcere se opreau, invariabil, cîteva zile la München unde se întîlnea negreșit cu Noel. El știa exact cine sunt și ce hrăm poartă, fără ca asta să-l impiedice să-i primească și să stea de vorbă cu ei, în modul cel mai firesc, de parcă habar n-ar fi avut ce urmăresc. Pentru el și aceste discuții erau utile. La urma urmelor, dincolo de însărcinările pe care le aveau de îndeplinit, acești emisari erau și ei oameni, erau și ei profund nemulțumiți de situația din România, aveau și ei ofurile lor. Așa că, după ce puneau întrebările și strecurau mesajele voalate cu care ii trimisese Securitatea, abia așteptau să-și verse năduful, să se plingă de mai tot ce era pe acasă și să relateze o sumedenie de fapte reale, reprezentind astfel și ei o foarte bună sursă de informații.

Lista vizitatorilor din țară, cu care s-a întîlnit Noel de-a lungul celor peste 20 de ani în care a fost directorul departamentului românesc al Europei Libere, este foarte lungă și

acoperă o largă paletă socială și profesională. Mai puțin muncitori și țărani, pentru simplul motiv că aceștia nu călătoreau decât în mod exceptional în străinătate, deși au existat și printre ei oameni care au venit să stea de vorbă cu "directorul postului nostru de radio". Majoritatea erau intelectuali - scriitori, artiști, oameni de știință, ziariști, - dar nu au lipsit nici activiștii politiei, iar uneori chiar dintre cei mai cunoscuți, ca Alexandru Bârlădeanu sau Gheorghe Apostol. Pe primul l-a întâlnit la Paris, pe cel de al doilea la München.

Întâlnirea cu Apostol a fost destul de dezamăgitoare pentru Noel: se aștepta să afle amănunte interesante din culisele aparatului de partid; or, mesajul lui Apostol a fost, de fapt, că sub Ceaușescu viața în România devenise insuportabilă, mai ales pentru oamenii simpli (discuția a avut loc prin 1976-77); spre deosebire de vremea lui Gheorghiu-Dej, pentru care - susținea Apostol - îmbunătățirea nivelului de trai al muncitorilor reprezentase o preocupare centrală și permanentă.

S-ar putea că Gheorghe Apostol să fi fost reținut și să nu se fi simțit foarte la largul lui și din cauza prezentei mele - probabil că se așteptase la o con vorbire între patru ochi - dar Noel a ținut foarte mult că eu să fiu de față. De ce? În primul rînd, pentru că a fost destul de intrigat de telefonul prin care Apostol i-a propus întâlnirea; nu era deloc convins că este autentic: deși nu se mai afla în primele eșaloane ale puterii - cred că era deja ambasador în Argentina - un personaj de un asemenea calibru nu te cheamă în fiecare zi la telefon. În plus, era o perioadă în care primeam multe scrisori de amenintare

†

din partea Securității. Nu știu prin ce minune, Noel începuse să fie ceva mai circumspect și se temea să nu i se întindă o cursă. În al doilea rînd, adresa dată de Apostol pentru întîlnire, era pe o stradă în plin șantier, destul de prost luminată; pe deasupra, Noel nu știa cum arată Gheorghe Apostol. Avea, deci, neapărată nevoie de mine pentru identificarea persoanei.

Indiferent însă de aceste amănunte, mai ales astăzi, privind lucrurile din perspectiva timpului, important mi se pare că Gheorghe Apostol a vrut să-l vadă pe Noel Bernard, pe "directorul postului nostru de radio". Cred că acesta este aspectul care ilustrează dimensiunea adevărată a personalității lui Noel, a popularității, încrederii și respectului de care se bucura, peste tot, în România. Nu știu dacă această întîlnire poate fi considerată ca o manifestare disidentă din partea lui Apostol; cert este că a fost un act de euraj, mai ales că în ciuda atitudinii sale generale prudente, critica la adresa lui Ceaușescu a fost extrem de dură.

La capitolul "Întîlniri mai pitorești", le-aș menționa pe cele cu scriitorii. Nu toate, dar multe din ele, cu siguranță.

Noel era exact opusul a ceea ce se numește o "pasare de noapte". Dimineata se trezea devreme și din momentul în care deschidea ochii, era perfect lucid și gata să-și înceapă activitatea. Ziua lui de muncă începea la 7.30-8 - era printre primii care soseau la redacție - și continua (într-un ritm care-i speria puțin pe majoritatea colaboratorilor) pînă seara, cu o scurtă pauză la prînz, folosită și aceasta deseori pentru întîlniri de lueru. Pe la 11 noaptea, în schimb, i se închideau ochii de

oboseală.

Desigur că scriitorii au cu totul alt regim de viață și nici nu manifestă vreo înțelegere față de cei care trăiesc în stilul lui Noel. Îmi amintesc că odată, au venit să-l viziteze Nicolae Breban și Alexandru Ivasiuc. Era prin 1975-76. Noel i-a invitat la masă la restaurant, pentru că eu eram de serviciu în seara respectivă, iar după aceea a făcut imprudență să-i aducă acasă (nu știa bietul de el că-l așteaptă). Cind am apărut și eu, după 12 noaptea, Noel pica, pur și simplu, de somn; cei doi însă, abia atunci își deschiseseră pofta de vorbă și... a doua sticla de whisky. Noel se uita la ei îngrozit, prevăzind că discuția nu se va termina decit odată cu sticla.

Marea durere a lui Ivasiuc era că fusese criticat, într-o emisiune, de Monica Lovinescu și Virgil Ierunca. Încearcă cu disperare să-l convingă pe Noel că impactul acelor emisiuni în lumea scriitorilor români, că importanță se acordă verdictelor date de Monica și Virgil, și, în consecință, în ce situație oribilă îl puseseră criticiile lor, față de colegii lui de breaslă. Pe măsură că sticla se golea, iar conținutul ei îl se urca la cap, Ivasiuc devinea tot mai indignat, mai vehement și mai necontrolat. În cele din urmă, Breban care rămasese lucid, a reușit să-l convingă că e timpul să ridice "ședinta". Era vreo 3 dimineață. L-am condus acasă cu mașina. L-am dus mai întâi pe Breban, care locuia destul de aproape de noi, iar după aceea am luat-o spre partea opusă a orașului, unde se afla pensiunea la care trăise Ivasiuc. Odată ajunsă la destinație, Ivasiuc l-a silit pe Noel să opreasă motorul

mașinii și l-a mai ținut de vorbă, preț de o oră, încercind din răsputeri să-l convingă de același lucru: că nu trebuie să-i lase pe Monica și Ierunea să acuze un scriitor de anumite fapte condamnabile, cum o facuseră cu el, deoarece în felul asta îi pot distruge reputația și chiar viața. Evident, Ivasiuc nu știa și nici nu putea să-și închipui că demersurile lui ~~nu aveau~~ ~~a-au~~ nici cea mai mică sansă de succes, pentru simplul fapt că Noel nu practica cenzura. Iar Monica și Virgil se bucurau, în ochii lui, de o absolută incredere și nu i-ar fi trecut niciodată prin minte să pună la îndoială ori să controleze acuratețea faptelor laudate sau condamnate de ei, în emisiunile lor. Bietul Ivasiuc nu știa nici că în loc să-i "toarne", le făcuse de fapt, celor doi, un mare compliment. Căci din noaptea aceea turmentată de alcool, extenuare și nesomn, Noel a rămas cu confirmarea forței și impactului pe care-l au aprecierile făcute de Monica și Ierunea; ele contează atât de mult, încit un scriitor român să spună: de la microfonul Europei Libere, ei mă pot face om sau distrug. De altfel, confirmarea acestui adevăr a venit și continuă încă să vină și din alte surse, una din ele fiind chiar Eugen Barbu care nici astăzi nu conținește să-i injure, ceea ce nu dovedește decât excepționala lor eficiență.

Și oare ce altceva demonstrează mesajul pe care i l-a transmis la un moment dat lui Noel, Aurel Baranga, despre care Monica și Virgil nu mai pomeniseră o vreme nimic în emisiunile lor: "Să mă injure, să spună orice, dar să se vorbească despre mine la Europa Liberă?". Păstrează și acum în biblioteca trei cărți scrise de același Aurel Baranga și dăruite

cu dedicație și semnatură lui Noel, în 1968.

Un alt vizitator - de fapt, unul foarte frecvent, mai ales într-o anumită perioadă - a fost romancierul Nicolae Breban. Una din întîlnirile cu el - desfășurată acasă la noi - mi-o amintesc deosebit de bine. Si asta pentru că de puține ori în viață m-am simțit atât de stinjenită ca atunci. Era prin vara lui 1977. Subiectul discuției a fost mișcarea Goma și Paul Goma personal, ca scriitor disident. Breban i-a povestit lui Noel, cu lux de amănunte, toată istoria "cazului Goma", fiind de părere că el nu procedase bine, și că tomai de aceea nici nu își alăturaseră decât cei care doreau să se folosească de prilej pentru a emigra. Noel argumenta că, indiferent de tactica folosită, importantă era inițiativa lui Goma și tăria și consecvența de care dăduse dovadă în ducerea pînă la capăt a acțiunii sale. Între timp ne-am așezat la masă. Intensitatea discuției creștea. Tonul și temperataura se ridicau tot mai mult. Breban a aruncat în joc ultimul său atu: argumentul pe care îl considera decisiv. Goma ar fi acționat cu stîngăcie - susținea Breban - și în plus nu dispunea nici de prestigiul necesar pentru a fi urmat de scriitori, pentru că nu are talent. La auzul acestui argument, Noel a văzut roșu înaintea ochilor. Nu-mi amintesc să-și mai fi pierdut vreodată cumpătul ca atunci. "De ce nu a acționat Nicolae Breban mai bine, dacă știe cum trebuie procedat și are prestigiul necesar?" a strigat Noel, scos din fire. Puțin importă dacă Goma are sau nu talent. El este singurul dintre voi toți care a avut curajul să stea în două picioare și să-l înfrunte pe Ceaușescu și

I

Securitatea. Iar voi nu v-ați solidarizat cu el, nu pentru că îi lipsește prestigiul, ci din lașitate." Breban s-a înroșit pînă în albul ochilor, iar eu ca gazdă simteam că intru în pămînt de rușine.

Cînd s-a mai liniștit puțin, Noel i-a cerut scuze că își ieșise din fire, desigur il indignase pe bună dreptate atitudinea scriitorilor (argumentele lui Breban - Goma n-are talent, n-a procedat cu tact, etc. - nu erau originale; Noel le mai auzise și avea să le mai audă și de alții), care nu avuseseră curajul să i se alăture lui Goma, în schimb acum, în ceea mai bună tradiție românească, nu se sfiau să-l critice.

E ciudat că printre vizitatorii lui Noel s-au numărat foarte putine femei. Le pot aminti, bineînțeles, pe cîntăretele de operă Ileana Cotrubăș, Iulia Varady și Marina Crîlovici, a căror carieră muzicală a fost urmărîtă de Noel cu ceea mai mare atenție (mai ales că meloman și susținător de tinere talente), și că care ne-am întîlnit, în repetate rînduri, de-a lungul anilor. O pot aminti, deosemeni, pe scriitoarea Luminița Kohler, care l-a impresionat pe Noel prin inteligenței selipitoare, prin farmecul și înfățișarea ei foarte atrăgătoare. Toate aceste femei remarcabile au rămas însă în occident, și deci nu le pot număra printre vizitatorii lui din țară.

Informatiile culese astfel, erau folosite de Noel în editorialele și comentariile lui; o făcea însă în aşa fel încit să nu trădeze niciodată sursa, nici măcar din context. Se întimpla, nu rarori, că în nararea unumitor întimplări,

despre care Noel cerea amânunte ori clarificări, oaspetii săi să încerce să se prezinte pe ei însiși într-o lumină cît mai favorabilă, aruncind blamul pe unul sau pe altul. Noel avea discernământul de a nu emite niciodată judecăți atâtă vreme cît nu asculta toate părțile implicate, de a refuza, din principiu, atacurile la persoană și de a nu face jocul pe care i-l sugerau cîteodată unii, în propriul lor interes.

O prezență constantă printre personalitățile românești care îl căutau pe Noel, ori de cîte ori ~~de~~^{se} aflau în străinătate, construind cu el, în timp, o autentică relație de prietenie, a fost dirijorul corului Madrigal, Marin Constantin. El și soția sa, Bebe, de care mă leagă o veche prietenie încă de pe vremea cînd eram coleg la televiziune, ne-au vizitat acasă, ne-au chemat la telefon, ne-au trimis mesaje din țară sau din călătoriile lor în occident. Noel, care era un iubitor pasionat și un excelent cunoșător al muzicii clasice, aprecia în mod deosebit activitatea lui Marin Constantin și performanța artistică exceptională, realizată de el cu corul său. Din momentul în care l-a ascultat prima oară, Noel a devenit un spectator nelipsit la concertele Madrigalului, pe care îl considera unul din cele mai bune coruri din lume. Noel a primit, în dar, de la Marin Constantin - cu dedicație personală, semnatură și dată - albumul lui Viorel Cosma și o serie de discuri înregistrate cu Madrigalul: printre ele și colindele, destinate exclusiv exportului - în România ele erau strict interzise - și care vreme de 15 ani au fost transmise de postul nostru de radio, la fiecare Crăciun. Cu atît mai mare a fost emoția noastră, a membrilor redacției, cînd, în zilele

Crăciunului 1989, Europa Liberă nu a mai fost singurul post "național" pe undele căruia răsunau colindele Madrigalului. Pentru prima oară, Radio București își aducea aminte de existența lor; Bucureștiul recunoștea - după 40 de ani de amnezie totală - că și pentru români Crăciunul este o mare sărbătoare.

O altă prezență constantă - mai ales pe undele Europei Libere, în calitate de corespondent, timp de vreo 16 ani - a fost Emanuel Valeriu. Așa cum a menționat singur, într-un articol de ziar, imediat după revoluție, el ne-a trimis de-a lungul anilor, spre difuzare, numeroase materiale; multe din ele le-am citit chiar eu la microfon. Erau, în general, bine scrise. Citeva nu au putut fi transmise, datorită caracterului prea personal al criticilor conținute. Nu încape nici o îndoială că Valeriu și-a asumat un risc serios, indiferent de căile folosite pentru trimiterea acestor articole. Înutil de spus că Noel a păstrat cu sfîrșenie secretul provenienței lor.

În afara colaborării la postul nostru de radio, Valeriu a avut șansa - nu mai contează prin ce complex de imprejurări - să nu fi fost implicat în activitatea televiziunii, în anii ei cei mai compromițători. După revoluție, cind ar fi putut să-și facă meseria eu conștiința curată și să devină corespondentul oficial al Europei Libere - Emanuel Valeriu a preferat să se pună în slujba minciunii, ca director general al televiziunii române. Ce l-a putut determina pe un om de vîrstă lui, bun reporter și ziarist profesionist, să compromită tot ce a realizat pînă atunci eu atîtea riscuri, acceptînd să practice demagogia și

oportunismul? Onorurile unei funcții? Ambiția? Puterea? Mi-e peste puțină să înțeleg. Afară doar dacă Valeriu confundă cariera cu carierismul. Și încă ceva. Se înseala profund dacă își închipuie că Noel ar fi interpretat altfel comportamentul său post-revolutionar sau că l-ar fi tratat cu mai multă îngăduință decit actuala conducere a Europei Libere (cum a lăsat să se înțeleagă din același articol). Nici Noel Bernard nu ar fi acceptat să primească "indicății" de la domnul Silviu Bruean; cu atit mai mult cu cît în contactele, directe sau indirecte, avute în decursul anilor, acest personaj nu i-a lăsat cea mai strălucită impresie.

O mențiune specială, printre vizitatorii fideli ai lui Noel, merită maestrul fotografiei, Ion Miclea, cu care s-a infiripat o relație de simpatie și amicitie. El se vedea cu Noel de cite ori avea prilejul să-l întâlnească - i-am avut și oaspeți la noi acasă pe Ion Miclea și pe soția sa, actrița Lucia Mureșan - iar de cite ori pleca în străinătate și trimitea cel puțin o vedere. Noel îl aprecia în mod deosebit pentru creația sa artistică (cu regretul că un astfel de talent era și "fotograf de curte") și-i prețuia superbele albume de fotografii, pe care le păstrează și astăzi în bibliotecă, toate dăruite de Ion Miclea cu dedicatie personală, datate și semnate de autor.

Noel prețuia talentul și respecta artiștii buni, indiferent dacă era vorba de muzică, teatru sau arte plastice. Nu a existat manifestare culturală românescă, undeva în Europa, ba uneori chiar în America, la care să nu fie prezent. La turneele teatrale, cel puțin, era nelipsit: Teatrul Național la

Florentă; Teatrul Municipal la Paris, Regensburg (Germania), Berlin; Teatrul de Comedie la Berlin; Teatrul Nottara la Paris.^Î
 interesa și teatrul in sine, performanța artistică a actorilor și regizorilor, dar și să-i cunoască personal - în măsura posibilului - pe oamenii respectivi. Acest "posibil" varia foarte mult în funcție de momentul dat. Uneori, instrucțiunile primite înainte de plecare le permiteau artistilor să fie prietenoși și să accepte invitațiile noastre; Alteori, dimpotrivă, le interziceau categoric să aibă, în vreun fel, de a face cu noi.

In anul 1975, Teatrul de Comedie din București a dat cîteva spectacole în cadrul Festivalului de teatru de la Berlin. Am plecat acolo să le vedem. Era un moment de relaxare. După un spectacol, ne-am întîlnit cu toată trupa la o petrecere dată de impresarul ei, care, printr-o amuzantă coincidență, s-a dovedit a fi o veche prietenă a lui Noel, pe care nu o mai întîlnise din tinerete. A fost o seară minunată; am stat de vorbă cu toți actorii, bineînțeles nu despre politică: turnatorii erau și ei de față, fără îndoială.^Î În altă seară, după alt spectacol, am fost invitați de actori, la hotelul unde erau căzați și, în camera unuia dintre ei, în care s-a strins toată echipa, am petrecut din nou o seară extraordinară. Nici de data asta nu s-a discutat politică. S-au povestit bancuri și întimplări hazlii din teatru, am rîs cu laerimi, am sporovăit omenescă și prietenescă, despre cîte în luna și în stele. Directorul teatrului, Lucian Giurhescu și scenograful Dan Nemțeanu au acceptat, într-una din zile, invitația lui Noel de a lua masa împreună și-mi amintesc că discuția a fost foarte amicală, iar atmosfera plăcută și relaxată.

În anul următor, a venit la Festivalul de la Berlin, Teatrul Municipal. Ne-am dus din nou. Atitudinea actorilor se schimbase însă: era limpede că li se dăduseră instrucțiuni stricte să nu aibă nici un contact cu noi. În holul teatrului, am zărit o mulțime de figuri cunoscute; mare parte din respectivii actori îmi fuseseră colegi de Institut. Se uitau la noi și lăsau capul în jos, stinjeniți, fiindu-le frică să spună măcar "bună ziua". În această atmosferă penibilă și înghețată, un cuplu, doi actori care nici măcar nu-mi erau prieteni apropiati, au traversat holul teatrului, sub privirile îngrozite ale colegilor lor, au venit direct la noi și ne-au îmbrățișat. Erau Mariana Mihuț și Victor Rebengiuc. Ne-a bucurat și ne-a mișcat enorm gestul lor de prietenie și curaj. Noel le-a spus că i-ar face mare placere să-i invite la masă, dar nu știe dacă ar fi oportun pentru ei. Mariana și Victor au acceptat invitația lui Noel și a doua zi la prînz ne-am întinut la un restaurant. A fost o conversație foarte caldă și amicală. La un moment dat, Noel l-a întrebat pe Rebengiuc: "Cum se face că dumitale, spre deosebire de toți ceilalți colegi, nu ți-a fost frică să te întâlnesti cu noi?". La care Victor i-a răspuns: "Domnule Bernard, eu nu vreau să fac carieră decit pe baza talentului meu. Aș că mie nu are de ce să-mi fie frică".

I-am auzit pe unii reproșindu-i lui Rebengiuc lipsa de tact, în legătură cu sulul de hirtie igienică pe care l-a oferit, după revoluție, într-o emisiune a televiziunii, celor care aveau nevoie să se șteargă la gură. El avea dreptul să facă. Aș vrea să le amintesc - dacă au uitat cumva - că Victor Rebengiuc

este unul dintre puținii oameni din teatrul românesc care, în anii întunecăți șijosnici la care a fost siluită țara, au avut coloană vertebrală și și-au pastrat demnitatea, refuzând să se prostitueze.

Interesul profund și constant pe care-l manifesta față de cultura românească și importanța pe care o atribuia artei și, implicit, creatorilor ei, sunt perfect ilustrate într-un comentariu scris de Noel, după ce a văzut la Washington, spectacolul pus în scenă de Liviu Ciulei la teatrul Arena Stage, cu "Hamlet" de Shakespeare. În "New York Times" apăruse o critică extrem de elogioasă, în care se afirma textual că: "spectacolul constituie nu numai triumful unei stagiuni, ci și al unui deceniu." La 7 aprilie 1978, în ajunul vizitei pe care Ceaușescu urma să-o facă în Statele Unite, Noel pleda la microfonul Europei Libere cauza teatrului românesc:

"Cel mai talentat regizor român realizează, deci, în capitala Statelor Unite triumful unui deceniu, în timp ce în România se discută, în presa culturală, criza teatrului românesc. E oare natural că teatrul românesc să inflorească la Washington, în timp ce putreză la București? Și dacă nu e natural, atunci cine e de vină că lucrurile se întimplă exact așa?"

La începutul săptămânii viitoare, președintele României, dl. Nicolae Ceaușescu, va ateriza la Washington. Dacă marele succes al lui Liviu Ciulei i-a fost adus la cunoștință, va constata că acest mare regizor român s-a dovedit cel mai bun ambasador pe care România l-a trimis în Statele Unite, de

multă vreme înceoace. Nici despre dl. Corneliu Bogdan și nici despre dl. Nicolae Nicolae, oricare ar fi meritele lor pe care de altfel nimeni nu le contestă, nu s-a spus că ar fi realizat, în domeniul lor, triumful unui deceniu. Dacă dl. Ceaușescu ar putea să onoreze cu prezența sa acest spectacol, considerat epocal de unul din marile zile americane, este absolut sigur că ar reda teatrului românesc curajul care i-a fost sistematic distrus în ultimii ani, i-ar insufla ^{dre} increderea de care nevoie pentru a putea să-o pornească din nou - nu în străinătate, de data asta, ci în România - pe drumul marilor realizări artistice de care este perfect capabil. Dacă, pe deasupra, dl. Ceaușescu i-ar intinde mina lui Liviu Ciulei și l-ar invita să revină acasă, la el în țară - unde, de altfel, dl. Ceaușescu afirma mereu că este locul tuturor românilor - și revenit la București l-ar indemna să-și suflece minecile și să se apuce de treabă, aceasta ar putea constitui un semnal pentru ca Lucian Pintilie, Vlad Mugur, Radu Penciulescu, Andrei Șerban, soții Boruzescu, soții Oroveanu, Florica Mălureanu și atitia alții, să se întoarcă și ei în țară și să-și dea contribuția la deschiderea unui nou capitol strălucit în istoria teatrului românesc.”

Vizitatorii din România veneau, de obicei, încăreți cu elogii la adresa Europei Libere și a lui Noel. Aprecierile lor ii faceau placere, dar laudele lor nu i se “ureau la cap”. Criticile erau mai rare. Noel își stimula interlocutorii să le dea glas și ii asculta cu multă luare aminte. Cum se întâlnea cu el, fiecare se grăbea să-i povestească banul cu Ceaușescu și țaranul, crezind că-i oferă o premieră. De-a lungul anilor l-a auzit de nenumărate

ori. Nu-l știți?

Ceausescu ajunge, într-o zi, într-un sat și bate la ușa unei case. Îi deschide un țăran care îl privește întrebător. "Nu mă recunoști?" întreabă Ceausescu. "Nu", răspunde țăranul. "Eu sunt cel care vă vorbește toată ziua la radio". "Mărie, strigă țăranul. Haide repede încoace că o venit Noel Bernard!".

Noel se amuză și era bucuros că un școlar pe care îl laudă profesoara. Această glumă era dovada popularității de către se bucura în țară și a confirmării pe care o dădeau talentului și darurilor sale, ascultătorii lui din România. Ca unul a cărui singură ambiție era să-i slujească, ce-să putea dori mai mult?

CEAUSescu

In ciuda părerii generale, împărtășită de majoritatea interlocutorilor lui, atât din România cât și din străinătate, că Ceaușescu e un cretin și un idiot, Noel îl considera o personalitate complexă și un om politic ieșit din comun. Îl socotea primitiv dar foarte inteligent, şiret, extrem de abil, cu un extraordinar simț al puterii; în acest sens, dadea mereu ca exemplu politica lui Ceaușescu de rotație a cadrelor, care nu avea, în fond, alt scop decit consolidarea propriei puteri.

Îmi amintesc ce surprins și plăcut impresionat a fost Noel de conferință de presă dată de Ceaușescu, în cursul vizitei sale din 1978, la Washington. În ciuda faptului că, de obicei cînd vorbea liber, nu era în stare să lege două fraze, să facă un acord gramatical corect și că pierdea firul logic, începînd să bată cîmpii, la această conferință de presă Ceaușescu a fost spontan, a dat răspunsuri inteligente și la obiect și a știut să "fenteze" întrebările mai "delicate".

Noel nu i-a pus nici atunci și nici eu alt prilej - ar fi avut multe, căci a fost prezent la bună parte din vizitele lui Ceaușescu în occident - vreo întrebare. În schimb, într-un interviu cu Noel, difuzat la Europa Liberă în decembrie 1976, Sorin Cunea i-a propus următoarea ipoteză: "Noel Bernard,

*propun să
cada*

presupunind că ai fi în situația de a pune o întrebare - una singură - în cadrul unei conferințe de presă organizată de dl. Ceaușescu, care ar fi întrebarea adresată șefului statului român?". Răspunsul lui Noel: "Poate că aș întreba de ce au fost inciate documentele Congresului al IX-lea al PCR, congres ținut sub conducerea d-lui Ceaușescu, în 1965? Aș întreba de ce nu se respectă astăzi, ceea ce s-a spus atunci pe tema conducerii colective a statului și a partidului? De ce nu se aplică astăzi, ceea ce dl. Ceaușescu a declarat atunci: "Practica întregii noastre activități a demonstrat că oricât de educată sau competență ar fi o persoană, aceasta nu poate să rezolve toate problemele, sau, în cel mai bun caz, va face greșeli."? Aș întreba de ce aceste declarații, de ce aceste documente ale Congresului al IX-lea nu mai sunt accesibile nici măcar activiștilor de partid, de ce nu mai sunt predate în ședințele de partid." Sorin Cunea: "De fapt, aici au fost patru întrebări. Iată, sunt generoș, îmi dau seama că mai ai să-l întrebi și alteleva pe dl. Ceaușescu. Deci renunț la întrebarea pe care, poate, aș avea eu dreptul să pun în aceeași conferință de presă. Deci, pune d-ta o nouă întrebare". "Ești optimist, Sorin Cunea, i-a replicat Noel. I-aș ura sărbători fericite și la mulți ani."

Noel era perfect de acord cu cei care susțineau că Ceaușescu este paranoic. Istoria a cunoscut, însă, mulți conduceatori inteligenți, dar paranoici. Chiar prea mulți. Din păcate, una n-o exclude pe alta. Paranoia lui Ceaușescu s-a accentuat cu timpul, ajungind la paroxism în ultimii ani; dar ea a fost accentuată și de un cult exacerbat al personalității,

de care nu au fost deloc străini cei care l-au promovat. Cu cît a devenit mai deșantat acest cult, cu atit a luat proporții mai neașteptate și paranoia lui, pentru că el însuși ajunsese să creadă în imnurile de slavă ridicate în onoarea sa, în mascaradele înscenate, cu voevozi, popor, chei de cetate, piine și sare, în comparațiile grotesci și absurde, care-l alăturau celor mai strălucite personalități ale istoriei. Faptul că Ceaușescu pierduse de mult orice contact cu realitatea, o dovedește, poate cel mai plastic, acea parodie de proces la care am asistat cu toții prin intermediul televiziunii. Cred că reacțiile lui, aeolo, sunt concludente în acest sens. Căci Ceaușescu nu mintea cînd însîra toate binefacerile cu care i-a fericit pe români: elucubrațiile pe care le debita, reprezentau pentru el o convingere profundă.

Noel ar fi dorit mult să aibă prilejul să-l cunoască personal și să stea de vorbă cu el. Ce-și promitea dintr-o astfel de discuție, e greu de spus. Cert este însă că nu s-a lăsat niciodată convins de cei care încercau să-l facă să înțeleagă că orice dialog cu Ceaușescu este exclus din start; că el este prin excelență un tip coleric, incapabil să asculte un argument ori să duce o conversație civilizată. Pentru Noel, oricine era un interlocutor potențial, iar increderea lui în resursele dialogului, era nemărginită. Principiile democratice erau atât de puternic înrădăcinate în mentalitatea lui, încât nu putea, pur și simplu, să conceapă că există pe lumea asta și specimene total inapte să comunice normal cu semenii lor. De altfel, în 1975, cînd a avut loc la Helsinki conferința pentru securitate și cooperare

în Europa, Noel s-a putut convinge cu propriii lui ochi că Ceaușescu nu comunică normal nici măcar cu anturajul său imediat. De la locul lui, aflat la balcon, Noel avea o privire panoramică asupra delegațiilor oficiale din sala Finlandia, unde s-a desfășurat conferința. Dacă Brejnev schimba, din cind în cind, în modul cel mai firesc, cîteva cuvinte cu Gromiko sau cu alți membri ai delegației sale, dacă ceilalți șefi de stat și partid comuniști mai discutau ori se amuzau cu ai lor, în rîndul unde se afla delegația română, domnea o atmosferă de ghiată. Între Ceaușescu și restul delegației era o prăpastie: nu cătădusea să le arunce celorlalți membri nici măcar o privire. Disprețul, arroganța și desconsiderația cu care își trata pînă și colaboratorii cei mai apropiati, erau evidente. Ca ~~dealtfel~~ și slugărnicia dezgustătoare a subalternilor. Ceaușescu sedea pe primul scaun de lingă culoar. Ori de cîte ori îl trimitea pe vreunul dintre ei, printr-un ordin scurt, să se intereseze de ceva, să ducă ori să aducă ceva, acesta nu trecea niciodată prin fața lui Ceaușescu, chiar dacă locul lui se afla alături. Îi deranja pe toți ceilalți colegi, care trebuiau să se ridice în picioare ca să-i facă loc, în timp ce "șeful" sedea impasibil, ca și cum ar fi fost cît se poate de firesc ca aşa să se petreacă lucrurile.

Cu aceeași desconsiderație, de parcă ar fi fost slugile lui personale, îi trata Ceaușescu și pe oamenii presei. De cîteva ori, Noel l-a întîlnit, cu prilejul acestor vizite, pe corespondentul televiziunii, Ilie Ciurescu. La Washington l-a invitat chiar la masă, dar și la Helsinki a reușit să stea puțin de vorbă cu el, în holul Finlandiei. Destul, ca să înțeleaga perfect la ce regim

*unulitor era supusă presa.
la orice)*

70

televiziune occidentală, ca să nu mai vorbim de cea americană, comentă Noel, *ar fi un om cu o poziție socială și materială din cele mai sigure și respectate; pe cind el face toate muncile, de la reporter la cărător de bagaje și, deși călătorește în toată lumea, nu se alege cu nimic.*

Într-o corespondență trimisă atunci de la Helsinki, Noel a înregistrat și alte impresii: dacă nu mai pitorești, cel puțin mai agreabile. Amintea de prezența impunătoare a mareșalului Tito, "drept ca un ofiter de gardă", bronzat, într-o superbă uniformă albă; de ospitalitatea neobișnuită a președintelui finlandez Kekonen; de "eleganța modernă a salii Finlandia, capodopera arhitectonică a lui Alvar Aalto"; de "vremea aproape tropicală, ea și cind o putere de undeva, de sus, ar fi vrut să topească ultimele rămașite ale războiului rece".

Ceațescu a figurat de multe ori, cum era de altfel și firesc, în comentariile lui Noel. În general, îi lauda politica externă, pe care o considera independentă și eurajoasă - nu a fost niciodată de acord cu teoria după care Ceațescu ar face jocul rușilor. În același timp, însă, îl critica vehement pentru politica internă, profund restrictivă și megalomana, care ducea țara la faliment și condamna populația României la pauperizare și, în cele din urmă, chiar la o viață de mizerie.

Voi ceta, în continuare, cîteva fragmente dintr-un editorial scris de Noel în ianuarie 1978, cind Ceațescu a împlinit 60 de ani, și care cred că reprezintă chîntesentă analizelor sale pe această temă:

"Indiferent de sentimentele pe care le încerci față de personalitatea complexă a d-lui Ceaușescu, cert este că e vorba de un om politic ieșit din comun, care și-a pus amprenta pe viața politică a țării și a jucat un rol important, atât în relațiile dintre națiuni, eit și în cele dintre partidele comuniste. Atât pentru români, eit și pentru străini, dl. Ceaușescu se distinge, în primul rînd, prin politica sa de independență națională".

Propun să cădă

(Prea multă
lăude pentru
cel ce avea
să fie ~~peor~~
asasin!)

"Această politică independentă, care și-a găsit expresia în nenumărate ocazii, i-a cîștigat d-lui Ceaușescu eit și României un prestigiu considerabil pe plan internațional. Un David care rezistă unui Goliat este intotdeauna popular."

Prestigiul pe care dl. Ceaușescu și l-a cîștigat datorită politicii sale de independență națională, prestigiu dobîndit atât în strainătate eit și în țară, tot dl. Ceaușescu și l-a subminat, din nefericire, prin politica sa internă. Dacă pînă acum, în strainătate cel puțin, Ceaușescu însemna independență față de Uniunea Sovietică, astăzi Ceaușescu înseamnă de asemenea un standard de viață redus pentru poporul român, un cult al personalității care depășește limitele rationalului și frizează absurdul, un stat stăpinit cu o mină de fier, înăbușirea oricăror tendințe de democratizare și un partid politic, cel communist român, care nu mai are decît o singură personalitate, aceea a conduceătorului său. . . Așadar, bilanțul acestei personalități politice complexe și ieșite din comun, are o serie de părți pozitive și negative. Dovada cea mai bună că, din perspectivă românească, părțile negative precumpănesc, este

W

**faptul că majoritatea figurilor culturale marcante au evitat să
cînte în corul laudelor și elogioare din ultimele zile. Dovada cea
mai bună că și din perspectivă internațională aspectele
negative încep să fie mai bine cunoscute, este faptul că
evenimentul căruia presa română i-a consacrat volume întregi
în ultimele două săptămâni, a trecut aproape neobservat de
presa internațională. Si atunci cînd a fost observat, ceea ce s-a
remarcat a fost cultul personalității. Acesta este, deci, bilanțul
interimar al domniei - cuvintul nu este ales întimplator -
Domnului Ceaușescu. Dacă presa de partid și-a spus cuvintul,
istoria mai rămine să se pronunțe. E cert că verdictul ei va fi
mai nuantat.“**

**Ce efect aveau aceste comentarii asupra lui Ceaușescu,
cred că reiese, cu prisosință, din capitolul următor.**

SECURITATEA

Mi s-a părut întotdeauna greu de crezut că Europa Liberă, unica instituție de opoziție politică față de regimul Ceaușescu, să fi scăpat de infiltrarea Securității. Confirmarea adusă de generalul Ion Mihai Pacepa, prin cartea sa "Orizonturi Roșii", asupra obsesiei lui Ceaușescu de a compromite Europa Liberă, de a o arunca în aer - la modul concret - și de a-i anihila fizic pe ziaristii ei cei mai supăratori pentru regim, în spate Noel Bernard și Emil Georgescu, nu mai lasă loc nici unui dubiu.

Imediat după venirea mea la Radio, în 1970, împotriva lui Noel a fost lansată o adevărată campanie, cu scopul disereditării și îndepărțării lui de la conducerea departamentului românesc. Ea a debutat în coloanele unei publicații extremiste din exil - Standardul - și a continuat în cadrul departamentului, prin plingeri contra lui Noel adresate conducerii americane și petiții solicitând o comisie de anchetă care să examineze situația din secție și atmosfera "intolerabilă" de lucru care ar domni acolo. Unele scrisori erau anonte; pe altele au fost adunate semnături de la membrii redacției, exploatindu-se în acest scop slabiciunea unora și nemulțumirea inherentă a altora (inerentă, pentru că nu există pe lumea astă direcțor capabil să-și mulțumească toți subalternii). Când nu s-a putut altfel, s-a

recurs la intimidare și chiar la metode de-a dreptul necinstituite. Fosta mea colegă, Irma Kurdighian, nu știe engleză. S-a profitat de acest lucru, cerindu-i-se să semneze o scrisoare, redactată în limba engleză, în care i s-a spus că ar fi vorba de îmbunătățirea climatului de muncă și a atmosferei din departament. Ulterior, Irma a aflat de la alți colegi că, de fapt, semnase o petiție pentru destituirea lui Noel. Indignată că fusese trasa pe sfoară, s-a dus cu o falcă-n cer și cu una în pămînt la autorii petiției și a cerut să-și retraga semnatura. Din păcate, nu toți colegii mei sunt înzestrăți cu aceeași coloană vertebrală ca Irma și alții eițiva, care au refuzat categoric să se preteze la acest joc.

Rezultatul imediat al campaniei a fost înveninarea atmosferei, dezbinarea membrilor departamentului și canalizarea energiei lor în certuri și conflicte artificial create. Activitatea redacției nu putea decit să suferă, ceea ce și reprezenta probabil unul din obiective. Cine anume dintre persoanele angajate în fruntea luptei era agent, cine fusese racolat pe bază de șantaj ori constringere psihologică și cine era folosit doar ca un instrument inconștient, exploatându-i-se în acest scop ambicia, orgoliul, vanitatea, invidia, infatuarea sau pur și simplu prostia, nu am de unde să știu. Securitatea nu avea bunul obicei de a-și lăsa cartea de vizită la locul faptei și nici de a lipi etichete de prezentare pe fruntea colaboratorilor săi. Că ei au existat, nu am însă nici o indoială. Caei nimeni, dintre adversarii lui Noel, nu dispunea de un mobil care să-i justifice inversunarea, perseverența diabolică

vreme de zece ani și mai ales riscurile extrem de grave, asumate.
O logică elementară mă obligă să țin seama de întrebarea esențială, de la care începe de obicei orice clarificare: qui prodest? (qui seveste?).

Noel nu-mi împărtășea bănuielile, iar rationamentul meu nu-l convingea. Avind o formătie profund democratică, fiind înzestrat cu un fair-play înnăseut și netrăind niciodată în România comunistă, în ciuda cunoștințelor ample și a inteligenței sale, Noel nu putea concepe că Securitatea nu era o primejdie abstractă, ci una foarte concretă care îl amenința direct. De aceea, căuta motivele acțiunilor concertate împotriva lui, mai curind în caracterul oamenilor decât într-o strategie deliberată de destabilizare a Europei Libere. Am avut nevoie de peste zece ani și de "colaborarea" intensă a Securității pentru a-l convinge de contrariu. Era însă prea tirziu. Soarta îi era pecluită; și nu e deloc exclud că autorul să fi fost aceeași Securitate, care și-a dat atâtă osteneală să-l neutralizeze.

La începutul primăverii lui 1978, m-a căutat la telefon Aristide Buhoiu. Se afla la München și îi era foarte dor să mă vadă (fuseserăm colegi la Televiziunea Română). Bineînțeles că nu l-am crezut. În cei opt ani, de când trăiam în Germania, trecuse de multe ori pe acolo în "drumurile sale europene", dar nu mă căutase niciodată. Mi-a mai spus că ar vrea să-i fac cunoștință cu Noel. Așa mai mergea.

Permanent interesat să se întâlniească cu români veniți din țară și ferm convins că un post de radio național, ea Europa Liberă, nu se poate conduce de la München altfel decât

simțind fără înacetare pulsul României, Noel a acceptat imediat să-l primească pe Buhoiu. L-am invitat la noi acasă. Din discuție a reieșit destul de clar că tatona terenul, încercind să afle în ce măsură l-ar interesa pe Noel o călătorie la București. Asta era misiunea cu care venise. N-ar fi putut găsi un teren mai propice, căci Noel nu-și dorea nimic mai mult decât să viziteze România. Văzind cum stau lucrurile, Buhoiu i-a spus că ideea i se pare realizabilă și că de altfel Ștefan Andrei, pe atunci ministru de externe, ar fi în favoarea unei asemenea inițiative. S-au despărțit înțelesă că Buhoiu să comunice la București acordul lui Noel, urmând că apoi să se întâlnească din nou pentru a discuta demersurile ulterioare.

Înă de pe vremea cînd mă aflam în România se vorbea cu insistență că Buhoiu ar avea grade în Securitate, lucru care nu-i era bineînteleș nici lui strain. Îmi amintesc chiar că, odată, discutind subiectul, ne-a mărturisit că pînă și propria lui mamă îl întreabă dacă este adevărat ce se spune.

Ultima întîlnire cu Buhoiu a avut loc la Viena, după rămnerea generalului Pacepa în Occident. Noel m-a luat cu el. Stind la masă toți trei în restaurantul hotelului Sacher, l-am întrebat eu o mutră foarte serioasă pe vechiul meu coleg Aristică ce părere are despre "stolul de vrăbiute" care-și luase zborul înapoia spre patrie, împrăștiat că de un glonte de veste a fugii șefului Securității. Ma refeream la agenții ei din Occident care dispăruseră peste noapte, lăsind în urma lor mașini, locuințe, într-un cuvînt, tot ce agonisiseră de-a lungul anilor prin muncă cinstită de spioni. Reacția lui Buhoiu www.festivalexilului.ro

uluitoare: "Da, mai, bieții oameni ! Iși încropisera și ei o situație : și acum au trebuit să lase, săracii, totul balta și să plece acasă!". Compătimirea lui era sinceră: tonul său nu trăda nici cea mai mică urmă de ironie.

Atunci, la Viena, Buhoiu l-a informat pe Noel că vizita lui în România primise toate aprobările necesare și că este binevenit oricind dorește. Era doar rugat să înțeleaga că nu i se poate trimite o invitație oficială și să accepte una de la ziarist la ziarist. Îmi închipui că s-ar fi găsit în România și alt jurnalist, mai reprezentativ decât Buhoiu, dornic să-l invite pe Noel Bernard (mai ales că era eu binecuvintarea partidului). Poate însă că Buhoiu prezenta alte avantaje. Noel l-a răspuns că trebuie să discute cu direcția americană a postului de radio și l-a întrebat cum poate să-i comunice răspunsul. La care Buhoiu a scos din buzunarul hainei o carte de vizită, cu adresa și numărul lui de telefon din București, și i-a intins-o lui Noel. "Foarte simplu. Îmi dați un telefon acasă". Cum am mai spus, Noel se întâlnea cu multă lume din România, iar unii vizitatori aveau chiar funcții de răspundere. Totuși, nu i se mai întimplase pînă atunci că cineva să-i propună să-l echeme la telefon la București.

Cînd, entuziasmat de perspectiva călătoriei în România, s-a adresat vice-președintelui postului de radio Europa Liberă/Libertatea, Ralph Walter, Noel s-a lovit de un refuz categoric. Ralph nu se arătase nici initial prea incitant de această idee; acceptase totuși să reflecteze asupra ei. Acum însă o respingea fără drept de apel. Noel nu era omul care să se

supună fără să ericeneasca unei interdicții. Tinea eu tot dinadinsul să afle motivul. Și după multe insistențe, l-a aflat. Având temeri cu privire la bunele intenții ale regimului de la București față de Noel, conducerea Europei Libere i s-a adresat generalului Pacepa, cerindu-i parerea. Avizul său a fost negativ: era ferm convins că lui Noel i se întindea o cursă. Profund dezamăgit, dar înțelegind rațiunea renunțării la vizita sa în România, Noel l-a chemat la telefon pe Buhoiu, după cum se înțeleseră, și l-a informat că deocamdată ea nu putea să aibă loc. Din nefericire, Noel nu a mai trăit destul pentru a-și putea împlini vreodată această mare dorință.

Paralel cu campania din departamentul românesc al Europei Libere, se desfășura o alta a cărei intensitate și violență a crescut în raport direct proporțional cu deteriorarea situației din România și cu discreditarea lui Ceaușescu pe plan intern și internațional. Asupra Europei Libere și a opozanților cunoscuți din exil s-a revărsat, de-a lungul anilor, o avalanșă de telefoane injurioase și de scrisori de amenințare, redactate în cei mai ordinari termeni, majoritatea adresate lui Emil Georgescu și Noel Bernard și provenind, echipurile, din partea unei organizații legionare intitulată "Grupa V". Nimeni dintre noi nu s-a indoit vreo elipă asupra adevăratai lor proveniențe. Atât lipsa de imagine a conținutului, antisemit și vulgar, invariabilele acuzații că i-am ataca pe legionari, cât și limbajul "academic", fi trădau de la șapte poște pe "băieți". În cartea sa, "Orizonturi Roșii", fostul general de Securitate, Ion Mihai Pacepa, vine de altfel să ne confirme convingerea:

"Acete scrisorii erau scrise ca și cum ar fi provenit din partea unei aripi teroriste a organizației fasciste române ilegale din exil, Garda de Fier, și erau semnate "Grupa V". Ea era pe de-a-ntregul născocirea Departamentului de informații externe (al Securității). Pentru a face ca grupul să fie mai credibil, au fost trimise scrisorii de amenințare cu aceeași semnatură și altor anti-comuniști din Occident (în afara de Emil Georgescu), cum ar fi răposatul Noel Bernard, fost director al departamentului românesc al Europei Libere, care devenise extrem de popular în România, datorită criticilor sale caustice la adresa cultului personalității lui Ceaușescu; Paul Goma și Virgil Tanase, doi disidenți activi cu sediul în Franța; fostul monarh al României, Mihai de Hohenzollern, care trăiește în Elveția; și proeminentul dramaturg Eugen Ionescu, membru al Academiei Franceze".

Redau, în continuare, textul citorva scrisorii semnate Grupa "V", respectindu-le fidel ortografia. Iată una, adresată lui Noel, de la Paris, la 16 decembrie 1980:

Stimate D-le Noel Bernard,

Pînă nu demult aveam impresia că d-ta reușești să împui Sectiei pe care o conduci o linie independentă față de exilul românesc. În prezent, cu părere de rău, constatam că situația s-a schimbat fundamental și că postul de radio a început să fie preocupat din ce în ce mai mult de ponegrirea și jignirea mișcării legionare.

Acum nu mai avem nici un dubiu că te-ai coaliat

cu comuniștii, al căror joc îl faci în prezent, cu scopul de a le da preteze să lovească în camarazii noștri din țară.

Cind ai afirmat că legionarii noștri dețin încă posturi de conducere în diverse domenii din țară ai uitat probabil că Jidani îl ocupă mult mai multe asemenea posturi în România.

Credem că prin aceasta ai comis o gravă imprudență!

X

Pentru toate acestea Garda de Fier nu te va ierta,

Grupa "V".

Scrierea următoare, adresată tot de la Paris, de astă dată lui Emil Georgescu, este scrisă și ea cu ortografia nouă. "Tovarășii" de la DIE nu au avut grija nici măcar să respecte aparențele: în 1954, cind a fost introdusă ortografia nouă, cei mai tineri legionari erau deja oameni de peste 35 de ani și foloseau cu totii, fără excepție, ortografia veche. Numai cei din Grupa "V" o învățaseră pe cea nouă! .

Lipsa semnelor diacritice și întrebuintarea căciului, în loc de pălărie, pe "a" și pe "i," pot fi imputate, în schimb, numai mașinii de scris:

Emil Georgescu,

Am aflat că ai inceput să-i ataci pe legionari.

Noi te credeam român desigur auzisem că sotia ta e prietenă cu

*jidance Ioana Măgură. Acum te-ai demascat singur ca trădător
al neamului românesc.*

*Nu ne mai indoim că te-ai vindut dusmanilor
noștri evreilor și comunistilor.*

*N-am uitat nici faptul că în țară, ca procuror,
ai condamnat multi oameni nevinovati. Canalie, tu n-ai fugit
din țară de rău sau din convingeri politice.*

*A sosit vremea Judecății ! Răzbunarea
noastră te va găsi și în gură de sarpe și nu te vor scăpa nici
evrei, nici comuniști și nici cei de la Europa Liberă. Nu vom
avea odihnă pînă nu-ți vom vedea cadavrul ciuruit de gloante !!*

Grupul "V"

In vara lui 1981, Noel a primit din Linz-Austria o scrisoare redactată într-un limbaj dintre cele mai alese:

BERNARD - BERCOVICI

*Îți atragem atenția, tîie și soției tale, că dacă
nu încetăți atacurile împotriva legionarilor o veți sfîrși
groaznic.*

*Dacă tu și curva ta, Ioana MAGURĂ, nu veți
muri mai repede de cancerul ce-l aveți la partile sensibile, care
v-au umplut viața de amor și placere, vă vom ajuta noi
jidanilor să treceti cît mai repede pe lumea cealaltă.*

Cu Arhanghelul înainte...

Grupa V.

În septembrie 1981, cind Noel era deja grav bolnav, am primit
acasă următoarea scrisoare, expediată din Elveția:

Ioano,

*Ti-am mai atras atențunea și constatăm că
nu ai tras încă învățatura necesară. Joacă-te cu focul, dacă nu
ti la tine.*

*Este ultimul avertisment pe care ti-l dam.
Dacă nu incetezi activitatea anti-românească și nu parasești,
în cel mai scurt timp, Free Europe, vom fi obligați să te
aducem noi la tacere și vom face acest lucru, chiar dacă CIA
te va păzi zi și noapte, în lipsa lui Noel.*

*Cu Noel am încheiat socotelile, deși el mai
speră ca aerul de Miami îl va repune pe picioare. Noi urmărим
sa-l ajutam pas cu pas să ajungă cît mai repede la sfîrșitul
inevitabil.*

Grupul "V"

Pe măsură ce aversiunea lui Ceaușescu față de Europa
Liberă și de opoziție în general lua proporțiile aberante, egalate
doar de cultul persoanei sale, amenintările proferate în seriori
au inceput să fie puse în practică. Monica Lovinescu a fost ~~bătută~~
~~încor~~ www.arhivaexilului.ro *încor* *prințe*

care și actualul meu coleg Șerban Orășeu, li s-au trimis pachete explozive, împotriva lui Paul Goma și a lui Virgil Tanase a avut loc o încercare de asasinat, iar în iulie 1981, Emil Georgescu a scăpat cu viață doar printr-o minune în urma celor 26 de lovitură de căută primite în piept și abdomen, din partea unor criminali străini plătiți.

Tot în cartea sa, "Orizonturi Roșii", Pacepa scrie că în seara de 22 august 1976 a fost chemat la Ceaușescu împreună cu ministrul de interne de atunci, care era și sef al Departamentului de informații externe al Securității. Ceaușescu le-a dat ordin că Emil Georgescu să fie redus pentru totdeauna la tacere. "Să i se rupă fălcile, dintii și minile, să nu mai poată niciodată să vorbească ori să scrie!". Ceaușescu a precizat că treaba urmă să fie făcută de criminali străini plătiți, fără nici o posibilă legătură cu autoritățile române și că nu trebuia să existe nici un document scris despre conversația respectivă sau despre operația contra lui Emil Georgescu. "

După ce, în toamna aceluiși an, colegul meu a scăpat relativ ușor dintr-un accident de mașină montat, Pacepa afirmă că Departamentul de informații externe al Securității a lansat o operație de compromitere a lui Emil Georgescu, răspândind zvonul că ar fi amestecat în afaceri necinstitite cu blanuri și bijuterii.

Cinci ani mai tîrziu, cînd ordinul lui Ceaușescu a fost executat întocmai, s-au găsit destui naivi, lași sau rău-voitori,

care să fruă

www.arhivaexilului.ro

(*) În luna mai 1981, Frankfurter Allgemeine Zeitung

atentatul pe seama afacerilor lui Emil, tagaduindu-i orice implicatie politica. Pina si presedintele postului de radio a incercat sa risipeasca, prin acest argument, temerile celorlalți membri ai departamentului ca li s-ar putea întimpla și lor la fel. Dacă nu izbutise să-i ia viața, Securitatea reușise în schimb să-l izoleze pe Emil Georgescu, murdarindu-i reputația. Noel a fost singurul care i-a luat apărarea. Într-o dispută violentă cu superiorul său, Noel i-a reproșat că, prin poziția adoptată, acoperă de blam un om aflat între viață și moarte numai din pricina activității sale la Europa Liberă, în loc să exprime solidaritatea și recunoștința instituției față de el.

În primăvara lui 1979, s-a petrecut un incident nesperat, cred, din punctul de vedere al Securității. "Tovarașii" au prins din zbor momentul și l-au "stors", ea pe o lâmfie, pînă la ultima picătură.

Biserica ortodoxă din Statele Unite aniversa un eveniment important din istoria ei. Noel i-a cerut lui Nestor Rateș, la Washington, să-i solicite un interviu episcopului Valerian Trifa, ca șef al acestei Biserici. (Pentru asigurarea totalei obiectivități și imparțialități a programelor, i s-a adresat o invitație similară și reprezentantului Bucureștiului întru ale preoției; acesta însă a refuzat). Noel le-a comunicat redactorilor departamentului intenția sa, într-una din conferințele zilnice de lucru, după care interviul a fost realizat și transmis. Între timp, în Statele Unite fusese deschisă o anchetă, cu scopul de a stabili dacă Trifa le ascunsese autorităților americane, la imigrarea sa, că pe vremuri făcuse parte din mișcarea Legionării exilului.ro

Garda de Fier. Noel nu era la curent cu această anchetă; deși, probabil că și în caz contrar, tot la Trifa ar fi apelat, ea pastor al Bisericii ortodoxe din America și în baza principiului că atâtă vreme că vinovăția nu este dovedită, omul trebuie considerat innocent.

Noel a fost atacat, din interiorul departamentului ~~lui~~ o vehemență neobișnuită. Era acuzat încă mai mult încă mai puțin decât că hotărise interviul cu Trifa cu intenția deliberată de a-l sprijini pe episcop, cu care ar împărtăși, chipurile, concepțiile antisemite. ^{lui} Si aceasta, în ciuda avertismentelor și chiar protestelor unor colegi. Numai decât, redactorii respectivi s-au adresat Ligii pentru apărarea evreilor, din Statele Unite și au cerut instituirea unei comisii de anchetă care să stabilească vinovăția lui Noel Bernard. Comisia a sosit la München și a pornit niște investigații mai abitir decât FBI-ul. Dintre participanții la conferința de redacție, în care Noel anunțase intenția de a transmite interviul cu Trifa, singur Emil Georgescu a avut cinstea și curajul să spună adevarul: nu numai că absolut nimeni nu protestase contra acestei idei, dar încă măcar nu obiectase. Marturia lui Emil i-a ajutat mult lui Noel, dar nu l-a putut scuti de o serie întreagă de hărțuieli, în lunile următoare, pînă la elucidarea totală a situației.

Noel a rămas în continuare la conducerea departamentului românesc, spulberind probabil ultima speranță a Securității de a-l compromite și a-l îndepărta, pe această cale, din fruntea Europei Libere.

Ulterior, mult după moartea lui Noel, am aflat din carte

~~de compromitere~~

generalului Pacepa că întreaga operație, încheiată cu expulzarea lui Trifa din Statele Unite, fusese montată de Securitate la ordinul lui Ceaușescu. După mai multe încercări de racolare, cărora Trifa le-a răspuns invariabil printr-un refuz categoric, serie Pacepa, Ceaușescu a ordonat Securității să inițieze o operație de compromitere indirectă a episcopului, prin intermediul unei fotografii trucate, destinată publicării în Occident și care "dovedea", fără putință de tagadă, că Trifa fusese nu doar un simplu membru al Gărzii de Fier, ci un asasin celebru. Inițiată în 1973, campania contra lui Trifa a dat pe deplin roade abia în 1984. Îl citez pe Ion Mihai Pacepa:

"După ce am primit azil politic în Statele Unite (1978), am informat autoritățile americane despre vendeta lui Ceaușescu contra lui Valerian Trifa, pentru că refuzase să-și subordoneze Bucureștiului episcopia, ca și despre falsa dovadă confectionată de DIE, împotriva lui. Fotomontajul a fost curind localizat și falsificarea, confirmată. Totuși, în 1979, noul Birou de investigații speciale al Departamentului de Justiție, a considerat că dispune de suficiente dovezi că Trifa este un criminal de război nazist, pentru că un an mai târziu, să înainteze cazul, tribunalului. În cele din urmă, Trifa și-a predat de bunăvoie actele de naturalizare, iar în august 1984, a fost expulzat din Statele Unite. În ianuarie 1987, a murit, în urma unui atac de cord, la Cascais, în Portugalia, unde se refugiase."

În urmă lui fată de oponentii regimului, oriunde s-ar fi aflat ei, Ceaușescu a mers pînă la asasinat (un exemplu,

~~Pentru a se evita o eventuală confuzie trebuie precizata că facuta precizarea după cuvintul operatie daca este vorba~~

confirmat de Pacepa, este inimousul preot Gheorghe Zăparțan, paroh al Bisericii unite din München, ucis de Securitate, la ordinul lui Ceaușescu, pentru criticile sale la adresa cultului personalității, lansate în discursuri publice și predici). Europa Liberă nu a făcut excepție. Dimpotrivă, emisiunile ei, despre care Ceaușescu avea convingerea că sunt operații CIA, menite să dauneze credibilității sale personale și prestigiului său, erau pentru el un adevărat coșmar. Este locul să precizez aici că Agenția centrală de informații nu înseamnă numai spionaj și contra-spionaj, sector cu care de altfel postul nostru de radio nu a avut niciodată de a face. Rolul lui constant a fost lupta împotriva sistemului comunist, prin intermediul unei informări și mai complete și obiective a ascultătorilor săi. Europa Liberă se află acum, de mai bine de 17 ani, sub umbrela Biroului pentru emisiuni internaționale și este finanțată de Congresul american. Dar, oricât ar părea de ciudat, adevărul este că niciodată nu a mai fost atât de independentă și lipsită de griji pecuniare că pînă în 1974, cînd a ieșit de sub patronajul CIA.

Că Europa Liberă devenise pentru Ceaușescu o adevărată obsesie, o dovedește cu prisosință faptul că înregistrarea obligatorie a mașinilor de scris la Miliție și planul paranoic de a se lua mostre după scrisul tuturor cetățenilor României, au fost ordonate de el, potrivit lui Pacepa, în urma unei crize de furie provocată de interceptarea de către Securitate a cîtorva scrisori critice la adresa cultului personalității sale și al Elenei, adresate postului nostru de radio. Pacepa afiră că Noël era

"oaiă neagră" a lui Ceaușescu. Într-o zi, el a declarat: "Vreau să-l lichidez pe Bernard! ". Altă dată, l-a chemat la el pe Pacepa, cu care a avut următorul schimb de replici:

"Vreau să punem "Radu" (termen conspirativ desemnind o instalație radioactivă) în biroul lui Bernard", a spus Ceaușescu, în soaptă.

"Nu am avut niciodată un "Radu" portabil, tovarășe."

"Să facem unul."

Dacă Ceaușescu a reușit pînă la urmă să-și pună în aplicare planul, nu avem de unde să știm; deși, într-un interviu acordat după revoluție postului nostru de radio, Pacepa și-a exprimat convingerea în acest sens. Cert este că în decembrie 1981, Noel Bernard (56 de ani), directorul departamentului românesc al Europei Libere, a murit de cancer. În ianuarie 1983, Mihai Cismărescu (66 de ani), următorul director al departamentului românesc al Europei Libere, a murit de cancer. În ianuarie 1984, Emil Georgescu (53 de ani), titularul extrem de criticei emisiuni Actualitatea Românească, a murit de cancer. În 1988, Vlad Georgescu (51 de ani), următorul director al departamentului românesc al Europei Libere, a murit de cancer. Toți patru au închis ochii cu convingerea că au fost asasinați de Securitatea lui Ceaușescu.

Indiferent însă cum s-au petrecut luerurile, noii conduceitori a României, care se pretinde democratică și susține că a rupt definitiv cu trecutul comunist, îi revine cel puțin misiunea de a face lumină.

NOEL

Noel a văzut lumina zilei sub zodia peștilor. Cine crede că simbolul acestui semn astrologic indică tendințe dualiste, se înșeala. Dualitatea aparține Gemenilor. Cei doi peștișori, îndreptați în sensuri opuse, simbolizează alternativa oferită celor născuți sub planeta Neptun: să innoate în sus, spre virf sau în jos și să nu-și realizeze niciodată pe deplin țelurile. Noel facea parte, fără indoială, din prima categorie.

Copilaria și-a petrecut-o la București, unde s-a și născut.
În vacanță, pleca adesea la Constanța, unde locuiau bunicii lui din partea tatălui. Noel era un copil cuminte. Mult prea cuminte pentru gustul bunicului său, un bărbat chipes, bine clădit, care nu se dădea în lături de la un păharel... două. Uneori își apostrofa exasperat nepotul: "Noele, fă ceva. Sparge un geam! Să simt și eu că am în casă un copil!". Asta nu însemna, însă, cătuși de puțin că băiatul era lipsit de personalitate. Cind a intrat în clasa I~~X~~, la școala evanghelică Sf. Iosif, Noel nu știa o boabă nemetește, deși asta era limba maternă a mamei lui. Prin urmare, părintii l-au inseris în clasa cu limba de predare română. S-a întîmplat că acolo să fie repartizată o invățătoare. După prima zi de școală, Noel a venit acasă indignat: "Nu am nimic de învățat de la o femeie!". Părinții aseultători, l-au

transferat la clasa de germană, unde învățatorul era bărbat. Ca toți copiii, Noel a învățat foarte repede limba. În ce privește femeile, și-a mai schimbat ulterior părurile.

Mama lui Noel, Elisabeta, era fiica unui boiangiu din Meran, Karl Jahn, adus din Germania, la sfîrșitul secolului trecut, de proprietarul cunoșutei (pe atunci) curățătorii chimice Smidt. Cum li se întimpla pe atunci multor străini ajunși în imprejurări similare în România, lui Karl Jahn i-a plăcut aici; s-a căsătorit cu o săsoaică din Ardeal și nu s-a mai întors la el acasă.

Tatăl lui Noel, Filip, era unul din cei patru fii ai unui cuplu de evrei din Braila, mutați între timp la Constanța. Noel îmi povestea eu mult drag și nostalgie despre bunieii lui paterni. Bunica lui avea reputația de a fi o mare "interpretă" de vise. Cind se trezea dimineață, Noel alerga la ea să-i povestească ce visase în cursul noptii și s-o întrebe ce semnificație avea respectivul vis. Dar indiferent de aventurile pe care le trăise nepotul, în lumea lui Morfeu, răspunsul bunicei era invariabil același: "O să fie bine, mama".

Bunicul lui era totdeauna pus pe glume. În fiecare vară, în ajunul reîntoarcerii la București, se repeta aceeași istorie. Noel îl ruga să-l trezească în dimineață următoare, ea nu cumpăra să piardă trenul. Bunicul îl întreba: "La ce oră să te scol?".

"La șapte, bunicule". A doua zi la ora cincei, năucit de somn, Noel auzea că prin vis glasul bunicului: "Peste două ore o să fie șapte!".

In 1940, cind s-a declansat prigoana împotriva evreilor,

familia lui Noel a emigrat în Palestina, aflată încă la vremea aceea sub mandat britanic. El a plecat înainte, la bordul unuia din cele două vapoare ale companiei de navigație, al cărei proprietar era unchiul său, Lazar, fratele mai mare al lui Filip. S-a întîlnit cu părintii lui la Beirut, de unde și-au continuat mai departe drumul împreună.¹ În cei cinci ani petrecuți în Palestina, Noel și-a terminat liceul, iar ulterior a studiat matematica la Universitatea din Ierusalim. Nu avea încă 20 de ani când a venit să-și anunțe părintii că se însoară. Lui Filip nu i-a venit să credeă: "Cum să te însori, mai băiatule, aşa de tiner? Habar n-ai ce-i aia o femeie! Traiește-ți mai întii puțin viață. Profita de libertate! Nu te legă la gard de pe acum".

Noel nu l-a ascultat. S-a căsătorit cu o colegă de facultate, Yvette Burla (Yva), fiica unor evrei originari din Grecia și a plecat împreună cu proaspăta lui mireasă, la Londra. Acolo, și-a continuat studiile, dar nu pentru multă vreme. Un an mai târziu, în 1946, s-a născut primul lor copil, Dan. Atunci, Noel s-a vazut obligat să renunțe la cursurile universitare, pentru a eiști la existența familiei sale. A reușit să se angajeze la BBC; aşa a început ucenicia lui în ziaristica de radio. În 1952, a venit pe lume un al doilea copil: de astă dată o fetiță, Barbara. Astăzi, atât Dan cât și Barbara sunt oameni în toată firea, cu propriile lor familii. După studii strălucitoare în matematică și fizică la Universitatea Oxford, Dan s-a specializat în America în domeniul computerelor. La scurt timp după căsătorie, s-a întors la Londra, unde trăiește împreună cu soția sa Ann și cele două fiice, Lauren și Luise. Barbara a călcat pe urmele tatălui

ei, moștenindu-i talentul la seris. Lucrează în publicistica și locuiește la New York, cu soțul ei Stephen și cu fetița lor, născută cu cîteva zile înaintea morții lui Noel și botezată Zoe (în grecește "viață") ca o sfidare a soartei bunicului ei, un semn de protest și totodată o promisiune. Barbara a fost întotdeauna o contestată și o non-conformistă, înzestrată cu sensibilitatea tipică zodiei ei, Cancerul. I-am cunoscut destul de bine pe ambii copii ai lui Noel, cu ocazia vizitelor pe care ni le făceam reciproc, iar eu Dan și soția lui am păstrat o relație apropiată. Datorită faptului că am fost martora evoluției raporturilor lui Noel cu Andrea, fiica mea din prima căsătorie, îmi permit să spun că relațiile cu propriii lui copii au fost influențate atât de atmosferă ceva mai distanță, mai britanică poate, din familia lor, cît și de divorțul părintilor care pe Barbara, pe atunci în vîrstă de numai 16 ani, a marcat-o profund. Resimțind despărțirea fizică de tatăl ei pe care îl iubea foarte mult, ca o abandonare, Barbara s-a inchis sufletește față de el. La cei 22 de ani ai săi, lui Dan i-a venit mai ușor să-și înțeleagă tatăl, eu atât mai mult cu cît femeia care a fost cauza divorțului, i-a inspirat la început o mare admirăție. De aceea, relațiile dintre Noel și Dan au fost mult mai strinse; se vedea ori de cîte ori aveau prilejul, își petreceau cîteodată împreună vacanțele, la ski sau la mare, iar cînd timpul nu le permitea mai mult, se vizitau fie și numai pentru două-trei zile.

Cum li se întimplă adesea bărbaților care se căsătoresc foarte tineri și pe deasupra sunt și foarte serioși, la vîrstă critică - puțin peste 40 de ani - în viață lui Noel a intervenit o

eriză. S-a îndrăgostit pînă peste urechi; mai întii de o voce, iar după ce a cunoscut-o personal, și de posesoarea ei. Sidonia era o tinără din România, colaboratoare externă la secția Europei Libere din New York (așa se face că Noel i-a auzit mai întii glasul cald și bine timbrat, la radio), o femeie foarte atrăgătoare, cu mult temperament și experiență.

Noel a făcut cunoștință cu ea, cu prilejul unei călătorii de serviciu la New York. A rămas acolo cîteva zile, care i s-au parut cele mai frumoase din viața lui. Lumina în care i-a apărut această fată era prea desăvîrșită ca să fie și adevărată, dar Noel, care oricum nu se pricepea la oameni și nu avea deloc experiență la femei, se îndrăgostise atât de tare încît avea senzația că dacă nu se căsătorește cu ea, lasă pur și simplu să treacă pe lîngă el fericirea. Cînd, după seurtă vreme, i-a spus soției sale că vrea să divorceze, ea nu a stat mult pe ginduri. Yva era mult prea mindră pentru a accepta vreun compromis. Și-a făcut imediat bagajele și s-a reîntors împreună cu Barbara la Londra, unde se simțea acasă.

Cînd s-a pronuntat divorțul după circa un an, Noel, care între timp își adusese viitoarea soție la München, știa deja că făcuse o greșală capitală. Convictuirea cu aleasa inimii lui se dovedise un faliment total. Era însă prea tirziu; cel puțin⁵ pentru un om cu caracterul lui. Femeia respectivă avusese în Statele Unite statut de imigrant; odată cu venirea în Germania îl pierduse. Ca și existența care, de bine de rău, în America îi era asigurată. Așa stînd lucrurile, Noel a considerat de datoria lui să se căsătorească cu ea, pentru a-i oferi o cetățenie și o

situatie materiala.

Cum era de așteptat, căsnicia nu a mers mai bine decit convietuirea anterioară, iar finalul inevitabil după nici măcar doi ani, a fost un nou divorț. Noel a regretat profund despărțirea de prima lui soție și nu a început niciodată să și-o impute. Remușcările l-au urmărit pînă la sfîrșitul vieții. De altfel și Yva mi-a mărturisit că regretă mindria care a determinat-o, în momentul critic, să se retraga atât de repede și să renunțe atât de ușor la o căsnicie de 20 de ani, în ciuda dragostei puternice pe care i-a purtat-o întotdeauna lui Noel și a convingerii ei că noul lui menaj avea să fie un eșec.

Dupa moartea lui Noel, intre Yva și mine s-a infiripat o relație din ce în ce mai caldă și mai apropiată. Ori de cîte ori vine la München - lucrind ca traducătoare simultană călătorescă în toată lumea - îmi telefonează de la Londra cu destul timp înainte pentru a se asigura că nu lipsesc din oraș și că ne putem vedea. De obicei, ne dăm întîlnire seara, după lucru, mincăm împreună și stăm de vorbă. Despre copii, despre nepoți, despre noi, dar mai ales despre Noel. Probabil că mă număr printre puținii interlocutori pe care Yva îi consideră capabili să-i înțeleagă sentimentele și să-i împărtășească amintirile despre omul iubit.

Obiceiul occidental de a-ți invita prietenii la restaurant nu m-a atras niciodată. Mi se pare mult mai intimă și caldă o întîlnire acasă, în atmosferă care te caracterizează și îți oglindește personalitatea. Bineîntîles că și pe Yva am invitat-o la mine. Refuza politicos de fiecare dată. O înțelegem. Desiriuvaexilului.ro

am locuit împreună cu Noel în apartamentul meu actual,
amprenta lui este totuși prezentă, o mulțime de obiecte păstrindu-i
amintirea. Întelegeam că Yvei îi venea greu să dea cu ochii de
ele, mai ales că unele provineau din casa în care trăiseră
odinioară împreună. Și totuși o dată, o singură dată, Yva a
acceptat să mă viziteze acasă. A observat numai deces un vas de
ceramică, așezat pe o poliță de lemn și pus în valoare de o
lumină ascunsă în perete. "Bielul de el, a exclamat ea cu
tristețe. Era mereu aruncat dintr-un colț în altul. Acum și-a
gasit, în sfîrșit, locul". În seara aceea, a izbutit să iasă din
rezerva ei obișnuită și s-a lăsat purtată de amintiri. Mi-a
povestit o mulțime de întimplări din viața ei cu Noel; aparent
fără însemnatate, dar care-i lăsaseră în suflet urme dureroase.
Nu erau lucruri grave, dar toate vorbeau despre o anumită
indiferență și lipsă de preocupare față de ea. O ascultam în
tăcere. Evocarea ei nu-mi trezea nici o amintire. Omul despre
care-mi povestea îmi era străin. Ce aș fi putut să-i spun? Că
de-a lungul celor zece ani, cît a durat seurta noastră
conviețuire, Noel mi-a dat în permanentă sentimentul că nimeni și
nimic nu este mai important pentru el decât mine, copleșindu-mă
cu atenția, generozitatea și dragostea lui? Că amintirea pe care
i-o port eu ar putea părea ireală, dacă cei care au trăit în
preajma noastră, ca martori constanti ai înțelegerii dintre noi,
nu ar veni să o confirme?

Momentul de "pierzanie" al lui Noel - cind s-a îndragostit
ca un școlar și a divorțat de Yva fără să stea prea mult pe
ginduri - i-a consternat pe prietenii lui. Cum e posibil - se

intrebau ei - ca un bărbat atât de serios ca Noel, să-și piardă astfel capul? Toemai din cauza asta, cred eu. Și nu numai eu. Tatal lui Noel, Filip - și este locul aici să vorbesc despre acest personaj extrem de pitoresc - a fost un om de o inteligență sclipitoare și cu o limbă ascuțită ca un briei. Dacă îi placeai, te copleșea cu atențiile și dragălașeniile lui, era deosebit de primitoare, cald și gregar; să te fi ferit însă Dumnezeu să nu-i placi sau să sesizeze la tine o slabiciune. Atunci nu mai seăpăi de gura lui, te lua peste picior și nu te lăsa pînă nu te facea harcea-parcea. Pe Filip nu era nevoie să-l tragi de limbă; cunvintele, meșterite în calambururi și focuri de artificii, curgeau ca pe bandă rulantă. Mi-a povestit, astfel, despre căsnicia lui Noel cu Yva, despre momentul îndrăgostirii de Sidonia și despre căsătoria cu ea. Și Filip o aprecia foarte mult pe Yva și ii purta un deosebit respect. Totuși cind, după 20 de ani de căsnicie, Noel a venit să-l anunțe că divorcează, Filip a exclamat încințat: "În sfîrșit, Noel s-a îndrăgostit; o să afle și el ce inseamnă să iubești". Fericirea lui nu avea să dureze mult. Cu experiența de viață și cu simțul lui critic, a cîtit-o pe Sidonia, de la prima întîlnire, ca pe o carte deschisă. Filip era exact opusul lui Noel: un om care știa să se bucure de toate plăcerile lumești, cu cel mai nonchalant egoism, fără să-i pese de incurcăturile sau problemele pe care le provoca adesea celor din jur. Îi placea să măninee, îi placeau femeile - avusese la viață lui sumedenie de aventuri - îi placea să trăiască. Referitor la mîncare - o preocupare foarte importantă pentru el - îmi spunea: "Hm, auzi vorba! Cîcă eu mănine mult?! (avea o burtică destul de proeminentă). O

singură dată pe zi: de dimineață pînă seara! „.

Cînd l-am cunoscut eu, în primăvara lui 1972, Filip trăia singur în sudul Franței, în pitoreasca localitate Vence, din Alpii Maritimi. După moartea soției sale, Elisabeta, mama lui Noel, în 1953, Filip nu s-a mai recăsatorit. S-a bucurat însă de viață, fără să-și refuze nici o placere - adesea chiar peste posibilități - pînă în ultimul moment. S-a sfîrșit la 83 de ani, în patul lui, gustind dintr-o tarta cu căpșuni, pe care și-o pregătise de cu seară pe noptieră.

Între Noel și Filip există o relație afectuoasă, dar rolurile erau distribuite altfel decît ar fi fost firese. Și astătomai pentru că Noel era personajul serios și cu simțul răspunderii, iar Filip extravagantul flușturatec, capabil de tot felul de nazdravăni. O dată, de pildă, pe cînd era internat în spital, după ce a refuzat cu încăpăținare minearea, comandindu-și mesele la un restaurant din vecinătate și a dat-o afară, în repetate rînduri, pe sora care venea să-i facă injecțiile, și-a facut pur și simplu bagajul și s-a mutat la hotel. Acolo, spunea el, e mult mai confortabil și putea să facă ce vroia.

Noel îl iubea mult, iar Filip ii exploata sentimentele exact ca un copil egoist și rasfătat. O dată, i-a telefonat de la Vence cu o voce stinsă și pierită, anunțîndu-l că este pe moarte și că, dacă nu se grăbește să vină, nu-l va mai prinde în viață. S-a intîmpat că tomai atunci Noel, care în general era perfect sănătos și plin de energie, avea o gripă foarte rea, cu temperatură mare. Se simțea mizerabil și foarte slabit. În ciuda acestei stări, Noel s-a ureat numai decit în mașina și a plecat la Vence

cale de vreo 10 ore bune. Cind a ajuns la destinație, complet epuizat, l-a găsit pe Filip bine-merci, în ceea mai bună dispoziție. Nu avusese absolut nimic, dar i se făcuse dor de Noel și a vrut să-l vadă. Ce să mai spui în față unui asemenea argument? Șarmul lui Filip era dezarmant și, deși își permitea toate extravagantele, nu te puteai supăra pe el. La Vence, de pildă, se afla pretutindeni la el acasă. Întra prin restaurante sau magazine, gusta din minecare ori examina diferite obiecte, aruncând în treacăt cite o observație critică, dar toți îl tratau cu zimbetul pe buze, deși - să nu uităm! - francezii nu sunt chiar cei mai ingăduitori și prietenoși oameni.

Filip a fost, într-un fel, autorul moral al căsătoriei noastre. În primăvara lui 1972, Noel s-a dus să-l viziteze la Vence și m-a luat eu el. Am ajuns acolo spre seară. Am mineat împreună, la unul din restaurantele preferate ale lui Filip, sporovăind și amuzindu-ne de glumele lui. A doua zi dimineață, am venit să-l luăm la plimbare (locuința lui nu era destul de spațioasă ca să ne poată gazdui, așa că noi am stat la hotel). I-am spus "buna dimineață" și l-am sărutat pe obraz. Atunci el m-a luat pe după umeri și, la modul care-i era atit de propriu, s-a uitat la Noel și i-a spus: "Asculta, Noel, de ce n-o iezi de nevastă?". În septembrie, ne-am căsătorit. Până acolo însă, am străbatut împreună un drum, nu lipsit de peripeții, care acum, din perspectiva timpului, sunt poate mai amuzante decât ni se pareau la vremea respectivă.

Cind am venit eu la München, Noel era încă insurat cu Sidonia. Menajul șchiopăta rău, iar ea își petreceea mare parte

din timp, singură, la Paris. După cîteva luni, au și divorțat. Noel o iubea încă pe Sidonia și despărțirea de ea l-a tulburat, chiar dacă rational își dădea perfect de bine seama că mariajul lor nu mai putea fi salvat. Cauza nu trebuie căutată în afara. De altfel, am convingerea fermă că nimeni nu poate "strica" o căsnicie care nu este deja stricată. Cu alte cuvinte, o căsnicie a cărei bază nu este *casa ei casna*.

În cazul nostru a fost mai mult, mult mai mult decit atât. Cu toate astea, în ciuda firii mele sociabile, mi-a fost foarte greu să mă apropii sufletește de Noel. A trecut o bună bucată de vreme pînă am reușit să-l strig pe nume, iar Andrea nu a putut-o face niciodată. Deși l-a iubit mult și a ajuns să aibă cu el o relație foarte apropiată, ^x nu putea să i se adreseze direct. I-a gasit la un moment dat o porcălă, "Hexu", care-i venea mai la indemînă, dar și pe asta o folosea într-o formulă ocolită. Cind vroia de exemplu să-i ceară ceva, nu-i spunea: "da-mi", ci "pot să am?" Explicația este că Andrea venise din România cu imaginea lui Noel ca un fel de supraom, iar atunci cind l-a cunoscut a fost copleșită de personalitatea lui.

Noel ținea în general oamenii la distanță, în ciuda faptului că era foarte comunicativ. Comunicarea nu depășea de obicei nivelul rational; cel emotional rămînea, cu rare excepții, impenetrabil. Sunt foarte puțini cei care au reușit să cunoască dimensiunea profundă a sufletului său. În ce mă privește, incetul cu incetul, cu multă răbdare și afecțiune, am izbutit să topesc poighita de ghiată în care își învelise sufletul ca într-o platoșă și să-l scot la iveală pe Noel cel adevărat: un copil

* dacă se poate, pentru a evita echivocul, nu să spui altceva.

vulnerable, dar complet neinhibat. Se jucă, glumea, ridea, se amuză pentru orice fleac, se alinta, dirija concertele pe care le asculta de pe discuri, ca și cum s-ar fi aflat pe podiu,^m eu o andrea în mină, în chip de baghetă; dar eu nu l-am văzut niciodată ieșind din carapacea lui altundeva decât la noi acasă și față de altecineva, în afara de mine și Andrea. Nici măcar față de propriii lui copii. În prezența lor, redevenea numai decât cel din totdeauna. Între ei există o barieră care nu a putut fi niciodată depășită.

La scurt timp după moartea lui Noel, fiul lui, Dan, a venit să mă vadă la München. În ciuda durerii acute, pe care o resimteam amindoi sau poate tocmai datorită ei, atmosfera dintre noi a fost caldă și deschisă. Am stat mult de vorbă despre Noel și i-am dat să citească scrisorile și telegramele de condoleante (în limba engleză), primite de la cunoșcuți prieteni și oficialități. La plecare, Dan mi-a marturisit că, în cursul acelor zile petrecute împreună, l-a înțeles poate pe tatal lui mai bine decât oricând altă dată și a reușit să descifreze adevărata dimensiune a personalității sale.

Cind Noel mi-a propus să ne căsătorim, m-am temut că lucrurile nu vor merge bine; eram conștientă că fi adue două poveri: o mamă în vîrstă și o fetiță de 12 ani; două persoane necunoscute care urmău să intre în viață lui la modul cel mai concret și incomod eu putință. L-am împărtășit temerile mele. Mi-a răspuns că asta n-are nici o importanță și că de vreme ce mă iubește pe mine, îi va iubi și pe cei dragi mie. Cuvinte foarte frumoase; dar eu nu mai aveam 18 ani, cuvinte frumoase mai

auzisem și mărturisesc că ele nu m-au convins, deși nu mă
 îndoiam de sinceritatea și generozitatea lui. În timp însă, ele s-au
 dovedit pe deplin adevărate. Noel a avut cu Andrea o răbdare
 îngerească și o bunăvoiță rar întâlnită. Pe atunci, ea era un
 copil destul de dificil, la începutul pubertății și încă sub șocul
 trait în urma plecării mele din România. Chiar dacă intenția
 mea fusese, de la bun început, să le scot din țară atât pe mama
 ei și pe Andrea, ea nu avusese de unde să știe acest lucru și
 suferise nu numai de dor, ci și de teama că o abandonasem
 (indiferent că rămăsese cu bunica ei, care o adora). În plus,
 Andrea a fost întotdeauna deosebit de atașată de mine și, cu
 firea ei posesivă, n-a prea suportat ca de atenția și dragostea
 mea să se mai bueure și altecineva înafara de ea. Într-un
 cuvint, i-a făcut viață lui Noel, extrem de grea, obligîndu-l să
 dea toate examenele la care un copil poate supune un tată. Noel
 le-a trecut cu brio, dind dovadă nu numai de răbdare - el, care
 nu era deloc un răbdător - ci și de multă înțelegere pentru
 problemele sufletești ale acestei fetițe. Uneori o răsfăță din
 cale afară; atunci mă vedeam nevoie să intervin, de teamă să
 nu ajungă o "printesa mofturoasă" și o snoabă. Trebuie totuși
 să recunosc că la anumite comportări ale Andreei, Noel era
 capabil să reacționeze și "pedagogic". Îmi amintesc de pildă că
 pe la 13 ani, Andrea avea niște ieșiri foarte violente, cu urlete
 și plinsete. O dată, într-un acces de furie, a trîntit ușa cu geam
 a camerei ei cu atita putere, încit sticla s-a făcut țandari.
 Pastrîndu-și calmul, Noel i-a spus: "Îmi pare foarte rău, dar
 geamul asta ai să-l plătești tu, din banii tăi de buzunar".

Masura s-a dovedit deosebit de eficientă: a usturat-o mai mult decit orice altă pedeapsă, mai ales că Andrea a avut intotdeauna un spirit material destul de dezvoltat. După aceea, a devenit mult mai mai prudentă.

Noel a înțeles că, pentru Andrea, era esențial să aibă certitudinea că aparține familiei noastre. Or, faptul că purta un alt nume decât noi, o impiedica să aibă acest sentiment, deși locuiau în aceeași casă și duceau o viață normală. Noel a avut, de la bun început, intenția să-o infieze, dar în Germania acest lucru nu este deloc simplu. Înainte de a aproba o infiere, autoritățile germane vor să se asigure că ea îi va oferi copilului respectiv cele mai bune condiții morale și materiale de dezvoltare și că este în deplinul lui avantaj. Deși în cazul nostru situația concretă a Andreei nu urma să se schimbe cu nimic, fiind vorba doar de legalizarea unei stări de fapt, asta nu a jucat nici un rol. Procesul adoptiunii a urmat cursul obișnuit - s-au făcut toate verificările de rigoare, un funcționar de la serviciul de tineret a venit la noi acasă, unde a stat de vorbă pe indelete cu Andrea, între patru ochi, în camera ei - și a durat mai bine de un an. Până cînd nu au fost pe deplin convinse că e bine pentru Andrea să fie adoptată de Noel, autoritățile germane nu și-au dat consimțămîntul.

Deși am informat-o din primul moment despre intenția lui Noel, iar apoi i-am explicat că se facuseră toate demersurile în vederea infierii, dar că lucrurile durează și trebuie să aibă răbdare, Andrea nu a fost cîtuși de puțin impresionată, iar în comportarea ei nu a intervenit nici o modificare. Cînd însă Noel

i-a pus în față actul de adoptiune, atitudinea Andreei s-a schimbat pe loc, ea prin farmec. Marturisesc că reacția ei m-a uimit: nu mi-aș fi închipuit niciodată că un copil, de nici măcar 15 ani, poate fi atât de sensibil la un petec de hirtie. Din acel moment, Andrea nu l-a mai supus pe Noel la nici un test: trecuse examentul de absolvire ?

După aceea, s-au apropiat din ce în ce mai mult. Andrea avea față de el gesturi tandre și caline, era foarte deschisă (nu concepea să i se întimplă ceea ceva fără să ne facă imediat și pe noi părăși) și ne căuta compania, ceea ce ne facea să ne umflăm în pene. Cind rămineam împreună, seara acasă, se întimpla adesea că Andrea, de obicei dornică să se intilnească cu prietenii, să nu accepte invitația lor. Ei insistau, noi o indemnăm să primească, dar ea refuza cu incăpatinare, iar după ce inchidea telefonul ne spunea: "Dar nu vreau să mă duc; vreau să stau cu voi !". Bineînțeles că nouă ne facea mare placere. Era, în definitiv, confirmarea pe care ne-o dădea, că parinti și prieteni.

Știu că pare greu de crezut și totuși asta este adevărul: relația mea cu Noel a fost armonioasă și fără ciocniri majore. Au existat fără îndoială și conflicte, dar rezolvarea lor aproape imediată venea din preocuparea noastră constantă de a ne face reciproc viață căt mai plăcută.

Cel mai "grav" incident de care îmi amintesc - cind Noel nu a vorbit cu mine aproape o zi întreaga - s-a petrecut destul de curind după ce ne-am easatorit. Noel avea un grup de prieteni - "Clubul Dubeek", cum îi spuneau ei, pentru că se infiripase în perioada Primăverii de la Praga - cu care juca poker o dată pe

săptămână. Noel era ceea ce se numește un jucător. Juea cu pasiune poker, bridge, table, ruletă și facea pariuri. Nu mi-am închipuit că după casatorie va renunța la joc, dar mi se părea normal să-și organizeze partidele de poker în serile în care eu eram de serviciu, ceea ce se întimpla de cel puțin două ori pe săptămână. I-am comunicat ideea mea, dar probabil că nu destul de convingător că s-o recepționeze.

^

Intr-o seară, cind eram și eu liberă, "membrii" Clubului Dubcek urmau să se înclinească la noi acasă. Scurt timp înainte de venirea lor m-am îmbrăcat și, gata de plecare, l-am anunțat pe Noel că mă duc într-o vizită. Am văzut că ideea nu-i suride, dar m-am dus totuși. El s-a supărat și nu mi-a mai adresat nici un cuvint pînă a doua zi la prînz - eram amîndoi la Radio - cind mi-a propus să mincăm la un restaurant din apropiere și să stăm de vorbă. Mi-a spus că purtarea mea din ajun îl necăjise din cale-afară. "Nu cred că ai de ce să fii supărat, i-am răspuns eu. Dacă voi jucați poker cind eu sunt acasă, ce să fac? Să stau toată seara închisă în dormitor, că să nu vă deranjez? Mie mi s-ar părea normal să joci cind eu sunt de serviciu; dacă tu găsești însă că n-are importanță, atunci cred că am și eu dreptul să-mi fac un program". Nu i-a convenit deloc dar, cu fair-playul care-l caracteriza, și-a dat seama că am dreptate. Clubul Dubcek și-a continuat nestingherit activitatea săptăminală, dar în eci nouă ani care au urmat, nu s-a mai intrunit niciodată în serile mele libere.

Convictuirea cu Noel era placută și ușoara. În ciuda firii sale pasionate, avea o dispoziție constantă și previzibilă, fară

umori și hăchite; era aproape tot timpul bine dispuș, nu se simțea niciodată obosit sau deprimat, avea întotdeauna chef să primească oaspeti ori să iasă în oraș, la plimbare, la prieteni sau la un spectacol; îi facea placere să se urce la volan, dacă era vorba de o excursie sau o călătorie, indiferent de distanță; era amabil, politicos și gata oricând să-mi dea o mână de ajutor.

Î

Într-o vreme, am locuit într-un cartier unde a fost imposibil să găsim o femeie de serviciu. Luerind în ture și avind la dispoziție toate ustensilele și condițiile pe care și le poate visa o gospodină, nu-mi venea greu să fac față situației. Noel ținea însă eu tot dinadinsul să contribuie și el la treburile menajere. Fiind atât de ocupat și preocupat de activitatea lui la Radio, mi se părea normal să-l scutesc de orice sarcină în plus. Nu am reușit să-l conving însă să renunțe la spălatul geamurilor și nici la dusul gunoiului, lueru pe care-l facea eu atita sîrg, încit o dată a aruncat în vitează și două pungi cu așternuturi de pat, pregătite pentru spălat.

Noel era foarte primitoare și bucurios de oaspeti. Prieteni buni de ai mei, plecați din România definitiv sau în concediu, au tras la noi în timpul popasurilor lor măncăruneze. Deasemeni, ori de câte ori aflam de prieteni din România care veniseră în Occident - și nu au fost puțini ei care au parăsit țara, mai ales în anii 70 - Noel era imediat gata să se urce în mașină și să pornească împreună cu mine la drum, indiferent dacă era vorba de Frankfurt sau Paris, curios și dornic să-i cunoască. În afară interesului profesional constant pentru toți românii care soseau din țară, în cazul prietenilor mei aproiați, simțeam la

Noel dorința, ea prin ei, să mă cunoască și mai bine pe mine. Mă emoționa de fiecare dată căldura și generozitatea pe care le-o arăta, încă înainte de a se convinge că de atunci încolo aveau să se numere și printre prietenii lui. Noel și eu mine ne-am adoptat reciproc prietenii, iar ei la rindul lor, ne-au adoptat pe noi.

Cel mai dificil aspect al căsniciei mele cu Noel l-a reprezentat faptul că el era "directorul" meu. Am știut de la bun început că nu-mi va fi ușor să lucrez într-o secție al cărei șef imi este soț, dar continuarea activității mele la Europa Liberă, a fost condiția cu care am acceptat să mă mărit.

Afirmatia ar putea părea caraghioasă: voi încerca să-o explic. În Radio exista pe atunci o regulă foarte strictă care nu permitea unui director și unui subaltern care lucrează în același departament, să fie căsătoriți. În consecință, l-am rugat pe Noel să stea de vorbă cu directorul american al Europei Libere,

Ralph Walter, și să se asigure că nu-mi voi pierde postul, odată măritată. Lucrurile nu au fost deloc simple. Aflind de intenția lui Noel de a se căsători cu mine, Ralph i-a spus categoric: "E clar că Ioana va trebui să părăsească Radioul". "Cum adică? a ripostat Noel. Va fi pedepsită pentru că se mărită cu mine?"

"Nu, dar asta e legea și nu am ce face". Atunci i-am spus lui Noel că atâtă vreme cit nu am, din partea conducerii americane, garanția că pot să-mi păstreze slujba, nu mă mărit. "Nu am nevoie de o patalama: pot fi soția ta și fără ofițerul stării civile. Eu nu am astfel de prejudecăți". Aveau, în schimb, americanii și din cauza asta lui Noel și era foarte greu. De

exemplu, atita vreme cît nu am fost căsătoriți, Noel nu era niciodată invitat oficial, împreună cu mine: numai singur. Asta e mentalitatea americanilor: cam ipocrită, ce-i drept, dar ce să faci? Noel era, deci, cel care avea de suferit. În cele din urmă, cu perseverență și binecunoșcuta lui putere de convingere, a reușit să smulga promisiunea conducerii americane că-mi voi putea continua activitatea. Toate bune și frumoase, dar asta nu mi-a facut mai ușoara viața în departament.

De la bun început, mi-am propus să nu mă amestec în treburile secției, să nu-i povestesc lui Noel ce spune unul sau altul, să mă prefac că nu înțeleg răutătile, atacurile disimulate ori aluziile răutăcioase cu care am fost pur și simplu copleșită în următorii ani. Nu mi-a venit ușor să pun în aplicare acest plan ambicioas și nici nu am pretentia că am reușit. Sintem oameni, nu ingeri, iar eu nu fac excepție. Vorba unei bune prietene: "Nu ne-au crescut încă aripioare". Mi-am dat însă toată silință. Cu timpul, văzind că degeaba birfesc în fața mea, eu speranța că luerurile să ajungă la urechea lui Noel, respectivii colegi au renunțat. Dar numai la această tactică, nu și la "război" în sine. Îmi amintesc că, odată, pe cind era încă redactor de știri și lueram adesea serile împreună, Sandu Greceanu mi-a spus: "Tu ești în regula. Te-am verificat: nu ești "turnătoare".

Îmi mai propusesem un lueru: să nu las atmosfera de la Radio să se instaleze în casa noastră. Nici asta nu a fost simplu.

Cind Noel venea acasă preocupat de o problemă, supărăt pe cineva, infuriat de ce i se întimplase în timpul zilei la servicii —

încearcam nu să-i dau sfaturi cum să procedeze, ci să-l calmmez.
Îi spuneam: "Ai să hotărăști mai tîrziu sau miine ce ai de
făcut. Acum, hai să uităm de asta, să facem altceva". De obicei,
după ce se relaxa, Noel, care nu era deloc ranchinos, renunța să
se mai ocupe de subiectul supărării sale anterioare.

Cel mai greu mi-a fost să fac față atacurilor îndreptate
împotriva mea, cu scopul de a lovi în Noel. Or, asta nu s-a
întîmplat o singură dată; a fost, de fapt, un atac continuu, cu
faze mai acute sau mai pasive, desfășurat de-a lungul întregii
perioade în care am fost "soția directorului". Pe atunci credeam
că, datorită acestei posturi ingrate, pentru a nu-i face rău lui
Noel, cel mai bun lucru este să tac, să mă prefac că nu văd și
nu aud, să înghit fară să ripostez. I-aș fi făcut probabil mult
mai mult bine ripostind, dar aşa credeam eu atunci. În cele din
urma, n-am mai putut să mă ridic din pat și am fost internată
în spital. Lăsând și astăzi recunoșeătoare profesorului Lüderitz,
de la Clinica universitară din München care, la capătul a două
săptămâni de investigații complete, mi-a spus: "Boala dumitale
este de natură psihosomatică: ai înghițit prea multe și prea
mult timp, fară să ripostezi. Dacă vrei să te faci sănătoasă, să
nu mai înghiți niciodată. Să fii mai bine obraznică ripostind,
decit să înghiți. Să scuipi totul afară!"

N-am mai înghițit. Niciodată. Le-am spus tuturor exact
ce cred despre ei. și m-am făcut sănătoasa.

După moartea lui Noel cîțiva colegi, îngrijorați de soarta
mea, m-au avertizat că acum, cînd el nu mai este, voi fi pur și
simply sfîșiata. Nu s-a întîmplat aşa. Dimpotrivă. Din acel

moment, toate atacurile împotriva mea au început: odată cu Noel dispăruse și ținta lor.

Deși nu-mi vine ușor, trebuie să închei acest capitol cu sfîrșitul: ultimul an din viața lui Noel. Un coșmar prin care nu doresc nimănui să treacă vreodata.

În vara lui 1980, cu Noel s-a produs o profundă transformare fizică. Nu știu că a fost ea de vizibilă pentru ceilalți. Eu însă aveam impresia că pe obrazul lui se aşternuse bruse o mască. Îmbătrînise peste noapte cu cel puțin 10 ani. Fața ii devenise cenușie și brăzdata, iar privirea obosită. Îi citem oboseala în toate gesturile, deși muncea cu aceeași pasiune ca de obicei. Energia lui, odinioară inepuizabilă, nu mai era însă aceeași. L-am indemnătat să se ducă la doctoare. A ezitat. La rugămintile mele, se mai dusese de vreo două ori, în ultimul an, fără să i se găsească nimic. Mi-a promis că va face un control medical la întoarcerea din vacanță. În toamnă, urmam să plecam pentru o lună în Florida, de unde era convins că avea să se întoarcă complet refăcut. Nu a fost asta. La întoarcerea din concediu, la începutul lui decembrie, se simțea și mai obosit. S-a dus la Clinica universitară. I s-a propus să se interneze. Dar nu înaintea Crăciunului: cui fi ardea acum de controale și tratamente? Era doar timp suficient. Immediat după sărbatori, s-a internat în spital. I s-a găsit o tumoare la plăminul stîng. Trebuia operată: termenul a fost fixat la începutul lui februarie. Până atunci, avea timp să se pregătească fizic, prin căi mai multe plimbări la aer curat, preferabil la munte. În următoarele două săptămâni, ne-am cățărat pe toti muntii Bavariei, fără să

ne treacă prin gînd cît de ridicoli eram, de fapt. Ingrozită de cî se întimplă cu Noel, în mine se instalase un fel de mecanism de autoapărare. Mă gîndeam la toate bolile posibile, în afara de una, pe care o ștersesem din memorie: pur și simplu uitaserem că există. Medicii însă nu uitaseră; ba cred că erau chiar siguri de diagnostic. N-am să înțeleg niciodată de ce a fost nevoie de această mascaradă.

La 5 februarie 1981, Noel a fost operat. Urma să i se îndepărteze tumoarea, iar la nevoie să i se scoată plăminul stîng. M-am înțeles cu chirurgul să aștept acasă telefonul lui. Mi-a promis că mă sună imediat după operație. După o așteptare fără sfîrșit, a sunat în fine telefonul. Inima îmi bătea să-mi spargă pieptul. "Operația a decurs perfect. Soțul dumneavoastră se află acum la reanimare. Miine însă, va fi din nou în camera lui și îl veți putea vizita". "Ce i-ați seos?". Vocea de la celălalt capăt al firului ezita. "Am luat cîteva probe pe care le-am trimis imediat la analiză". "Vreți să spuneti că l-ați deschis și l-ați închis la loc, fără să scoateți nimic?". Luciditatea disperată a întrebării mele l-a convins pe medic că înțelesesem totul și că era inutil să mai încerce să-mi ascundă ceea. Mi-a mărturisit că boala lui Noel era mai avansată decât își închipuise. Tumoarea canceroasă din plăminul stîng se întinsese, atingindu-l și pe cel drept. Nu mai era nimic de făcut. M-a rugat că a doua zi, înainte de a mă duce să-l văd pe Noel, să trec pe la cabinetul lui să vorbesc cu el. Am închis telefonul în hohote de plâns. Simteam că imi fugă pămîntul de sub picioare. Aveam senzația că totul în jurul meu

că

se prăbușeste. Încercările subconștiente de autoamagire, iluziile, mecanismele de autoapărare - toate explodau, prefacindu-se în tândări. Imi fusese smuls ultimul firicel de speranță. Adevarul mă privea drept în față, brutal și fără menajamente.

A doua zi, m-am dus la spital. Chirurgul m-a informat că discutase cu ceilalți medici. Recomandau cîteva ședințe de raze cu cobalt radioactiv pentru a încetini întrucîtva evoluția bolii, despre a cărei natură Noel nu aflase încă nimic. Cum însă, în orice caz, nu-i mai rămineau de tratat decit maximum trei luni, medicii erau de părere să nu i se spună adevarul, care nu ar face decit să-l dărime rapid și din punct de vedere psihic. Am acceptat. Ce era să fac? Ei știau doar mai bine! Cum voi da însă ochii cu Noel? Sunt acrișă, e adevarat, dar nu obișnuiesc să joc teatru în viață. Și nici nu mă prea pricep. Cum am să reușesc să-l mint de la obraz, întreținindu-i speranțele, cind eu știu că sfîrșitul este atât de aproape? Cum voi face față întrebărilor lui sfredelitoare, bănuielilor, încercărilor lui continue de a se convinge că nu i se ascunde nimic? Mi se muiaseră picioarele și abia mă tiram pe interminabilul corridor al spitalului, care ducea la camera lui. Spre uimirea mea, revederea cu el a fost foarte simplă. În ciuda durerilor mari post-operatorii, Noel era optimist și convins că greul trecuse. Eram uluită să constat că înghițise povestea pe care i-o vinduseră medicii, fără nici un fel de rezerve ori bănuieți. Avusese o infecție, i se seosese o porțiune de plămin, iar acum urma convalescență. Singura lui preocupare urma să fie refacerea capacitatii respiratorii, cu ajutorul unui aparat

eu care trebuia să facă exerciții de cîteva ori pe zi. Nu punea întrebări încuietoare, nu avea suspiciuni: el a fost cel care m-a ajutat mai mult decât oricine să-l mint, construindu-și un fel de pavâză subconștientă, impermeabilă la orice informație care ar fi putut tulbura cît de cit minciuna. Aveam să traim cu ea în următoarele șapte luni, iar după aflarea adevărului, Noel avea să-mi spună despre această perioadă că a fost cel mai frumos eadou pe care i-l facusem vreodata.

La începutul lunii martie, Noel a început să vorbească insistent despre o lungă convalescență în Florida, după terminarea tratamentului cu cobalt radioactiv. Ideea de a pleca cu el acolo mă ingrozea. Avind în vedere prognoza medicilor, îmi era clar că pentru Noel ar fi fost ultima călătorie. I-am întrebat ce mă sfătuise să fac. N-aș putea spune că m-au menajat foarte tare, dar mi-au spus, cel puțin, adevărul: "Doamnă dragă, Florida n-o să-i facă nici bine, nici rău: pentru el nu mai contează. Dacă dumneata te incumeți să pornești la un drum atât de lung eu un om atât de grav bolnav, plecați."

Noel nu-și dorea decât asta. Cum puteam să-i refuz ultima dorință? Era ferm convins că, după această vacanță, se va întoarce la München complet refăcut. Spre stupoarea tuturor, aşa s-a și întimplat. La 1 iunie, își relua activitatea la Radio cu aceeași energie și dinamism ca de obicei. Nu-mi venea să-mi cred ochilor. Mi se părea că se petrecuse o minune. Începeam să cred că medicii facuseră o greșală, că se înșelaseră. La urma urmei, erau și ei oameni. În sufletul meu se infiripa din nou speranța.

După două luni, Noel a reinceput să se simtă slabit, puterea de muncă i-a scăzut vizibil, iar pe față i s-au așternut din nou paloarea și oboseala. Cind medicii mi-au spus că fusese vorba doar de o remisiune și că boala își continua mai departe cursul implacabil, m-a cuprins panica. Mi-am spus că facusem, poate, o greșală bazându-mă numai pe diagnosticul medicilor de la Clinica universitară din München. Poate că în altă parte i s-ar fi descoperit alteva sau măcar i s-ar fi aplicat alt tratament. Poate că undeva există o salvare. Mă agățam eu disperare de acest gînd. L-am convins pe Noel să plecăm la New York, la un renumit specialist în boli pulmonare. A acceptat. Cind l-am văzut ieșind din cabinet, eu dosarul lui medical sub braț, am înțeles că aflase adevarul. Știa că are cancer și că zilele ii sunt numarate. Credea însă că eu nu știu și se temea că la aflarea vestii voi avea un soc. I s-a luat o piatră de pe inimă cînd a constatat că pentru mine nu era nici o surpiza.

Am rămas la New York o săptămînă, pe care am petrecut-o aproape în intregime singuri. Aveam amindoi nevoie de aceste ore împreună. Erau atitea de spus, de împărtășit, de hotărît. Scăpată de povara sfîșietoare a secretului purtat vreme de șapte luni, totă durerea și disperarea adunate în mine, faceau acum explozie într-un torrent de lacrimi pe care nu-l puteam opri. Noel era cel care încerca să mă linistească. „Nu te uita la jumătatea goală a paharului, uite-te la cea plină! Gîndește-te căci oameni ar putea în astfel de momente, privind înapoi la viața lor comună, să nu aibă să-și reproșeze nici o meschinărie, nici o răutate, nici o elipă irosită în fricăsuși.”

! www.mariavalexilului.ro

certuri inutile?". De parte de a avea darul să mă calmese, cuvintele lui îmi atrageau și mai mult atenția asupra jumătății goale a paharului.

Din momentul reîntoarcerii la München, pentru Noel a inceput calvarul: consulturi, controale, chimioterapie; apoi plecarea la Paris: alte consulturi, alte controale, altă chimioterapie. **Și un chin nesfîrșit.** După eșecul total al tratamentelor, în ultimele zile, Noel spunea că boala fusese mult mai blindă și clementă cu el decât medicii. Regretam din suflet că nu avusem să-l scutesc pînă la capăt de "adevăr". De-am putea să ști, în momentele de cumpănă, ce ne așteaptă . . .

In acele ultime luni de viață, Noel era intens preocupat de problemele practice pe care aveam să le întîmpin eu, după ce el nu va mai fi. De îndată ce se simtea ceva mai bine, petreceea cu mine ore întregi, învățindu-mă ce am de făcut, pînă în cele mai mici detalii. **Și într-adevăr,** imediat după moartea lui, ori de câte ori eram confruntată cu o problemă, aveam soluția gata pregătită. Era ca și cum asupra mea veghea un inger păzitor.

La mijlocul lunii decembrie 1981, pe cind ne aflam încă la Paris, Noel și-a seris, cu ultimele puteri în prezența mea, testamentul. În ce privește procedura funerară, își exprima dorința să fie incinerat fără nici un fel de ceremonie, religioasă ori publică; nimeni, din familie sau dintre prieteni, nu avea să poarte doliu ori să rostească vreo cuvintare. Singur, Virgil Ierunca urma să serie și să citească la Radio un neero log. Atit.

"**Să nu mi-o iezi în nume de rău; dar urăsc gîndul acelei adunări heterogene, cu sentimente amestecate, care ar urma să**

eum arăți, ești suferi. De altfel, cred că înmormintarea este o problemă strict personală, pe care am datoria să o rezolv singur, doar eu mine însumi". Era ca și cum își cerea, într-un fel, iertare. Decență și modestia lui m-au scutit de corvoada etalării în public a celor mai intime și secrete sentimente, permitindu-mi să mă reculeg în calmul și căldura cu care m-au înconjurat cei mai apropiati.

Totul s-a petrecut așa cum ceruse Noel. La 23 decembrie 1981, crainicul de serviciu a citit o știre scurtă care ii anunță sfîrșitul. Mai tîrziu, Virgil Ierunca i-a rostit necrologul.

"Aici e Europa Liberă. Fără Noel Bernard. Ca și cum lacrimile ar putea spăla doliul. Doliul dumneavoastră. Doliul nostru. Doliul vîntuit al undelor. Aici e Europa Liberă. Fără Noel Bernard. O eroare a destinului".

Cu excepția tatălui meu, nimeni altcineva în afara de Noel nu mi-a mai dat vreodată senzația că prezența mea fi este neapărat necesară și constituie un element esențial al existenței lui; ea dragostea pe care mi-o poartă este o certitudine, dincolo de bine și de rău. Nimeni altcineva nu mi-a mai dăruit vreodată sentimentul unie al apartenenței: o ancoră solidă, aruncată într-un port insorit, cu ape line.

Golul lăsat de Noel a fost eu atât mai mare. Deși, oricărt ar părea de straniu, prezența lui în viața mea nu a încestat odată cu existența lui fizică.

*Sacasta face parte din
altă poveste*

Dacă voi găsi

116

mine destul curaj, poate că mă voi încumeta, cindva, să-o ascund
pe hirtie.

MARTURII

ANDREA BERNARD

Am plecat din România cu bunica, mama mamei, la 23 noiembrie 1971, spre Israel. Nu-mi mai văzusem mama de doi ani și șapte luni și mă bucuram imens că, în sfîrșit, pot să-o revăd. Eram foarte curioasă să știu cine e prietenul ei. Știam că are un prieten dar bineînțeles că, datorită situației politice și cenzurii, nu putea să ne scrie sau să ne spună la telefon cine este. Îmi dădeam seama de pe atunci - aveam doar 11 ani - că nu ar fi fost bine. Intuiam că era cineva de la Europa Liberă și că mama nu vroia să i se afle numele. Cind am avut marea fericire să-o revăd în Israel, asta a fost deci una din primele întrebări pe care i le-am pus. Mi-a răspuns: "Noel Bernard." Am rămas absolut interzisă. Nu-mi venea să cred că marele "erou" din România, pe care îl ascultasem la Europa Liberă, un domn care simteam că-mi impune prin vocea lui, prin ceea ce spunea și prin prestigiul de care se bucura în România, era prietenul mamei mele, că-l voi întîlni și-l voi cunoaște personal, altfel decât în calitatea de director al Europei Libere. Eram foarte curioasă. Am întrebat ce mașină conduce ceea ce, pentru mine atunci, era mare lucru. Abia așteptam să plec la München, unul din motive fiind și de a-l cunoaște pe Noel Bernard.

Nu voi uită niciodată plecarea din Israel spre Germania,

www.arhivaexilului.ro

la 23 decembrie 1971, exact la o luna după ce părăsise România. Pe drum curiozitatea creștea mereu, devineam din ce în ce mai nerabdatoare să-l cunosc, să-l vad, să aflu cine este acel om aproape sfint. Bineînțeles, mi-era puțin frică, aveam emoții. În sfîrșit, a venit și momentul cînd am aterizat pe aeroportul din München; și deodată am făcut cunoștință cu Noel Bernard. Nu-mi venea să cred: parcă-mi statea Dumnezeu în față. Tot drumul spre casă mă uitam la el parcă ar fi fost într-un vis, parcă ar fi coborât Dumnezeu pe pămînt. Și totuși era adevărat: Noel Bernard ne ducea cu mașina acasă și era prietenul mamei mele.

Unul din luerurile care m-au frapat la el la început, a fost că părea convențional. Se purta frumos, dar aveam senzația că este puțin distant, preocupat și închis. Nu simteam o apropiere sufletească de el, că făță de alți oameni.

A doua zi, cum venisem cu haine puține și demodate, i-a propus mamei să mă ducă la cumpărături. Era eadoul lui de Crăciun, pentru mine. M-a mișcat generozitatea lui și mi s-a parut drăguț că își lua din timpul lui liber că să meargă cu mine în oraș. Bineînțeles, mi-am dat seama că trebuie să țină foarte mult la mama, de vreme ce facea acest lueru. Abia mă cunoscuse cu o seară înainte; totuși nu mă trata cu indiferență. Acest gest m-a impresionat: aveam o primă dovadă a intențiilor lui bune și a dorinței de a mă apropiă, chiar dacă felul în care proceda era ceva mai stingaci.

Tot drumul spre casă, la întoarcerea de la cumpărături, în mașina lui, a fost foarte amuzant intrucît îmi punea

intrebări despre România, despre impresiile mele. Simteam că mă tratează ca pe un om matur, egal, căruia îi lăua un interviu. Era foarte concentrat, serios, "businesslike". Mă simteam puțin intimidată. Nu facea glume. Totuși, în felul lui, încerca să construiască o relație firească cu mine, să mă apropii.

Cred că mulți oameni care l-au întâlnit pe Noel, au rămas cu impresia că este o persoană de care nu te poți apropiu ușor, un tip distant și sec. Din fericire, în următorii 10 ani, eu am avut norocul să-l descopăr cu adevărat și să pot patrunde în sufletul lui. Am avut privilegiul să-l cunosc în altă lumină decit majoritatea celor care au venit în contact cu el. Cred că familia noastră a fost unul din puținele medii unde Noel s-a deschis, dind la iveală cu totul altă imagine a personalității sale decit au putut percepe alții sau chiar eu în primii ani. Trebuie să spun că acest proces a fost destul de lent, relația noastră dincolo de conventional și aparente dezvoltându-se începutul cu începutul. Noel a trecut cu brio toate testele la care l-am supus, datorită faptului că il consideram într-un fel "rivalul" meu la iubirea mamei. L-am făcut viață cît am putut de grea pentru a-l pune la încercare: mă va adopta, oare, chiar dacă mă voi dovedi cel mai dificil copil?

Evident, de toate astea îmi dau seama abia acum. Noel a avut o răbdare într-adevăr îngerească, de-a lungul tuturor examenelor pe care l-am obligat să le treacă. Adevăratul punct de răscruce în relația noastră, a fost momentul în care Noel mi-a pus în față actul de adoptiune. Atunci - aveam 15 ani - mi-a dat numele lui și luerurile s-au calmat. În acei ani, și el

s-a relaxat și s-a deschis, a devenit mai "jucăuș" cu mine și am reușit treptat să ne apropiem unul de altul. Relațiile noastre au devenit complet altele decit fuseseră înainte. Cu toate că eram încă puțin intimidată, simteam totuși că pot să mă joc și "să mă prostesc" cu el. Iar el îmi răspundea în același fel. De exemplu, în timpul unei plimbări pe malul unui lac, a venit tiptil pe la spate și m-a luat în brațe, prefacindu-se că vrea să mă arunce în apă. Eu am început să tip. Alteori, mă așezam lingă el, îmi puneam capul pe pieptul lui și îl alintam, iar el mă ținea pe după umeri.

Generozitatea lui Noel, nu numai sufletească ci și pe plan material, a fost una din marile lui calități, pe care am apreciat-o intotdeauna. Nu numai că a acceptat să mă adopte și să mă trateze ca pe propria lui fiică - totdeauna mă prezenta strainilor că fiica lui - dar în plus, a ajutat-o foarte mult și pe bunica mea.

De multe ori, cînd ceream să mi se cumpere ceva, el accepta mai repede decit mama. Era mai dispus decit ea să-mi satisfacă toate capriciile și să mă răsfete. Îmi cumpăra cele mai bune lucruri: mai am încă și astăzi pieupul, radioul și difuzoarele pe care le-am primit de la el pe la 15-16 ani.

Era amuzant că Noel nu se pricepea să învețe pe altul, să mă ajute la lecții. Se supăra repede, devinea irascibil și frustrat. De multe ori, prelua mama misiunea de "mediator", pentru că noi doi ajungeam repede la capatul răbdării și ne supărăm unul pe altul: eu pe el că nu explică bine, iar el, pe mine că nu înțelegeam și probabil pe el însuși că nu știa să explice. Așa s-a

1

încheiat, de exemplu, prima mea lecție de ski. Noel uitase să-mi spună că trebuie să stau cu skiurile perpendicular pe deal, iar eu tot alunecam ba în față, ba în spate. În cele din urmă, am izbucnit în plins și m-am dat batută. Din fericire, a venit un coleg al lui Noel, Ștefan Malușek, care mi-a dat într-adevăr prima mea lecție de ski. Așa era Noel: avea multă răbdare în unele privințe; în schimb, în altele nu avea deloc.

Una din calitățile lui caracteristice a fost că era foarte direct și spunea exact ce gîndea, fără să menajeze oamenii. Din păcate însă, afirmațiile sau glumele lui - deși niciodată făcute cu intenție rea - puteau să înțepe ori să doară. Țin minte, de pildă, că una din glumele lui era că atunci cind mă voi căsatori, soțul meu va fugi după 24 de ore. Asta pentru că eu sunt încăpăținată din fire și îmi placea să dau ordine, să spun ce să se facă și cum. El repeta gluma asta tot mereu, fără să mă deranjeze prea tare. Totuși, cind spre sfîrșitul adolescenței mele, venind acasă în vacanță (eram studentă la o universitate din America), a repetat prezicerea "glumeață" la o masă cu prieteni de-al lui, nu prea mi-a convenit. Ba chiar m-a durut, pentru că mersese prea departe. În general însă, trebuie să recunoșc că îmi placea că știam întotdeauna ce gîndește și că nu-mi ascunde nimic.

Există două lucruri deosebit de valoroase în viața mea, pe care le-am învățat de la Noel. Mai întîi, pasiunea lui pentru muncă, atașamentul ferm față de un țel, pentru care și-a dat, de fapt, chiar viața. Iar al doilea, placerea lui de nedescris pentru muzică, mai ales pentru cea clasică. M-a învățat să caut și să urmăresc ce e important pentru mine în viață. Țin minte

sfatul lui, cind mă apropiam de terminarea liceului; că nu este neapărat necesar să urmez o facultate, ci să fac ceea ce mă pasionează, pentru că asta este cel mai important în viață. Filozofia lui Noel era că nu studiul în sine este esențial, ei ceea ce faci să te pasioneze și să fie bine făcut, eu talent, pentru a realiza într-adevăr ceea. Iar asta este posibil numai cind erezi fără rezerve în drumul pe care l-am ales. De aceea, îl preocupa foarte mult ce voi face eu mai departe. Îmi pare rău că nu a mai fost lîngă noi - cel puțin în lumea noastră, nu - să mă fi văzut luindu-mi doctoratul în psihologie, în decembrie 1990 și luerind într-un domeniu care mă pasionează, aşa cum mi-a dorit el.

Atenție,
Cacofonie!

I

Noel își facea munca cu mare dăruire. Se scula dimineața devreme, ajungea la radio printre primii, iar cind venea acasă după ora 6 seara, de multe ori mai avea încă de lueru. Era plin de energie și dedicat total activității lui. Am încă imaginea vie a lui Noel mergind pe culoarele radioului repede, repede, vorbind grăbit cu oamenii, din instrucțiuni. În minte cum își prezenta comentariile, cu tonul lui plin de pasiune: se simtea că este convins de ceea ce afirma. Numeroasele discuții pe care le avea, legate de România sau de politică în general, erau și ele pline de pasiune și vitalitate. Asta se vedea și se simtea.

Celălalt lueru care îl pasiona, dar îl și destindea în același timp, era muzica clasică. În anii în care am crescut lîngă Noel, acest lueru mă irita de multe ori. Nu aveam răbdare și mă prefăceam că nu-mi place. Abia după moartea lui, mi-am dat seama că, de fapt, Noel îmi insuflase dragostea

I

pentru muzică. M-a molipsit fără să fi știut. Unul din motivele pentru care mă simt atât de puternic atrasă de muzica clasică, este că îmi amintește de Noel și aşa îl păstrez proaspăt în minte și în suflet. Chiar dacă nu am înțelegerea lui profundă pentru muzică, îmi dau seama că de mult am învățat de la el: numeroase bucăți muzicale mi s-au înregistrat în memorie, pentru că de-a lungul ultimilor zece ani să constată cu surprindere că le recunosc. Citeodată, cind nu știu titlul sau compozitorul, mă gîndesc ce mult mi-ar placea să pot apela la Noel, care știa să răspundă la aproape orice întrebare. Îi placea atât de mult să asculte muzică, încît avea nevoie de liniște deplină. Citeodată, exclama: "Sss, Sss", pentru mine și mama care stăteam de vorbă lîngă el în sufragerie. Ne supărăm și plecam din cameră, ca să putem vorbi liniștite mai departe. De multe ori, ne spunea: "Ascultați ce frumos este, ce minunat, ce dumnezeiese!", de parcă noi nu am fi fost acolo și nu am fi auzit. În adolescență, cind eram mai rebelă, spuneam că nu-mi place: simteam cum mă irita. Acum însă, apreciez muzica mai mult ca oricind.

Aspectul copilaros al firii lui Noel, a fost una din cele mai frumoase descoperiri pe care le-am făcut în relația cu el. Ne maimuțăream de multe ori împreună și mama se supără, iar noi ne distrăm și mai tare. Asta este unul din lucrurile care îmi lipsesc cel mai mult. Se preta la aproape toate fanteziile mele. Lui Noel îi placea enorm să conducă. Odată, mergeam cu mașina pe autostradă. L-am întrebat căt de repede poate conduce, iar el a apăsat pe accelerator și mașina a atins 220 de

km. pe ora. Mama era îngrozită de ce se întimpla. Altădată, îl așteptam pe Noel în mașină cu mama, în timp ce el se dusese să cumpere ceva. Eu am decis să-i fac surpriza de a deșuruba minerul schimbătorului de viteze. Nu eram sigură cum va reacționa, dar, spre surprinderea mea, Noel a rămas uluit și a întrebat foarte serios ce s-a întimplat cu minerul. Mi se părea amuzant că un om cu inteligența lui putea fi atât de copilaros și naiv, încit să nu-și dea seama că e vorba de un joc. Citeodată, Noel nu realiza că glumesc pentru că era preocupat, era cu gindurile în altă lume. Ulterior, am înțeles că asta era motivul distanței pe care o simțeau oamenii și pe care o simțisem și eu la început. Un alt joc care-mi plăcea, pentru că știam că Noel va cădea în ea pe ană, deși îl repetam de nenumărate ori, era că atunci cînd mama mă rugă să-o ajut, eu să spun: "Nu!", zîmbindu-i mamei și așteptind că lui Noel să-i sără tandără. Ceea ce se întimpla de fiecare dată: se supără foc și-mi reproșă că sunt lenășă și că întotdeauna aștept că ceilalți să facă totul pentru mine, dar că eu nu sunt niciodată dispuș să-i servesc eu ceva. Cînd mama și eu mine începeam să ridem, tăcea, dar vedeam cum se supără și mai tare că iar a căzut în cursă.

Una din grimasele lui, cînd făcea pe victimă sau pe copilul supărat, era să scoată buza de jos în afară: arăta că un băiețel caruia îi e rușine cînd e certat. Astfel de lucruri cred că i-ar fi șocat sau ar fi fost incredibile pentru oamenii din jur, care l-au cunoscut numai sub aspectul intelectual, serios și practic.

Cu toate că m-am apropiat atât de mult de Noel de-a

lungul anilor, cu toate că l-am iubit atâtă și l-am considerat tatăl meu - de fapt *a fost* tatăl pe care nu-l avusesem pînă atunci - cu toate că am simțit că și el mă iubește și e aproape de mine, n-am putut niciodată să-i spun "tu" și nici să conjug verbele la persoana a doua singular. Cauza nu era comportarea lui, ci eu. Nici măcar nu-i spuneam Noel, ci "Hexu". I-am găsit această poreclă în timpul unei călătorii, în 1974, cînd m-am supărat foarte tare pe el. În germană, "Hexe" înseamnă "vrăjitoare"; eu am românizat cuvîntul la masculin și astfel a devenit Noel, Hexu. Ulterior, el m-a numit pe mine Hexi, adică mica vrăjitoare. De atunci, el a rămas pentru mine Hexu și numai aşa îl strigam.

Cind l-am cunoscut pe Noel, la 23 decembrie 1971, nu puteam sănui că peste zece ani aveam să fiu atât de atașată de el, încit moartea lui, în acea noapte de 23 decembrie 1981, să reprezinte cel mai dureros și tragic eveniment trăit de mine vreodată. Deși acum durerea nu mai este atât de acută ca în acele zile sau că în lunile următoare, de multe ori cînd mă gîndesc la Noel - și mă gîndesc deseori la el - nu-mi pot abține lacrimile. Îmi lipsește și am încă sentimentul că este nedrept că un om atât de generos, eu atâtă suflet, intelligent și care mai putea face atât de mult pentru ceilalți, a înecat din viață. Nu am dovezi palpabile, dar în fundul sufletului sănătății convinsă că boala care i-a adus moartea nu a fost, pur și simplu, un cancer natural ei unul provocat prin radiație, de regimul Ceaușescu. Nu pot crede că moartea atitor oameni capabili - cei mai convingi luptători împotriva sistemului represiv din România,

aflați în conducerea sau în redacția departamentului românesc - a fost o simplă coïncidență. Durerea mea este încă vie că tatăl meu, care mi-a dat familia mult dorită și dragostea de tată și care a avut o influență hotăritoare asupra vieții mele, a fost omorât.

Suferința lui din cauza bolii, timp de un an, dar mai ales lupta cu moartea din ultimele săptămâni au fost deosebit de tragice. Cum nu am fost alături de el decât în ultimele trei zile - eram la studii în America - fulgeratoarea dispariție a lui Noel m-a surprins complet nepregatită. Mi-a fost nespus de greu să fiu martor la suferința cumpălită a unui om care n-a făcut decât bine toată viața lui. A fost pentru mine o tortură să văd cum se chinuie să respire pentru că nu avea destul aer.

Nu pot uita imaginea lui din seara de 19 decembrie 1981, cind după un zbor interminabil - fusese plecat la tratament medical la Paris - s-a întors, în sfîrșit, la München. L-am așteptat la aeroport nerabdătoare, pentru că nu-l mai văzusem din august. Am fost ingrozită: imbatrinise cu zece ani, slabise mult, era numai piele și osă, arăta neputincios și nespus de obosit. A fost transportat cu ambulanță de la avion la ieșirea din aeroport, pentru că nu se mai putea ține pe picioare. Chiar așezat abia mai avea putere, stătea cu capul mai mult plecat, uitindu-se rareori în jur cu ochi tulburi și chinuți. Mi se rupea inima, văzindu-l atât de schimbat, bolnav și neajutorat. Era un eoșmar să constat cum își pierduse acest om, care-mi era atât de drag, vitalitatea, dinamismul și orice urmă de vanitate.

Eram neputincioasă în fața unei soarte atât de fioroase: să fi

preferat să fiu eu în locul lui, decit să asist la un astfel de chin.

Totuși, chiar în starea astă, Noel a avut forță să telefoneze familiei și să-și ia rămas bun de la cei mai apropiati prieteni, veniți să schimbe cu el, ultimele cuvinte. Chiar în acele momente, peste măsură de chinuitoare, era cu gîndul numai la cei dragi. Voia să fie sigur că mama nu va avea probleme financiare și legale după moartea lui. Iar mie imi punea tot felul de întrebări despre planurile mele din vara următoare, cind urma să termin studiile universitare. Vroia să se asigure că mă îndrept pe un drum profesional bun. S-a liniștit cind i-am spus că mă voi muta la Los Angeles, unde un prieten din copilarie al mamei se oferise să mă ajute să-mi găsească de lucru în psihologie, specialitatea mea.

Unul din ultimele sfaturi ale lui Noel a fost că eu și mama să încercăm să fim căt mai mult împreună, cind nu ne vom mai avea decit una pe alta. Ne apropiasem foarte mult în ultimii ani și Noel simțea că de puternică era această legătură, mai apropiată decit majoritatea raporturilor dintre mame și fiice. El știa că păstrarea acestei relații strînse ne va da putere la amindouă, ceea ce s-a și întimplat. Probabil că nu e de mirare că una din experiențele care ne leagă cel mai mult este viața trăită cu Noel și Noel însuși.

În cei zece ani, petrecuți lîngă el, Noel a însemnat pentru mine total mult dorit, familia îndelung rivnită și o viață de familie liniștită, armonioasă și plină de dragoste. Acești ani au contribuit enorm la pregătirea mea pentru viață; nu numai

pentru că pasiunea cu care trăia Noel era contagioasă, ei și datorită faptului că am fost martoră a relației dintre el și mama: o relație plină de dragoste, căldură, considerație și respect.

Noel a murit exact așa cum a trăit. Până și în ultimele momente, cind abia mai respira, era cu gindul numai la noi. Parte din dispozițiile lui testamentare au avut scopul că mama și eu să suferim căt mai puțin la moartea lui. Dorința sa a fost să fie incinerat fără nici un fel de ceremonie, în absența tuturor celor care l-au cunoscut, fără nici o excepție. Dacă am un regret, este că nu am organizat totuși o ceremonie în familie la moartea lui Noel, nu atât pentru el, căci nu o dorise, ci pentru a-mi fi luat eu rămas bun de la el. Alt regret este că nu i-am spus niciodată pe nume și "tu". Totuși, ce mi-a rămas predominant de la Noel, nu sunt regretele, ci influența și contribuția lui pozitivă în viața mea.

Ultimele cuvinte pe care mi le-a spus Noel, au fost că m-a iubit ca pe proprii lui copii; m-a rugat, deasemeni, să nu-l uit și să mă gîndesc din cînd în cînd la el.

Cum aș putea să uit un om atât de extraordinar și un tantă atât de afectuos? Iar de gîndit la el? Din cînd în cînd, ar fi puțin spus.

MIRCEA CRIŞAN*

Dupa Noel Bernard - "Free Europe - Romanian Desk" - a devenit "Free Europe - Romanian Desk".

În tot timpul în care am venit în contact cu această personalitate, nu am avut nici un moment impresia că am de a face cu un redactor şef, ci cu un mare om politic, conştient în fiecare minut de sarcina gigantică a departamentului său.

Dacă poate o prăbuşire să fie numita "o construcţie", el face parte dintre editorii marii construcţii: prăbuşirea socialismului.

Desigur, mulți caută acum să-și atribuie această titulatura - mulți dintre cei care au navigat pe spărgătorul de ghiată "Libertatea"; dar el a urmărit un "cap compas" precis.

Nu era vorba de un "job" și nici de o poziție. Noel Bernard reprezenta o notiune jurnalistică pe care noi, ce veniți cu șira spinării frântă, nu o putem atinge niciodată.

Nu se dorea și nu venea niciodată de la birou: el era biroul și funcționa, cum ar spune nemții, "rund um die Uhr" (24 de ore din 24). Cea mai tristă latură a dispariției sale →

adună
la magazin!

* Actor

actuale. Sunt sigur că amprenta sa s-ar fi făcut simțită. Desigur, nu ducem lipsă de "daștepti". Dar unul cu "e" nu era deloc de prisos.

Noel Bernard mi-a dirijat primii pași în lumea vestică. Foarte mult din "descoperirea" mea i-o datorez ajutorului său: moral și material. Sunt sigur că sunt mulți acei care ar putea face această afirmație, dacă ar avea și puterea și dorința să cotoarebăiască sincer în amintirile lor.

Spijiniul dat de Noel Bernard multora dintre noi, nu era generat de caritabilitate, nici de dorința de a-l împrumuta pe Dumnezeu - ci făcea parte dintr-un plan strategic. Aceste rachete politice de cea mai lungă distanță au dus pînă la urmă la victoria de azi. Chiar dacă unele dintre aceste rachete au fisiit, s-au pierdut - ba unele au cotit-o invers - dar "à la guerre comme à la guerre" chiar dacă e rece.

Noel Bernard, îți mulțumeșc în numele meu, în numele unei țări și în numele unei Europe Libere.

e cau
mea multă

SORIN CUNEA*

Or fi evocind și alții, aici, între filele acestei cărți, prima întâlnire cu Noel Bernard. Sunt tentat să o fac și eu, pentru simplul motiv că faptul sau intimplarea, face parte din biografia mea.

Era în iulie 1967. Aflat într-o excursie prin Europa am decis să fac o halta la München, să-l cunosc pe "directorul postului nostru de radio". Eram eu el în corespondență, știam că este în căutare de un redactor pentru departamentul românesc al Europei Libere și că cel mai bun lueru ar fi, oricum fiind prin apropiere, să dau și o fugă la München. Am fost inspirat. "Și eu doream să te cunoște, domnule Cunea" - mi-a spus jovial Noel. Era vineri seara. Mi-a dat întâlnire pentru a doua zi, sămbăta, la ora 9, la radio.

M-a primit în biroul lui și mi-a pus cîteva întrebări în legătură cu activitatea mea gazetărească. Mi-am dat seama din primele minute că vorbim același limbă. Plecat doar de un an și jumătate din România, întâlnisem un gazetar de tip occidental, intelligent, în deplină cunoștință de cauză, un interlocutor extrem de agreabil. Mi-a spus că "dacă tot ești aici,

* Redactor la Radio Europa Liberă

în discuție pentru eventuala ocupare a postului liber. "Te-aș ruga să scrii un comentariu de 7 minute pe tema decretului pentru interzicerea avorturilor în România, decret dat de Ceaușescu în urmă cu nouă luni". Cum Dumnezeu de se săplină mai nouă luni de la acest avort de decret nu știau nici astazi. Știau doar că "termenul" mi-a căzut extrem de bine, mie, căruia satira (să nu-mi asum și umorul, că să nu mi-l conteste cineva !) nu-mi era chiar străină. Mi-a spus că am la dispoziție toată dimineața, pînă la prînz și chiar serviciul de documentare, în cazul că am nevoie de niscaiva date.

M-am retras într-un birou (fiind sămbătă, erau multe mese de scris neocupate). În aceeași cameră mai era un redactor, destul de nou angajat, pe care-l cunoșteam din presa din România; s-a scuzat, spunîndu-mi că nu mă poate ajuta, că are de pregătit un program. De altfel nici nu-i solicitaseam ajutorul. M-am așezat la scris și în 70 de minute comentariul era și bătut la mașină. Am ciocănit discret la ușa biroului lui Noel Bernard.

- Ce s-a întîmplat ?
- Sunt gata !
- Ești gata ? Ai terminat de scris comentariul ?
- Da.
- Ia loc, te rog.

Și-a pus picioarele pe birou, după obiceiul managerilor occidentali (exemplu pe care l-am urmat și eu după cîeva timp,

Fuma trabuc. Mi-a oferit și mie unul. N-am servit. Eram teribil de emotionat. Imaginați-vă un profesor care-ți citește teza în fața ta. Mă simteam în aceeași ipostază. Mi-am dat seama că este foarte concentrat pe text și nu am îndrăznit nici să respire. A terminat, a lăsat hirtia jos și mi-a spus fără "menajamente":

- E foarte bun, domnule Cunea. Ar putea să intre în emisie fără nici o modificare.

Așa că ascultam puțin naivit. Probabil că l-a impresionat conținutul dar, mai ales, timpul scurt în care scrisesem comentariul pe care-l intitulase: "Un avorton de nouă luni". Mi-a mai spus:

- Îmi pare rău, nu-ți pot da acum un răspuns. În a doua jumătate a lunii august voi fi la Tel Aviv (a, uităsem să vă spun. Eram pe vremea aceea prim-redactor al săptăminalului de limbă română *Revista Familiei*^(cursiv) care apărea la Tel Aviv) și vom mai sta de vorbă.

† †

22 cursiv

Noel Bernard nu a venit în a doua jumătate a lunii august la Tel Aviv, dar la începutul lui septembrie eu am primit contractul de angajare la Europa Liberă.

Cel mai frumos dar pe care mi l-a făcut Noel Bernard în cei aproape 15 ani de colaborare a fost increderea pe care mi-a acordat-o de la început. Îmi trimitea comentariile sale să le citeșc înainte de a se duce cu ele la microfon. Era receptiv la orice modificare pe care o faceam în text. Cred că numai în urma unei "rângi" care se purta mult în redacție și atunci și mai tirziu, Noel a înecat să-mi mai trimită textele la "O.K.".

†

Probabil că-i șoptise un binevoitor că metoda nu era de

"demnitatea" unui director. **"Directorul postului nostru de radio"** era destul de influențabil. Asta nu a însemnat, însă, că nu m-am bucurat în continuare de increderea lui.

În primăvara lui 1969 m-a chemat în birou și mi-a spus că voi pleca în Turcia. Ceaușescu venea pentru prima dată în vizită oficială într-o țară neocomunistă. Mi-am făcut pregătirile de rigoare, acreditarea pe lîngă ministerul de externe de la Ankara, aparatajul de înregistrat, biletele de avion și iar am bătut la ușa biroului directorului.

- Ce s-a întimplat? (Era întrebarea pe care îl punea cînd veneai la el fără să te fi solicitat). Ai terminat toate pregătirile? Cind pleci?

- Plec vineri. Am venit să vă întreb ce să scriu?

M-a privit de parcă eram un extraterestru. Și, recunosc, eram.

- Cum, Cunea? Să-ți spun eu de la München ce să scrii dumneata de la Ankara sau Istanbul?

Mi-a venit să intru în pămînt de rușine. Rămăsesem cu unele deprinderi de pe alte meleaguri, unde redactorul șef trebuia să-mi indice "linia". Cred că m-am fisticit ea atunci cînd doamna Capitanu m-a pris prin copiind la teza de geografie, la liceul comercial din Bacău. Am biiguit ceva și m-am făcut nevăzut. Nu am mai pus niciodată de atunci - și a trecut aproape un sfert de veac - această întrebare idioată.

Desigur că aş putea scrie o carte despre Noel și relațiile noastre profesionale. O să o fac eu prilejul serierii memoriilor. Memoriile mele. Una îmi stă pe suflet și am terminat.

Mă trimisese în Finlanda. Tot cu prilejul vizitei lui Ceaușescu în această țară. Mă aflam la ministerul de externe din Helsinki, unde venisem să-mi iau acreditarea. Mai precis, eram în biroul șefului de presă al ministerului. Cerusem voie să telefonez la München și vorbeam cu Noel. Îi comunicasem primele impresii după sosirea "odiosului" și a "sinistrei" și mă întreba ce voi transmite în după amiaza zilei respective. Deodată își face apariția în camera respectivă un grup de ziariști de la București.³ Îl insoteau pe "șef", ea să serie, de fapt, unul singur, cel de la Agerpres și ceilalți să preia același text. Așa era cel mai sigur. Nu greșea decât unul! Pe moment mi-a venit ideea să mă amuz puțin pe seama "colegilor" de partid și de stat. Știam că în cinci ani petrecuți în Palestina, Noel Bernard învățase limba ebraică. Era un mare talent la limbi străine. I-am spus, aşadar, în ebraică, că nu mai pot vorbi (deși, jur că nu erau secrete!). A sesizat imediat și mi-a spus de la capatul celalalt al firului, în română, evident:

- Ce? Au intrat tovarășii de la București?!

Cred că multă vreme s-au întrebat cei intrați în biroul șefului de presă al ministerului finlandez de externe: "Ce limbă o fi vorbit Cunea la Helsinki? Nu cumva finlandeza?"

Din tot ce ați citit, vă rog să rețineți un lucru: Noel Bernard a fost "directorul postului nostru de radio". Singurul.

DR. MARTIN FREI*

Cit de mulți or fi fost aceia care, în noaptea cea mai intuneacoasă și, ca atare, cea mai lungă din istoria României, așteptau cu o sfintă nerăbdare lumina cuvintului lui: a aceluia care pe calea undelor aducea de la mii de kilometri departare, speranța într-o lume liberă, o lume a luminii și a bunei stări, într-o lume fără tirani și uneltele tiraniei, fără frica de a spune și a auzi adevarul? În procesul identificării sale cu însăși soarta ascultătorilor, el recunoștea că esențială luptă contra friciei, cu care tirania reușise să chircească sufletele românilor la dimensiunea abjectă a unui primitivism existential. El, Noel Bernard, vocea ce devenise cunoșcută și familiară, venea pe calea undelor în cele mai îndepărtate colțuri ale țării, la orele știute, adresindu-se mintii și sufletului românilor, pentru a împăraștia, prin forța cuvintului și adevărului, noroiul unei existențe zilnice, în care ne infundam pe nesimțite, cu trupul și sufletul. El se străduia să spargă ignorantă la care asupriorii condamnasera poporul pe care puseseră stăpinire, ca și zidul ce trebuia să rămână de nepatruns pentru orice fel de informații și cunoștințe, care →

atunci,
marginea

* Medic

altminteri ar fi dat altă formă și conținut faptelor și evenimentelor cu semnificație politică, decit cele produse de oficinele propagandei oficiale.

Astăzi, cînd comemorăm dispariția sa, se cuvine să aflăm că Noel Bernard a căzut ca un erou, răpus de mijloacele perfide ale tiraniei. El a murit ca un luptător demn, nedind ucigașilor săi nici măcar o clipă senzația unei bătălii ciștigate. A murit lăsind în urmă regretul dureros al celor care l-au cunoscut, înțeles, admirat și iubit. Memoriei lui i se cuvine să ne închinăm o clipă, spre a ne reafirma admirația pentru cei care, disprețuind pericolul la care se expuneau prin activitatea lor, aduceau o importantă contribuție la eliberarea României de asuprire, ce a durat 45 de ani și pe care forțe negre o mai vor prelungi și astăzi. Rămășițele pămîntești ale lui Noel Bernard sunt un pumn de cenușă dintr-un borean ce poartă un număr și numele celui ce pare uitat într-un colț rece și întunecos al unui cimitir din München. Din nefericire, recunoștința și respectul față de marii oameni ai istoriei unui popor, a fost și rămîne un efort afectiv pe care psihologia de mase nu-l poate produce. Evocările le revine marea misiune a reconsiderărilor istorice și a reîmpăcării cu noi însine.

PAUL GOMA*

In iunie 1972, mă aflam (în sfîrșit !) la Viena, către sfîrșitul săptămînii propuse (de mine însuși, firește), după care, cu trenul, aveam să mă duc la München, apoi la Köln... apoi la Paris. Aveam 37 de ani, pentru întîia oară ieșeam "afară" (deși nici "înăuntru" nu fusesem, nu mă lasaseră securiștii nici măcar în baracă vecină: Bulgaria), eu un an în urmă - 1971 - îmi fusese publicat romanul "Ostinato" simultan, în variantă germană, la Surhkamp și franceză la Gallimard, la Tîrgul de carte de la Frankfurt avusese loc scandalul retragerii expozaților din RSR (astfel "protestind" împotriva apariției în strainătate a unei cărți de un autor român), în timpul iernii (1971-72) Securitatea, Uniunea Scriitorilor, în general, în special cîțiva scriitori (buni scriitori: Nichita Stănescu, C. Toiu) încercaseră pe rînd, simultan, să mă cumpere, să mă vinză (îmi proposeseră "plecarea definitivă din țară"), eu răspunsesem că nu mă lasă jidoavea de nevastă-mea să-mi părăsească tărișoara-tricoloră, pe eei 30 de arginti pe care mi-i numărase, în buzunar, prin stofa pantalonului, Eugen Barbu, o lasaseră (deocamdată) moartă, însă în primăvară mă → | —

* Scriitor

(lipră probabil din text)

141

Zaharia Stancu, președintele, că el îmi da ~~pelor~~, și mie și soției, pașapoarte turistice, să aduc doar fotografiile, atât, acceptasem numai un pașaport, al meu, în cazul că nu mă lasă "granițeii Patriei" să reintru în Lagăr, nevastă-mea, rămasă credincioasă în baracă RSR poate să mă ceară (!), invocind reunificarea familiei (doar și familia-i om, vorba cuiva)...

Așadar, în acea săptămînă de iunie (1972) eram, orice-ar fi zis Titus Popovici și Dumitru Popescu-Dumnezeu - chiar și tovarășul nostru, al tuturor, Nicolae Ceaușescu - un cetățean român fericit în Occident. Chiar foarte. Deci, cu un an în urmă îmi apăruse "Ostinato", în toamna care venea mi se publica - tot la Surhkamp - "Ușa...", prin Viena mă conduceau prietena și traducătoarea mea de germană, Marie-Thérèse Kerschbaumer și soțul ei, bani aveam, timpul era frumos, cunoșusem o mulțime de băieți și de fete, indigeni, printr-o fericită imprejurare, il cunoșusem și pe "poetul tiner", Ștefan Baciu, sosit la Viena din Hawaii, că s-o întâlniească pe mama sa, venită de la Brașov - ce-mi mai lipsea?

Ei, asta-i că nu-mi mai lipsea nici măcar *Europa Liberă* ...

Cind, într-o (aproximativ) dimineată, aud vocea ultracunoșcută:

- Aici e Noel Bernard ...

Eu, chitibușar întru ale limbii, corecțez:

- Se zice: "Aici e *Europa Liberă*. Si se mai zice: "Noel Bernard, directorul postului nostru de radio...".

Chiar dacă aş fi fost eu totul treaz și odihnit, n-aș fi reacționat cu mult altfel. Acea voce - sigur că mi se adresa și

nici chiar aşa...

Ceea ce mărturisesc eu, aici, sunt convins: au spus, vor mai spune sute, mii de români despre vocea Monicai Lovinescu; despre vocea lui Noel Bernard. Despre uluiala că o voce poate să aibă și... corp.

Am fi putut rămîne aici, la asta: la şocul-confruntării. A fost să fie altfel: chiar dacă acea "conversație telefonică" a fost un extras din "Cintăreața cheală" de Ionesco, chiar dacă, trei-patru zile mai tîrziu, la München, cînd am dat față către față, nu s-a produs fulgerul eu pîcina... Din cauza amindorura: el era, prin profesie, prudent, eu... reacționam pe față la simpatiile declarate ale sale (Ivasiuc, Breban, Sorescu...).

A fost nevoie de timp, de "probe" (de ambele parti), de "verificări", pînă să ne apropiem. Mie nu-mi plac functionarii (ai oricărui patron ar fi) și știu: eu displace foarte multora: sunt magar și violent și n-am manere...

S-a întîmplat aşa cum, probabil, trebuia să se întimplă: abia după dispariția tragică, nedreaptă a lui, am înțeles căt de puțin îl prețuiseam pe cînd era în viață și căt de strîmb îl judecasem. Au trebuit să vîna alți directori la *Europa Liberă* ca să înțeleag căt de "neascultător" (față de patron) fusese "obedientul"; a fost nevoie de timp și de evenimente (printre acestea: moartea lui), ca să accept că *tăcerea de două săptămîni* nu-i era imputabilă lui Noel Bernard - ba se instalase împotriva voinței lui și în ciuda eforturilor lui de a o sparge. (Este vorba de^(?))

arestarea mea, la 1 aprilie - deși, în aceeași zi, nu una, ci trei persoane diferite, toți funcționari americani, fuseseră anunțate. Abia în 14 aprilie s-a dat știrea - m-am consolat, spunându-mi că ar fi putut să n-o dea niciodată, nu?).

Cit timp a trăit, relațiile noastre nu au fost... prietenoase. Ba chiar, la un moment dat (cind a seos, din emisiunea lui Virgil Ierunca - la somația Departamentului de Stat - un pasaj din "Culorile eureubeului" în care îl zugrăveam pe Ivasiuc drept informator al Securității), → | *marginea*
m-am supărat cumpărat și am intrerupt colaborarea.

Am mai spus: abia după ce n-a mai fost, am înțeles, am acceptat că Noel Bernard mi-a fost mult mai aproape decât credeam.

Firește, și eu îi sunt îndatorat. Hai să admitem: n-a fost neapărat probă de "prietenie" faptul că *Europa Liberă* a transmis, începînd din toamna lui 1972, "Ostinato" în foileton (prin Simona Drăghici - am uitat-o cu toții?); să zicem că "interesul" lui față de mine, în 1972 și 73 fusese mai degrabă față de fapte, decât față de făptuitor; că transmiterea "Gherlei", în lectura mea (înainte: "Ușa...", la fel), ar fi fost o... datorie profesională a postului de radio; să mai spunem (nu-i adevărat, dar... ziceam-că): chiar și în iarna lui 1977 Noel Bernard a pus *Europa Liberă* la dispoziția romanilor din România pînă la 4 martie, pentru drepturile-omului; din 4 martie și pentru victimele cutremurului - doar din "interes profesional" (dar ce bine cînd interesul profesional al americanilor coîncide cu interesul... individual-general al nostru!)... .

Însă nu pot uita că, în cîteva imprejurări, Noel Bernard (totuși: director al postului *american* de radio în limba română) a lăsat de-o parte obligațiile sale de salariat al americanilor - nu spun că le-ar fi încălecat, ei doar, pentru moment, nu le-a privit. . .

Una din acestea a fost legată de I. C. Drăgan: *Europa Liberă* transmisesese un text de-al meu în care, printre "oamenii lui Ceaușescu în Occident" îl numisem și pe legionarul securist cu același nume. Drăgan a trimis o scrisoare de protest, cerind să fie difuzată "în replica". Noel Bernard a făcut să-mi parvină o fotocopie, lăsind să se înțeleagă că... dacă am de gînd să dau replicii o replica, atunci să trimit textul în termenul cutare "și, dacă se poate, să nu-l injur foarte tare, nici pe Drăgan, nici pe Ceaușescu...".

Mi-a prins foarte bine "scrisoarea" lui Drăgan: avind textul dinaintea ochilor, am putut urmări *filiatia*, atât într-un articol (nesemnat !) publicat în ziarul socialist italian *Umanità*, și și fraternitatea: "tradicerea" apărută în *Luceafărul*, pasămite din ziarul grec *Proini* (!) - paternitatea apătinind Securității care, prin Ion Brad (pentru Grecia), I. C. Drăgan (pentru Italia), a lansat pentru întîia oară "adevărata biografie" a mea și a "deconspirat adevăratul meu nume: Efremovici"...

Am discutat de atitea ori cu Monica Lovinescu despre Noel Bernard. Într-adevăr: eu Noel te puteai *cărta* pe o problemă: argumentai tu, contraargumenta el: strigai tu, ridica el tonul - însă indiferent de rezultatul "discuției" (uneori ieșea pe a ta, alteleori pe a lui), știai: discuția, *cărta* (scandalul) - fusese *dialog*:

omul din față ta acceptă că... nu știe chiar totul; acceptă că s-ar putea să se, uneori, înșele. Acest "eusur" se întâlnește din ce în ce mai rar, în general, la oameni și, deloc la vorbitorii de limbă română.

Noel Bernard nu mi-a fost ceea ce se cheamă: prieten. După dispariția lui am inceput să-mi spun, din ce în ce mai des, din ce în ce mai eu durere:

"Ce bine ne-am fi înțeles noi doi - dacă el n-ar fi plecat... .

Doamne, ce... certuri i-am fi tras, noi doi - ca între prieteni !

PROF.DR. HENRY O. HART*

L-am cunoscut pe Noel Bernard de-a lungul numeroșilor ani în care a fost director al departamentului românesc al Europei Libere. Era un profesionist de cel mai înalt calibru și o ființă umană binecuvântată cu un caracter ales și idealuri înalte. Am devenit prieteni aproiați.

Cind Noel a preluat conducerea departamentului românesc, popularitatea emisiunilor Europei Libere era foarte scăzută în România. Ascultarea se ridică la circa 25% și adesea se cifra sub cea a Vocii Americii sau BBC-ului. La aproximativ un an de la venirea lui Noel la direcția postului de radio românesc, ascultarea a crescut la circa 50%, dublindu-se. După încă un an, ea a ajuns la 65%, triplindu-se aproape într-un răstimp de numai doi ani.

Nici un alt director al Europei Libere nu a atins o performanță comparabilă. Influența lui Noel asupra departamentului a fost profunda și de lungă durată, astfel încit chiar după moartea lui ascultarea a continuat să rămîne foarte ridicată. O realizare într-adevăr unică și uimitoare!

* Fost Director al Departamentului de sondaj al ascultatorilor - REI

VIRGIL IERUNCA*

Moartea transformă viața unui om într-o biografie.
Biografia lui Noel Bernard are ceea din simplitatea de lumină a
unui destin: s-a născut și a murit în studiourile Europei Libere.
Adică în România. Pentru că în spațiul imaginar al studioului,
a fost instalată România reală, în care Noel Bernard - acest
agnostic cumpătat - a intrat ca într-o religie. O religie ciudată,
cu milioanele de credincioși invizibili care - din țara ferecată
de istorie și de nenoroc - îi așteptau mereu spusul, ca un fel de
îzbăvire.

Paradoxul e însă că Noel Bernard n-a propovăduit niciodată.
Și totuși, țara îi aștepta cuvintele cu o înfrigurare ce depășește
tonalitatea rece a comunicării. *Comunicarea* devinea
***comuniune*. Cum se explică acest transfer, această migrare**
cuvintătoare? Există un mister al vocației. Vocația lui Noel
Bernard a fost aceea de a opune mineiunii că zgromot, adevarul
că șoaptă esențială. A șopti esențial adevarul, înseamnă a lua
cuvintele cele mai simple și a le așeza în aşa fel, încât fiecare
dintre ele să secundeze bătaia de inimă a ascultătorului. Asta

* Critic literar. Acest text a fost difuzat la Radio Europa Liberă, la moartea lui Noel Bernard, la 23 decembrie 1981.

Lipsă din text

acea dimensiune secretă ce dă adevărului însuși o greutate, o necesitate vocativă, o vrednică înrădăcinare. Totul fără emfază, fără semeție. Cine l-a ascultat pe Noel Bernard - dar există careva care să nu-l fi ascultat? - nu-i va putea uita vocea. O voce în transparență căreia se contopeau subit rostirea răspicată, rigoarea ideii, respectul pentru fapte. Uneori nu lipseau nici ironia roditoare, nici semnul mirării, dar niciodată aceste figuri de retorică ocolită nu se abăteau de la demnitatea elegantă a spusului. Noel Bernard a fost mai mult decât un bun ziarist. De obicei, ziariștii sau goleșc evenimentul de subtextul lui intim, sau îi exagerează - prin senzational - conținutul, scoțindu-l astfel din matca obiectivă a poveștii *intimate*. Forța lui Noel Bernard era de a situa evenimentul - prin analogie și participare - în contextul trăit de însiși ascultătorii săi. De aici, convertirea *comunicării* în *comunione*. Se vor fi găsit, poate, unii care să nu fie receptivi la această pasiune de a referi despre realitate. Acestora le vom răspunde cu depasionatul Valery: „Adevărul nu se poate obține decât pasional”. și le vom mai spune că secretul lui Noel Bernard nu constă în a învăluia pasional ideile și faptele - astfel ar fi căzut în ideologie - ci de a interoga adevărurile cu pasiune. Noel Bernard n-a fost un ideolog, ci o conștiință care a intruchipat setea de dreptate și libertate a românilor de pretutindeni. Grație lui, Europa Liberă a devenit o tribună a drepturilor omului, la

unde nu ajung nici întimpinările, nici plingerile. Spre Europa Liberă și spre directorul ei, a pornit și jalba istorică de protest a minerilor în grevă pe Valea Jiului. Va uita cineva, apoi, că în vremea cutremurului, românii și-au indurat mai ușor suferința și dezastrul, grătie lui Noel Bernard, care a transformat Europa Liberă într-un studio deschis apelurilor și într-ajutorului?

Dacă “inteligenta nu este - cum se spune - decât o memorie organizată”, Noel Bernard și-a consumat această inteligentă printr-o risipă inimaginabilă de luciditate, efort, înțelegere și acțiune. Sosea primul în atelierul lui de lucru, și era cel din urmă care-l parăsea. Tot ceea ce putea interesa România era ascultat, dramuit, interpretat, pentru a fi lansat apoi pe unde în țara fără antene, în țara sistematic dezinformată. Microfonul a devenit pentru Noel Bernard instrumentul viu al inteligenței lui și al memoriei tuturor. Din timpul concentrat pe antenă, el a făcut carieră libertății.

Taina pneumatică a morții se străduiește să transforme acum această prezență scumpă, într-o cutremurătoare absență. Absențele sunt însă - trebuie să rămînă - nemotivate în ceasul al unsprezecelea, ceasul despartirii de prietenul nostru risipitor. Aici e Europa Liberă. Fără Noel Bernard. Ca și cum lacramile ar putea spăla doliul. Doliul dumneavoastră. Doliul nostru. Doliul vîntuit al undelor. Aici e Europa Liberă. Fără Noel Bernard. O eroare a destinului.

VLADIMIR KRASNOSELISKI*

Răspunsul a fost prompt în octombrie '78. Trecuseră doar şase zile de cind ii scrisesem, la scurtă vreme după sosirea în Occident. Editorialele sale, prezența ore de-a rîndul în studio pentru contactul cu și intre victimele cutremurului din '77, îl desemnau natural ca primul meu demers "dineoace".

Aveam să înțeleg de la prima întîlnire: promptitudinea sa venea dintr-o constantă, inepuizabilă, febrilă sete de informare. Împletită cu darul de a despărți pe loc esențialul de secundar, integrindu-l într-o reprezentare coerentă. Noul venit era purtătorul unor date, percepții, impresii proaspete. Profesionistul nu rata asemenea ocazii.

Angajate, analizele lui nu erau niciodată patimașe, "ideologizate".

Dar un asemenea interlocutor rezervă surprize.

La 8 mai 1979, abia făcusem cunoștință, cind imi spuse: „Te rog să-mi faci pentru programul politic de miine un text de două pagini maximum, despre semnificația pe care 9 mai o are pentru dumneata”. Punet și fără prealabile arabescuri stilistice.

* Colaborator al Europei Libere - Geneva

Bazată pe un intens travaliu intelectual anterior,, rapiditatea opțiunilor și deciziilor era de natură să surprindă, contrariind totodată confortul și incetineaala.

A doua zi parcuse manuserisul în cîteva clipe, iar apoi: „^Participi la o masă rotundă. Intrăm în studio peste zece minute”. Interval în care, eu toată ora relativ avansată, modifică tot programul Actualității Românești: date de ultim moment inversaseră prioritățile. Actualitatea trebuie să rămînă actualitate. Fără amînări și intemeiată pe fapte bine verificate. Și dacă informația nu poate transgresa marginea relativă a obiectivității omenești și în fapt nu este de aceea niciodată total inocentă, ultimul său efort rămine onestitatea. Aprehendarea și verificarea evenimentului real sau presupus, opțiunea uneori dureroasă pentru adevar, în detrimentul dorințelor.

Comunicarea, la rîndul său, are o regula de aur. Emițătorul, reporter, comentator, are misiunea să transmită un mesaj, să nu se auto-asculte. Nivelul limbajului depinde de cei cărora li se adresează. Școala grea pentru spiritele supra-specializate, abtinere obligatorie pentru prețiozitate sau snobism. „În general, îmi scria Noel în martie 1980, un text radiofonic eu cît este mai simplu, eu atît va fi urmărit mai ușor, eu atît mai mult eu cît nu ne adresăm numai intelectualilor ei și maselor”.

Ultimele rînduri primite de la el poartă data 29 august 1981. Insotesc serisoarea unui ascultător care sugera postului cîteva teme. „Mi-ar părea bine să discutăm aceste emisiuni în septembrie”^{“”},

MONICA LOVINESCU*

Cind Pierre Nora spunea că, în această eră a comunicațiilor, istoria se face în salile de redacție, de la ziare, radio, televiziune, n-avea cum să cunoască unul din exemplele cele mai graitoare întru confirmarea acestei concepții, pe Noel Bernard.

Deoarece Noel Bernard n-a fost doar un gazetar în accepția clasice a cuvintului - oricit de remarcabil - ci a și participat la refacerea unei istorii stilcite. Cu el în frunte, Europa Liberă n-a fost numai un post de radio având meritul de a informa o țară supusă dezinformării sistematice, ci și o replică activă la orwelianul Minister al Adevărului ce pusea România, ca tot estul Europei, sub semnul minciunii ofensive. A restabili adevărul ar fi fost deja o menire cu care s-ar fi mulțumit orice director de emisiuni într-un astfel de context. Nu și Noel Bernard. Implicat, angajat în cel mai bun sens al cuvintului (ceea ce contrar aparențelor nu desfide obiectivitatea ei o întărește), el a înțeles că evenimentul poate fi creat, nu doar comentat.*

* Redactor la Radio Europa Liberă - Paris.

+ Min de scuze: dar aceasta este și teoria comunistă asupra istoricului (ca în obligația ei, printre multe altele, să fie învățat în școală).

Înainte de a deveni în România acelor ani un mit, o legenda vie, Noel Bernard a înțeles instinetiv că opinia publică din țară nu trebuie doar informată dar și formată și că orice libertate se cere precedată de o pedagogie a ei.

Pentru extrema urgență a situației - o urgență ce s-a întins pe decenii - Noel Bernard avea o calitate considerabilă. Rapiditatea. Nu a fost doar unul din cei mai buni gazetari pe care i-am cunoscut dar și unul dintre cei mai rapizi. Singura dificultate cu el era că înțelegea ce vrei să-i spui înainte ca tu să-ți fi putut duce pînă la capăt rationamentul. Un singur exemplu. Imediat ce se produce cutremurul din 1977, Noel Bernard inițiază un program special de o oră, consacrat mesajelor celor din strainatate pentru rudele și prietenii din țară. Telefoanele încep să zbiră nu numai la München dar și la Paris. După o oră-două, supusă acestui adevarat asalt, îl chem și-i atrag atenția asupra acumularii de apeluri cărora nu le mai putea face față doar o oră de program. I le transmit pe cele mai urgente (imi aduc aminte și azi, mai mulți exilați din Paris cereau stăruitor vești despre Ana Blandiana). Îl întreb ce s-ar putea face ca să largim spațiul radiofonic. "Nu știu încă - imi raspunde - Ne mai telefonăm spre seară". Nu aveam să aștept atit. În vreun sfert de oră mă și chemaseră alte zece persoane. Peste altă jumătate de oră îl caut pe Noel Bernard. "Nu pot să vi-l trec - imi raspunde secretara. E în studio". Ora rezervată programului special trecuse. Nu înțeleg, însă cer legătura directă cu studioul. O obțin și în cîteva secunde aflu ce se întimplase. Într-un timp record, Noel Bernard reușise să

convingă direcția americană să transforme complet programele într-un "non-stop" de informații și mesaje. Supunindu-se el însuși rigorilor acestui ritm. În studio, tot timpul, primind și transmitând în direct apelurile care, rapid, au inceput să eurgă nu doar din strainatate, dar și din România pentru România. În locul lui Radio București, paralizat de scleroza partinică, Europa Liberă facea astfel legătura din orașe spre București, de pe o stradă pe alta a Capitalei.

Nu-mi aduc aminte cîte zile a ținut această stare de excepție, pentru care Noel Bernard obținuse și lungimi de undă și emițătoare suplimentare, știu doar cum Münchenul, grătie lui, s-a mutat atunci la București, înlocuind administrația românească al cărei optimism amuțise. Aici se auzea răsuflarea celor care se liniștiseră aflind de rude și prieteni nevătămați, tot de aici se afla și de primele ajutoare trimise din strainatate, înainte chiar ca avioanele și camioanele să fi părăsit capitalele Occidentului, iar Münchenul devenise epicentrul cutremurului bucureștean.

De la cutremurul geografic la cel al "oamenilor". Prima disidență din țară a fost înregistrată tot la München. Mișcarea pentru drepturile omului lansată de Paul Goma, în primul rînd. În afara de știrea arestării propriu zise a lui Paul Goma, pe care regimul de la București a reușit să-o blocheze cîțiva timp (nici o ambasadă nefiind la curent, și nici un telefon ne ajungind pînă în Occident), mișcarea Goma a fost urmărită clipă de clipă prin știri din România însoțite de toate reacțiile din strainatate.

Nu era numai pasiunea de a informa dar și aceea - mai nobila

- de a proteja. Noel Bernard a înțeles înaintea multora că un om persecutat, despre persecuția căruia se vorbește, dobindește un fel de celebritate ce-l pune la adăpost. Mă întreb că și dintre cei care s-au văzut pur și simplu salvați prin intervențiile Europei Libere își mai amintesc cum trebuie de acest fapt? Foarte puțini, dacă ne referim la tacerea care s-a asternut în jurul numelui lui Noel Bernard chiar și după revoluția din decembrie 1989. Cât era în viață și la post (el a murit la Europa Liberă cum, altă dată, Molière murea pe scenă) Noel Bernard devenise aproape un nume comun întru atita era repetat. Toți știau că au în el pe apărătorul prin excelență, de la intelectuali la minerii de pe Valea Jiului, de la seriitori la muncitorii primului sindicat liber din România (SLOMR).

Un atare sentiment al urgenței nu se explică doar prin omenia lui Noel Bernard. Nu numai prin reflexele lui de excelent gazetar. Sau prin sentimentul pe care nu se putea să nu-l aibă - deși nu-l marturisea niciodată - de a fi adevarata (singura de fapt) contra-putere din România. Ci și prin cunoașterea în profunzime a regimului comunist și a pîrghiilor sale. E, foarte probabil, primul director de emisiuni spre România care a înțeles locul pe care-l joacă într-un astfel de sistem "inginerii sufletului".

Pentru regimul comunist cultura urma să fie cea mai prețuită armă a propagandei. De unde, la început, privilegiile acordate intelectualilor, seriitorilor, artiștilor. Arma ce putea să fie întoarsă împotriva sistemului. A și fost. Chiar ignorind baricadele pe care colegii lor din restul Europei se ureaserau în

clipele de cumpăna (revoluția maghiară pregătită de cercul Petőffi, Charta 77, K.O.R.-ul, prima repunere în chestiune a lui Stalin care în Rusia începe cu Soljenițin și umbra concentraționară a lui Ivan Denisovici) scriitorii, artiștii ce s-au străduit să asigure supraviețuirea prin cultură, au reprezentat un talon al lui Ahile în blindajul "cintărilor României".

S-a urmărit să se despartă în labe

Evident, nu Noel Bernard a fost la originea acestei mutări. El a înțeles însă să o privilegieze. Întuind rolul culturii într-un astfel de regim, a știut să convingă direcția americană de necesitatea unor emisiuni literare pe măsura așteptărilor. Dacă și azi la Europa Liberă, secția română are mai multe ore dedicate culturii decit celelalte secții, faptul î se datorează exclusiv. Era prin 1967. L-am sugerat atunci să înlocuim cele cîteva emisiuni limitate ca timp, zece minute pe aici, un sfert de oră pe dincolo, printr-o consacrată actualitate culturală din țară (mai ușor de admis) și prin alta intitulată "Teze și Antiteze la Paris" pentru legătura cu culturile occidentale (mai greu de admis). Pentru a convinge un post american să dedice 50 de minute actualității pariziene, trebuie să-i faci pe directori să înțeleagă pe de o parte că români sunt în primul rînd atrași de Franța, pe de alta că Parisul rămîne marea rampă de lansare, o încreucișare a drumurilor în care se întîlnesc toate curentele și modelele literare și artistice ale Occidentului. N-am discutat decit vreun ceas. A fost imediat convins. Mi-a cerut un memoriu cu principalele argumente. Și nu mult după aceea au fost lansate de la un post american ceea

ce nu exista pe un post francez: "Tezele și Antitezele la Paris". Tot așa și "Povestea Vorbei" a lui Virgil Ierunca. Pentru paginile cenzurate, interzise, exilate, aceeași imediata înțelegere. Fără ea vreodată o imixtiune exterioară - fie chiar a lui - să le fi schimbat nici cursul, nici conținutul, nici măcar o virgulă. Cind avea un colaborator căruia ii acorda încrederea, Noel Bernard abandona orice prerogativă directorială. Devinea el însuși colaboratorul colaboratorilor săi.

Am spus că Noel Bernard "intuise" importanța culturii. Intuise și pentru că el cunoștea literatura română. Cind un scriitor român, în trecere prin Paris, voia să-l vadă, lua avionul și venea. Marin Preda ne ceruse să-l cunoască. Noel Bernard a sosit imediat. Uneori întâlnirile acestea luau și o intorsătură comică. La a doua să sedere în capitala Franței, Miron Radu Paraschivescu ne întărițase din prima clipă că trebuie neapărat să-l vadă pe Noel Bernard. Nu ne va comunica ce are de spus decât reuniți cu toții. Era "extrem de important". ξ
Și bine înțeles urgent. L-am intrerupt pe Noel într-o conferință. Era foarte ocupat. A lăsat totul și a luat primul avion. La restaurantul unde ne-am dus să-i vedem pe el și pe M.R.P., l-am găsit cu uimirea intipărită pe față. Ce avea atât de esențial să-i, să ne comunice M.R.P.? Mai întii ii cerea că Europa Liberă să alcătuiască un juriu de onoare format din... legionari care să-l judece la microfon pe Mihai Beniuc pentru denunțarea la Securitate a unui "camarad" al lor. "Bine, a replicat buimăcit Noel, dar cum o să vină Mihai Beniuc la așa ceva?" "Nici o problemă - M.R.P iși pregătise răspunsul - am vorbit cu Dumitru

Popescu, mi-a promis: **il trimite eu forță**". Și e probabil că în fața enormității propunerii, Dumitru Popescu își spusese că nu trebuie contrariați zănatecii. Ce-l costa să promita, cind oricine își putea da seama că un astfel de "juriu" nu se poate alcătui la Europa Liberă, că, în general, un post de radio nu se poate constitui nici în tribunal, nici în Nürnberg? Oricine, nu însă și M.R.P. care tinea la planul lui.

Tot M.R.P. mai avea să ne înștiințeze de urgență și asupra marelui pericol ce s-a abătut asupra culturii bucureștene: invazia scriitorilor transilvăneni.

După ce l-am condus împreună la hotel pe M.R.P., prima oară l-am văzut pe Noel buimăcit: Voi credeți că M.R.P.-ul e în toate mintile? L-am liniștit: era în toate mintile, numai că mintile acestea erau ale lui, deci de un tip special. N-am mai comentat mult, Noel a sărit în primul taxi să nu-și piardă avionul; se repezise la Paris între o masă rotundă și editorialul pe care trebuia să-l înregistreze a doua zi. Și în care - mai e nevoie să insist? - n-a fost vorba nici de Mihai Beniuc, nici de năvala ardelenilor în cetatea lui Bucur.

Întîlnirile cu scriitorii nu erau, bine înțelese, singurele. Am pomenit de ele deoarece la ele asistam cu Virgil Ierunca. Dupa cum nu doar cultura română o cunoștea Noel, ci tot ceea ce privea România, de la economie la politică, de la evenimentele vizibile la culisele Comitetului Central.

Când brusc a inceput boala ce avea să-l răpună, cu toții am resimțit-o ca pe o mare primejdie, nu doar pentru el dar și pentru viitorul Europei Libere. Mi-aduc aminte: ieșeam de la un

lipșit din text

Ierunca și mie: "Am ceva la plămini. Sper să nu fie cancer". Am înghețat. Era cancer. Cind diagnosticul s-a precizat, Noel a început să aibă bănuieri. Printre emisarii pe care îi tot trimitea Bucureștiul oficial, vreunul n-a venit cu nu știu ce sistem sofisticat pentru a-l iradia? Bănuială care a sporit, după dispariția lui, atunci cind, rînd pe rînd, Mihai Cismărescu și Vlad Georgescu, urmașii săi la postul de direcție, au fost doborâți de același rău, tot atât de galopant. La Noel Bernard devenise în ultimele clipe o convingere. Doar în ziua cind vor putea fi consultate toate arhivele Securității, vom obține confirmarea sau infirmarea enigmei.

În momentul cind a izbucnit revolta de la Timișoara și apoi s-a extins la București, de la primele imagini televizate, m-am gîndit la Noel Bernard. Nu-i fusese dat să trăiască această clipă pentru care se pregătise, pe care o pregătise de-a lungul îndelungatilor ani de luptă. Îmi venea să fac numărul lui de telefon: "Ce spui Noel?" Si aşa cum transformase la cutremur toate programele într-o singură emisiune "non-stop", tot atât de repede mi-ar fi răspuns probabil: "Mutăm Europa Liberă la București"...

Moartea lui mi s-a părut în decembrie 89 poate și mai nedreaptă ca atunci cind se săvîrșise. Dacă împotriva ei nimeni nu mai poate lupta, un lueru stă în posibilitatea noastră a tuturor: să eurmăram uitarea ce șterge din cumplita istorie a totalitarismului de la noi numele unuia dintre cei care au

~~lipsă~~ din text

161

istoriei Noel Bernard trebuie redat memoriei românești. În ea, și-a
cucerit locul. Și l-a sfîntit.

1

MARIN CONSTANTIN*

S-a scurs un deceniu de cind s-a despărțit de noi Noel Bernard, cel ce, în ecourile cald izvorite din acordurile Rapsodiei
și l-a marelui Enescu, ne semnala pe calea undelor, cu
alarmantă îngrijorare și ură organică, draconicele mișcări ale
cruntei dictaturi sau... eu adineă dragoste umană, ne alina
spaima în raze de nădejde și lumină.

Strădaniile fără de iștov și credința fără de prihană ale
acestui înaripat luptător pentru libertate și democrație, au
îscărat și plângând în noi toți, nevoia de a-l simți mereu viu și
aproape, învingindu-și moartea, diminuind tristeții, calind
voințe, tonificând ființe căzute în deznaștere, stîrnind neliniști
și frămîntare, solicitând perspicacitate și înțelepciune celor
ce-și desfășurau existența "acolo", pe meleagurile unde
opresiunea paranoică, luciferică, ce parea fără sfîrșit, alienă,
desfigură, distrugea sau ueidea bezmetic.

Norocul și propria-mi stea m-au purtat pe drumul prin
care l-am putut cunoaște bine pe Noel Bernard.

În mai tot deceniul dinaintea trecerii sale în neființă,

* Dirijorul corului Madrigal

obișnuia să vină, alături de colaboratori apropiati sau cu Ioana și Andrea, la concertele Madrigalului, prin Austria, Germania, Italia sau Elveția...

Mult mai tîrziu, în 1988, cînd toemai la San Diego, la granița Statelor Unite cu Mexicul, am zărit-o în sala, printre auditorii recitalului nostru, pe Andrea, tresărind în unda de bucurie ce m-a infiorat, am revăzut, parcă, pe cel ce, cu ani în urmă, a dorit să înțeleagă Madrigalul, să-i deslușească motivația abordării unui repertoriu derulant sau contradictoriu, neezitînd apoi să pledeze cu pasiune "pro-Madrigal" în fața atitor sceptici, dacă nu răuvoitori, aciuți prin cotloanele politice sau "muzicale" ale țării ori străinătății, dovedind astfel adineea sa iubire de artă și nepotolita-i sete de cultură și dreptate, traite din specifice unghiuri naționale sau universale.

"Pentru colindele sau cintările religioase, ortodoxe sau catolice, pe care le promovați ori pentru "documentele vechi" culese de mari cunoscători prin minâstrile țării sau pentru multe lucrări de avangardă, va trebui (mai mult decît probabil) să plătiți un tribut ; de nu veți scăpa, ginditi la marii domnitori moldoveni sau munteni și, asemeni lor, evitați, prin bir, să deveniți "pașalic". Cum rostul Madrigalului, în afara turneeelor, este acolo, "acasă", evident că nu va fi deloc ușor!".

Spusele lui s-au adeverit... ^D de aceea, el, Noel Bernard, rămine pentru noi un mare prieten vizionar. Dar trăsătura de caracter cea mai importantă ne apare clară și definitorie întrebîndu-ne: cine va putea uita devotîunea fanatică cu care se dăruia, pînă la uitarea de sine, pentru ideile și idealurile

libertății? . . . ani și ani . . . emisiuni și . . . iar emisiuni . . . editoriale și inflăcărare pleboarii . . . "mese rotunde" . . . și . . . mereu . . . aprinse comentarii; poate uita vreun român cu ce promptitudine unică a actionat el, cu întregul post de radio pe care l-a condus și cu care și-a confundat existența, în noaptea teribilului cutremur din 1977, sau în zilele calamităților, inundațiilor . . . sau . . . sau . . . sau împătimirea cu care susținea, apăra cauza democrației occidentale, fervoarea cu care ne-a relatat filmul alegerii lui Ronald Reagan ca președinte al Statelor Unite, insistind cu tărie asupra inaltelor semnificații și perspective ale unui astfel de fapt social-politic?

Bunul nostru prieten a dispărut pe propria-i baricadă, în chinurile celei mai neeruptătoare dintre boli. . . .

Starea de priveghie a Ioanei nu poate lua sfîrșit decit la . . . "reîntîlnire". . . și a noastră, a tuturor.

Ajuta-i, Doamne, pe români să-l cunoască, fără ocolișuri, pe cel ce a fost Noel Bernard: un om adevărat, un profund democrat!

IRINA MOSCHUNA-SION*

Am în față mea o fotografie a lui Noel Bernard, făcută cu puține luni înainte de dispariția lui prematură. Cu cearcăne adinci sub ochi, cu trăsăturile accentuate de suferință, cu ceva extenuat, aproape deznașdajduit în privire. Scriu aceste rînduri cu stiloul lui aurit, pe care soția sa, Ioana, mi l-a daruit ea amintire și eu care, ani de zile, el a corectat și dat O.K.-urile la texte, a seris note de instrucțiuni membrilor departamentului, a făcut însemnări de tot felul.

Încerc să evoc o imagine cât mai completă, exactă a lui, aşa cum l-am cunoscut zilnic, timp de peste zece ani de colaborare continuă.

Ceea ce cred că nimeni - nici chiar cei ce au încercat să-l lovească - nu i-ar putea contesta vreodata, este pasiunea pe care a avut-o pentru profesia sa și dăruirea totală cu care și-a indeplinit - ceea ce el considera o adevarată misiune - sarcina de director al departamentului românesc al postului de radio Europa Liberă.

Impresiona în primul rînd la el un magnetism ce emana

* Fostă secretară de direcție - Departamentul românesc REL

din ochii săi de un albastru intens; cind te fixa nu puteai să-ți desprinzi privirea din ochii lui, erai captivat. Apoi, energia, puterea lui de munca, de decizie, conștiințiozitatea, dublate de o minte ageră, de un talent și o cunoaștere a meseriei sale de ziarist, care atingeau uneori perfectiunea. Niciodată un cuvint în plus, niciodată o informație care nu era eu grija verificata, totdeauna exprimându-se în puține cuvinte, dar alese și în același timp precise, lovindu-l în piept pe adversar și doborindu-l, tăindu-i orice posibilitate de a se apăra, punindu-l la zid. Nicolae Ceaușescu a fost de nenumărate ori supus unui proces cu mult mai drastic decât ultimul, cel ce l-am văzut cu totii la televiziune - și "executat" de Noel Bernard, în editorialele sale. Editoriale pe care mi le dicta mie aproape totdeauna; momente ce vor rămâne mereu vii în mintea mea. Adesea, cu două-trei ore înainte de a le dicta, Noel Bernard nu era încă fixat asupra temelor pe care avea să le trateze în acea ziua. Dar se vedea din privirea sa că, în timp ce îndeplinea alte sarcini, citea texte, purta discuții la telefon sau în biroul său, era preocupat mereu de ce va scrie. Pînă ce, spontan, în ultimul moment, se decidea. Cerea materiale, exemplare din "Scîntea" cu discursurile Conducatorului, "celui mai iubit fiu al poporului", se documenta și, uneori, vineri la ora 17, înainte de terminarea serviciului, mă chema să-mi dicteze. Dicta de la început cu siguranță, că și cum textul era deja imprimat în mintea sa, circulind prin birou, fumind țigări de foi și oprindu-se cînd lingă mine, cu ochii pe mașina de scris, cind în față ferestrei ce dădea spre Englischer Garten, cu privirea pierdută

în zare, cufundat în efortul de a găsi cuvintele potrivite. Foarte sigur pe vocabularul său, deși părăsise țara la 15 ani, româneasca sa era perfectă. Totuși, nu refuza și cite o sugestie a mea, cind nu găsea un cuvint și ea corespundeau cu ceea ce dorea el să exprime.

Despre rolul important jucat de Noel Bernard în timpul crizelor internaționale că, de exemplu, ocuparea Cehoslovaciei de către ruși în 1968 sau cu ocazia catastrofelor naturale ce s-au abătut asupra României, că inundatiile din 1971 sau cutremurul din 1977, cit și despre ajutorul enorm pe care l-a adus țării și poporului român, vor vorbi desigur și alții, mai bine ca mine. Eu mă limitez mai ales la Noel Bernard, Omul, aşa cum l-am putut observa, zi de zi, la masa lui de lucru. Cu o conștiință și răbdare de admirat la un om atât de solicitat de probleme majore, el nu ezita să dedice ore întregi descifrării scrierilor care, pe atunci, veneau din țară atât de rar și constituiau pentru noi un eveniment de prim ordin. De exemplu, scrierile minerilor din Valea Jiului, scrise foarte necitibile și care au produs pe atunci senzație printre noi sau cele ale altor curajoși luptători pentru libertate ca preotul Calciu-Dumitreasa ori scriitorii Paul Goma și Dorin Tudoran. Uneori le descifra cu lupa, oprindu-se îndelung asupra unui cuvint neclar. Pentru nimic în lume nu ar fi schimbat, omis ori adăugat măcar o vorbă. Niciodată în ceea ce privește restul corespondenței, Noel Bernard nu neglijă nici cel mai modest sau neinteresant corespondent, dorind să răspundă personal și detaliat, cu multă răbdare și amabilitate tuturor.

Pentru el nu existau vacante, nici o clipă nu uita postul de radio și ceea ce se petreceea în România. Unde pleca, îl însoțea peste tot un tranzistor puternic cu care urmarea emisiunile și controla exactitatea informațiilor, ca nu cumva să se omită sau ~~șoase~~ greșească ceva.

Să se

Curajul era alta din caracteristicile sale. Moral și fizic. Cind l-a lovit crunata boala care l-a doborât, puterea sa de munca nu l-a părăsit, a luptat cu indirjire, fără un moment de slabiciune.

După operație, s-a intors dintr-un concediu în Florida, că reinviat. Era Noel Bernard pe care îl cunoșcusem în primii ani, soarele îi redase culorile tinereții, privirea lui era iar vioaie și plină de speranță. Și-a reluat activitatea că și cum totul nu fusese decit un vis urit.

Dar destinul său era pecetluit. În pofida aparentelor, boala îl măcina pe dinăuntru. Din ce în ce, sub brozul aparent, revineea culoarea cenușie, oboseala i se cîtea pe față, forțele îl părăseau.

Nu voi uita niciodată ultimul editorial pe care mi l-a dictat. Fusese o zi epuizantă. Toată dimineața o petrecuse în studio, interviewând un român care ocupase un post important în țară și alesese libertatea. După masă alte corvezi. Părea că nu mai rezistă. Ca adesea cind era foarte obosit, m-a rugat să-i adue un pahar mare de Coca Cola. Cu mare greutate, pentru prima oară de cind lueram cu el, Noel Bernard a dictat încet, șovaind, de abia mai putind respira, de abia mai putind vorbi. . . Fata sa era contractată, privirea stinsă, rătăcită. . . A fost

ultima oară cînd l-am văzut. Dar imaginea lui va rămine totdeauna vie în mintea mea, căci puțini oameni au fost mai vitali, mai plini de forță, de inteligență și cu o personalitate mai marcantă decît Noel Bernard.

Cu dispariția lui, nu numai departamentul românesc al Europei Libere a suferit o mare pierdere, ci și întreaga țară, pentru libertatea căreia a luptat cu toate forțele, obținind uneori rezultate uimitoare pentru acei ani de intuneric și atingind o popularitate de proporții legendare. Numele lui va rămine legat de marile suferințe ale poporului român sub tirania lui Ceaușescu; nici cele mai drastice interdicții nu-i împiedicau pe români din toate colturile țării, fie orașe, fie sate, fie chiar și cele mai izolate regiuni, să asculte vocea lui atât de caldă și convingătoare, informindu-i despre neleguiurile ce se petreceau pe pămîntul strămoșesc și dindu-le curaj, speranță și puterea de a suporta și trăi mai departe.

VLAD MUGUR*

L-am cunoscut pe Noel Bernard ascultind Europa Libera. Spre sfîrșitul anilor 60, pe cind eram încă directorul Naționalului clujean, îmi făcusem un program fix: la ora 22.30 apăsam pe butonul magic care, fără pașaport, mă muta în lumea lui Noel Bernard. Acum îmi dau seama că programul meu de la ora 22.30 răspunde nu numai unei necesități, ei și unei presimtiri, iar vocea tenoral-patruncătoare a lui Noel Bernard era un catalizator pentru cea de a doua viață a mea din România, cea nevăzută de alții.

Am părăsit țara cu orice risc. Chiar cu acela de a nu mai înjgheba alte vieți sub luminile scenei. Vindeam cărți, sunind pe la uși, soția mea calca într-o lavanderie. Ne pripăsieam în cea mai săracă și infrigurată pensiune florentină, cînd sună telefonul. Era Ioana, soția lui Noel Bernard. Apoi, vocea lui, bine cunoscută. Mi se părea ireală, în contact direct cu mine. "Dragă, urcă-te în avion, coboară la München și cere pe aeroport azil politic." Nici mai mult nici mai puțin. După ce am fugit dintr-o țară, să fug și din cealaltă. Așa era Noel Bernard: direct, proba-

*Regizor de teatru.

bilitatea devinea pentru el acțiune, riscul - pasiune. Așa era, un jurnalist adevarat.

În fine, am poposit la München. Mă aștepta prima cameră călduroasă după aproape 6 luni. Noel Bernard ne-a luat de la hotel, pe mine și pe Magda, la ora 11. Era foarte punctual. Ne-a urcat pe niște serpentine cu un BMW^{căluță} foarte rapid. Era un conduceator pasionat și îi placea viteza. Am mîneat. Îi placea să mânince și să bea ce e bun, dar foarte măsurat. M-a întrebat: "Ce crezi despre ședință?". Era vorba de celebra, din iunie 71, prin care Ceaușescu incepuse să distrugă pămînt, oameni, sate și orașe. Fiecare ne-am spus părerea. "Dacă vrei, fă o serie de emisiuni, în care să povestești ședința... să zicem 400 de dolari." Pe vremea aceea, 400 de dolari, pentru a vorbi împotriva singurului om pe care l-am urit vreodată...

Noel Bernard a făcut ce-a spus. Eu am dormit în casa Ioanei și-am seris. Așa cum m-a căutat, cum m-a primit pe mine, a făcut Noel Bernard și eu alți români, veniți sau în trecere. Departe de el arăgăntă individului care-l aștepta cu dispreț pe cel sărman, de dîneolo. El îl căuta, îl aștepta, era un jurnalist adevarat.

Noel Bernard mă chemase să-si spună părerea despre materialul primei mele emisiuni. "E superb. Am o singură obiecție, dar rămîne la latitudinea dumitale, dacă o elimini sau nu. Începutul mi se pare cam abstract." Eram pe vremea aceea mindru, am spus totul.

Primul gong a bătut. Eram mai emotionat decât înaintea unei premiere. Intram pentru prima oară în studioul care,

eiteva secunde, avea să mă despartă de țară. Prin geamul studioului vedeam chipul lui Noel Bernard, concentrat, ered că emotionat. Nu era acasă la terminarea serviciului. Nu era în biroul lui, de unde m-ar fi putut asculta. Era aici, în studio, de unde mă vedea, mă simțea, mă asculta, poate de teamă să nu greșesc, să nu-mi tremure vocea. Era pariul lui, pe care-l urmărea pe viu. Se intunecase. Popicu (Ion Măgureanu) mă prezenta. Nu auzeam nimic. S-a aprins butonul roșu. Trebuia să incep. Deodată, luminile s-au stins. Până de lumina în Europa Liberă. Pentru prima oară? Intunerie. Apoi, flacără eitorva luminări. Una mi s-a pus lingă microfon. Butonul roșu s-a aprins din nou. Am inceput să vorbesc. La sfîrșitul unei fraze, respirind adine pentru a redobindi liniștea necesară, am văzut prin geamul studioului capul difuz al Ioanei, al altora care mă urmăreau și pe cel al lui Noel Bernard, luminat mai puternic, de luminarea pe care o ținea în mină. Era tot atât de concentrat, poate emotionat. Straniu, fața acestui om atât de realist mi se parea, tremurată de flacără, atât de ireală.

Speriat, m-am dus într-o zi la Noel Bernard. Un binevoitor, într-o scrisoare, un actor în trecere prin München și fata doctorului X, îmi atrageau atenția, fără să știe unul de altul, să nu ies singur cind se înnopteară, că de, un eșit sau o mașină. Fusesem amenințat cu moartea? "Nu se-ntimăplă nimic, dragă, au mai amenințat, n-avea nici o grija, nu se-ntimăplă nimic." Mi s-a parut întotdeauna fascinantă siguranța și rapiditatea răspunsului, felul în care transforma hazardul în certitudine, chiar formularea ironică a indoielilor, pe care le acceptă ca o

lipsă din text

ceea ce înseamnă jurnalism și viață occidentală. Îmi spunea: "Dragă, un jurnalist bun trebuie să scrie simplu, limpede. Oul lui columbian este să înceapă prin a spune ceea ce vrea să spună, apoi să spună ce are de spus, iar în concluzie, de ce a spus ceea ce a spus." Luasem un interviu, în care mă ambicioasem să fiu mai istet decât interlocutorul. M-a dojenit: "Cind ieși un interviu, pune întrebări, nu răspunde, nu vorbi mult, lasă-l pe interviewat să vorbească. Așa ai o șansă să-ți iasă bine."

L-am urmărit pe Noel cînd, cu minecile sufletecate, cu două televizoare în față și știrile ce-i curgeau pe masa din studio, traducea simultan din engleză și germană. Timp de două zile a transmis singur tragedia olimpiadei din 1972 de la München, atunci cînd întreaga echipă israeliană fusese ucisă de teroriști. Era inima acelui radio. Inspira totul, decidea, improviza. În anii cei mai negri ai țării românești, a fost directorul românilor din Europa Liberă, dar mai ales prietenul românilor din țară, vorbind cu fiecare pe limba lui, ea un jurnalist adevarat. Îmi aduce aminte. M-a luat odată de braț și a pornit-o pe culoarul gol al radioului. "Dragă, vreau să te numesc directorul secției noastre din New York". Dacă-ș fi descoperit în mine acea permanentă dinamică, acea neezitare în fața insolitului, pe care le descoperisem la el, poate că dorința lui Noel mi-ar fi seris un alt destin.

Ne-am respectat și cred că ne-am imprietenit. Venea la

~~lipsă~~ din cex

174

Julie Varady. Eu am plecat spre Nord, el a rămas departe în Sud, dar schimbam mereu un rind, un gind. Când m-am decis să mă reîntorc la München, pentru a face un teatru, hotărisem cu Noel să fac și o emisiune culturală pentru radio. Peste cîteva luni, înainte s-o pornesc spre Sud, l-am sunat la telefon. Mi-a răspuns o voce schimbată, împiedicată de respirație. "Dragă, o veste proastă". Rareori l-am auzit spunând așa ceva. "M-am operat, mi-au găsit ceva, nu se știe încă de ce natură e". Nu-i era frica de moarte. A muncit cît s-a mai putut munci. Nu, această vitalitate n-o pot asocia dispariției. Nu ! De aceea îmi apare și astazi fata aceea concentrată, poate emotionată, atât de ireală, tremurată de flacără luminării pe care o ținea în mînă.

München, 30 August 1991

ȘERBAN ORÂSCU*

Noel Bernard nu a făcut politică militantă, dar ea director al Europei Libere a fost văzută ca atare de toți care îl ascultau...

M-am numărat ani la rînd printre aceștia în România. Capacitatea de a sesiza ce anume aștepta poporul român (căci de el e vorba cind spunem auditor) în alegerea temelor, totdeauna actuale, sesizarea la fel de promptă și sigură a substratului politic, a raportului de putere, în măsură să explice și să remedieze (după caz), făceau dovada unui mare instinct pe care îl ai sau nu, fără a-l putea dobândi.

Adevărată pentru poet, maxima "poeta nascitur, orator fit" era aplicabilă - mutatis mutandis - ambelor componente ale prezenței lui la microfon. Om politic înnăscut, devenise tot mai mult și orator politic. Impactul dicției acompania o frază nu numai gindită dinainte spre a fi rostită, ci și dăltuită spre a convinge, uneori prin spulberarea adversarului.

Sosind în Germania, am avut curînd după aceea dorința legitimă să-l cunosc. M-a putut frapa rapiditatea cu care Noel Bernard sesiza ce era esențial politic într-un discurs narativ. La el concentrarea ideilor nu depășea capacitatea de asimilare

* Redactor la Radio Europa Liberă

a ascultătorului obișnuit; ea era însă mai mult decit suficientă spre a încinta pe cel mai puțin obișnuit. Și unul și altul asculta fascinați, cu părerea de râu că editorialele respectau cele 10 minute, dar și eu uimirea că totul fusese spus. În sine, discursul său politic producea prin ordonarea partilor componente impresia unei clasice simfonii - eu o bine apăsată coneluzie finală; eu ea răminea ascultătorul în minte pînă simbata viitoare...¹

Nu era un specialist și nici nu trebuia să fie. Dar nu mi s-a intimplat să surprind vreo eroare de economie, după cum nu i-am putut reproşa vreo insuficiență de informare. Semn al unei facultăți de adaptare și de asimilare eu totul remarcabile - dacă se are în vedere că nu a fost domeniu pe care Noel Bernard să nu-l fi tratat în editorialele lui. Se poate spune că necăutind necesarmente copacii, el a văzut mai bine pădurea decit mulți specialiști. Și nu voi uita niciodată cum, tratind la microfon problema respectării contractelor dintre întreprinderi, Noel Bernard mi-a sugerat subiectul viitoarei mele teze de doctorat. Era un punct nevralgic al economiei planificate (meritind deci să fie analizat pe larg), ceea ce peste cîțiva ani avea să-mi reproșeze de altfel un ofiter de securitate, neștiind desigur cine îmi inspirase subiectul... și mai ales pe ce cale.

În Germania m-am putut convinge odată mai mult de aseuțimea simțului său politic. Cind i-am sugerat o discuție la microfon (pe atunci eram președintele unei asociații românești de la Köln) despre un program de reforme democratice în România, a prins ideea din zbor. Peste două săptămâni discuția

lipsă din text
 răspunderea pentru că își dădea seama de utilitatea politică,
 convingere pe care alții nu o împărtășeau în mod necesar.

După ce m-am angajat la Europa Liberă în mai 1981, l-am întrebat cum crede că trebuie scris un articol. Mi-a răspuns "nu-i nici o filozofie: la început spui clar de ce anume te ocupi, la mijlocul articolului e de dorit să o repeti (pentru cel care abia atunci a deschis radioul) iar la sfîrșit (și acesta e momentul decisiv), trebuie să oferi ascultătorului coneluzii clare, cu care să rămînă în minte. Oarecum regulile pe care le-a aplicat și Beethoven, compunindu-și sonatele... Caei Noel Bernard a fost un amator de muzică clasică. Am aflat asta mai tîrziu, dar aflind-o mi-am explicat multe, între care și sensibilitatea pentru tot ceea ce vibra în jur. Din această categorie a făcut parte, poate, și aplecarea spre politică, înțeleasă de la înălțimea amvonului pe care l-a slujit eu pasiune - microfonul Europei Libere - ca un fel de simfonie a naturii umane.

Nu aș putea ilustra mai bine dorința lui Noel Bernard de a veni în ajutorul celor năpastuți politic decit citind următorul fapt.

Pe cînd nu eram încă la Europa Liberă, aflindu-mă la Madrid în decembrie 1980 pentru a protesta la Conferința post-Helsinki, care tocmai avea loc acolo, împotriva încalcării drepturilor omului în România, Noel Bernard mi-a telefonat anume, rugindu-mă să ridic și cazul unui cetătean din Iași de la care primise tocmai o serisoare în legătură cu presiunile la

Lipsă probabil în rând

relatind apoi într-una din emisiunile postului Europa Liberă.

După cîte știu, cetăeanul respectiv a primit satisfacție... .

Ce fel de politică ar fi făcut Noël Bernard dacă ar fi ajuns de la microfon în arena? *Este greu de spus; cred însă că ideile lui erau undeva între social-democrație și liberalismul social. Moartea l-a lipsit de satisfacția de a vedea triumful ideilor democratice pentru care luptase de la distanță o viață întreagă. Dar să sperăm că poporul pentru care a luptat pînă în ultima clipă va găsi modalitatea de a-i eterniza la un moment dat memoria, așezîndu-l alături de marile figuri ale rezistenței anticomuniste românești.*

ALEXANDRU PALEOLOGU*

Cu Noel Bernard am avut numai două întâlniri, în 1968 la Paris și în 1979 la München. De cunoscut il cunoșteam de mult, auzindu-l în cursul anilor la radio Europa Liberă. Admiram enorm comentariile lui politice și le găseam reconfortante. Nu erau totdeauna optimiste dar erau totdeauna incurajatoare. În primul rînd prin luceiditate. Nu știu alții cum ar fi dar pe mine cel mai adesea optimismul mă deprimă, iar metoda Coué îmi distrug orice speranță. În schimb inteligența îmi ridică moralul, indiferent dacă perspectiva pe care o dezvaluie e favorabilă sau nu. Unii cred că luceiditatea e necesarmente pesimistă, dar nu e adevărat: pesimismul nu e o atitudine mult mai inteligentă decât contrariul său. Când îl ascultam pe Noel Bernard la Europa Liberă analizînd drumul spre dezastru al regimului din țara noastră, îmi ziceam: da, da, mai bine eu un deștept la paguba decât eu un prost la ciștință (numai că al doilea termen al alternativei nu era nici atunci și nu e nici acum acesta, ei: tot la paguba dar eu o droaie de proști).

* Critic literar

Ceea ce întărea efectul reconfortant al comentariilor lui Noel Bernard era, conaturală cu luciditatea, extrema limpezime a analizelor lui, fericea lor formulare, darul de a releva imediat și frapant esențialul, eleganta precizie lexicală și frumusețea rostirii (acesta fiind azi un fenomen din ce în ce mai rar nu numai în limba română dar și în altele ea, bunăoară, constat cu aceeași tristețe, franceza). În sfîrșit, la efectul acesta mai contribuia tot atât de hotăritor tonul ferm, juvenil, curajos și totdeauna bine dispus (nu vesel, nu jovial, nu glumet, ci serios dar bine dispus).

Noi nu puteam ști dacă în timpul vieții vom avea parte, generația noastră, să vedem prăbușirea comunismului, dar de sperat o speram și mă gîndeam că, atunci cînd aceasta se va întimpla, probabil că Noel Bernard va veni să conduceă în țară un mare ziar de factură occidentală, după modelul celor care apăreau la noi înainte de război (și mai ales în secolul trecut). Marea lui experiență și pricere ar fi constituit desigur o emulație colegială de mare preț în cadrul noii noastre prese independente.

Caci singura cucerire reală a ceea ce s-a numit, nu ștui că de propriu, "revoluție", e libertatea presei. Mai exact, libertatea de expresie, presa nefiind cu adevărat liberă cîtă vreme celei independente i se fac șicane cu hirtia, tiparul și difuzarea. Puterea din România încearcă prin toate mijloacele să juguleze această libertate de expresie sau măcar să o reducă; nereușind, se prevalează de ea și o invocă drept dovadă de toleranță și democrație, dar asta nu e decit încă o impostură.

Lipsă din text

expresie și o mențin cu tenacitate neobosită, oră cu oră și pas cu pas. Acești ziariști nu puteau exista ca atare la noi înainte de "revoluție": au apărut ca prin generație spontanee, de la o zi la alta, dintre intelectualii (mai ales tineri) de foarte diverse discipline: filologi, istorici, arheologi, poeți, pictori, actori, critici literari, fizicieni, filozofi; chiar și dintre cei cățiva ziariști de profesie care nu putuseră să se manifeste înainte și ale căror tentative curajoase fuseseră drastice reprimate.

Nu mă pot opri de a-mi imagina prezența și activitatea lui Noel Bernard, dacă ar mai fi trăit, azi, printre noi lui confrății din România. În contextul românesc de azi, cu tranzițiile și mai ales cu non-tranzițiile actuale, cu mutațiile istoricește necesare, cu stagnările voite, cu fantastica incompetență și stupidă fațănicie a autorităților, critica taioasă a lui Noel Bernard ar fi avut în față o materie tot atât de stimulentă ca aceea oferită atâtă vreme de regimul ceeașist. Ba chiar mai stimulentă, neocomunismul fiind oricum un fenomen diferit, poate mai complex, în tot cazul mai complicat și mult mai zăpăcit, foarte incoherent la suprafață iar în substrat mai mult îndărătnic decât coerent. Cum ar fi comentat Noel Bernard toate acestea? Ce soluții ar fi propus, bunăoară, în alternativele Alianței civice? Toamna acum cînd mulți români și pierd speranțele o clipă redeschisă, cînd atîția dintre tinerii care au înfruntat gloantele și tancurile în decembrie 1989, dezamăgiți de tot ce văd în țară, sunt gata să plece care

5
1

aproape de visata democrație, luciditatea și tonusul ridicat ale lui Noel Bernard ar fi fost de natură a ne stăvili alunecarea pe pantă stărilor depresive. El nu e printre noi, dar amintirea lui ne poate ajuta. Cunoscîndu-i stilul și forma de spirit, îmi pot închipui cum ne-ar face să înțelegem lamurit și convingător că neocomunismul e condamnat. Că nu mai are mult. Nici el, nici slujitorii lui.

MICHAEL SHAFIR*

Soarta nu mi-a oferit șansa de a fi luerat eu, sau în apropierea lui Noel Bernard. Mai generos, el mi-o oferise. Era prin vara lui 1967, seurt timp după Razboiul de Șase Zile pe care, israelian fiind, trebuise să "il fac" la... Muenchen. Lucram pe atunci în secția de sondaj al ascultătorilor postului de radio Europa Liberă, și... mă plătiseam copios de tot ceea ce faceam. Razboiul a trecut repede, fulgerator de repede, și unii au putut uita eu tot atâta rapiditate ce însemnase ajunul lui. Eu nu puteam uita. Aveam 23 de ani (ceea ce, oricum este o scuză) și m-am hotărât să mă întore imediat în Israel, pentru a nu mai trece încă odată prin coșmarul prin care trecusem de-a lungul acelei săptămâni, departe de țara de care apucaseam să mă atașez profund. Fortuna, o zeiță pe cît de dialectică pe atât de perfidă, zimbea probabil, eu satisfacție, știind că după două decenii și cîteva razboaie petrecute în Israel, va trebui să trec printr-o experiență similară în anul de grătie 1991, afîndu-mă la... Muenchen. Reflectam asupra acestor ironii ale soartei cu cîteva zile în urmă, cînd Ioana Bernard mi-a propus să aștern

* Specialist în probleme est-europene la Institutul de cercetări EL/L. Textul a fost scris la München la 7 februarie 1991.

cîteva rinduri. Si mi-am amintit cum, auzind de hotărîrea mea, Noel mi-a propus să treacă la departamentul românesc. Aveam 23 de ani și . . . am refuzat. Noel a înțeles. Nu-mi amintesce să fi insistat. Dar îmi aduc aminte cum m-a privit îndelung în ochi, dindu-mi parecă a înțelege că peste mulți ani voi gindi poate, altfel. Dar eu aveam 23 de ani, ceea ce oricum, este o scuză.

Nu, nu am regretat și nu regret pasul făcut atunci. Dar cred că Noel știa. El a știut că va trebui să treacă personal prin acea experiență, fără de care acel Aufhebung de ordin hegelian, care înseamnă pastrare și depășire în același timp, nu ar fi fost posibil. El știa că mă voi alătura acelor israelieni care sunt convinși că fără ea poporul palestinian să-și obțină drepturile, poporul israelian nu va avea niciodată, nici el, pace. Îmi spun că acum, cind Tel Aviv-ul este prada rachetelor Seud irakiene, și cind liderii palestinieni (pentru a cîta cără?) fac aceleasi greșeli aplaudind fiecare explozie, este mai important decât oricind să nu uit toate astea. Sa nu uit ceea ce Noel știa. Detesta fanatismul, detesta minciuna. Dar le detesta indiferent de proveniență. De aceea, a fost de multe ori neînțeles. De prea multe ori.

Nu l-au înțeles nici acei colegi care se mirau cum poate să-și întrebe corespondentul la Tel Aviv, în timpul razboiului din 1973: "De ce mint conduceatorii voștri?" și eu atît mai puțin l-au înțeles aceia care, incapabili de a diferenția între datoria etiei jurnalistice și identificarea politieă, l-au acuzat de simpatii legionare numai pentru că ceruse că episcopul

Valerian Trifa să fie interviewat atunci cînd trecutul lui devenise obiectul disputei publice în Statele Unite. Cita ironie... Noel, care fusese nevoit să-și paraseasca primul directorat tot mai din cauza unor intrigî străve(r)zii. Si Noel ? Noel nu putea decit să dea din umeri la asemenea acuzații. Nu, nu era, și nu putea fi nepăsător. Ar fi trebuit să fie un inger pentru a putea trece peste ele cu nepăsare. Dar Noel nu era un inger. Era uman, cu tot ceea ce ființa umană are mai pozitiv și mai intens. Ba putea fi chiar coleric. Dar ce altceva putea să facă decit să dea din umeri, atunci cînd era confruntat cu singura boala umană de-a pururea incurabila, prostia?

Memoria joacă multe teste. Noel se uita în ochii mei și știa. Altfel, de ce am fi ramas în legături strinse, deși ne desparteau mii de kilometri și în ciuda faptului că n-am schimbat niciodată un rind între noi ? (Nu știu dacă Noel era omul epistolelor. Înclin să cred că nu. Era prea energetic în viață de toate zilele și prea dedicat serisului, pentru a scrie... scriitori. Mie, în orice caz, nu mi-a scris niciodată. Si nici eu nu i-am scris.) După cîteva zile ne-am reîntîlnit. Si ce dacă fuseseră, de fapt, cîțiva ani ? Sa fi fost prin 1973. Dar ne spusesem numai ieri "la revedere". Participam amândoi la o conferință de "sovietologi" la Garmisch-Partenkirchen, în Germania. Noel apreciașe foarte mult un referat ținut de Paul Shapiro, care susținea că în România interbelică valorile democtratiei fuseseră deja înradăcinat. Eu criticeam referatul, și l-aș criticat și astazi. Noel mi-a adresat cîteva remarcă pe care le credeam sareastice. În naivitatea mea, eram convins că

de acum încolo relația noastră se va schimba. De fapt, am avut dreptate. A devenit mai strinsă. Aveam 29 de ani, și nu mai aveam nici o scuză.

Rareori am întâlnit o persoană care să fie atât de capabilă să facă diferența necesară între o opinie diferită, dar bine argumentată, și una identică proprietă vederi, dar lipsită de argumente. Noel prefera, de departe și oricind, societatea primei categorii. Memoria joacă festele ei. A mai trecut o săptămână. Și ce dacă fuseseră, din nou, cîțiva ani? La Ioana și Noel acasă, la München. Cîțiva foști, niscaiva viitori colegi la "Europa". La un moment dat, se discuta o anumită personalitate politică occidentală a vremurilor, nu-mi amintesc exact de cine era vorba. Cineva (poate chiar eu, săn apropă sigur că aşa e) zice că respectivul e "prea de stingă, prea socialist-democrat". Noel spune tăios: "Și eu săn apropă socialist-democrat". Se răspunde aproape în cîr: "și eu, dar și eu". Mă rog, parerea domnului director, orăș cum... Noel se uită indelung la Ioana și, dacă nu mă înșel (săn apropă sigur că aşa e), la mine. Am știut atunci că l-am înțeles. Crescusem. Aveam peste 30 de ani și nu mai trebuia să-mi cer scuze. Față de mine, bineînțeles.

1981. Noel nu mai este. Cind am aflat vestea, nu i-am spus nimic Ioanei. Atunci, probabil nu a înțeles. Acum cred că înțelege. Ulterior am aflat de toate celelalte care ne legau. Mozart, de exemplu. Aflasem de la Noel că își petrecuse o bună parte din adolescență la Ierusalim (și asta ne legă) și că își facuse "ucenicia" de meloman în singura sală de concerte care exista pe atunci în oraș, sala YMCA. Dar nu știam restul. Acum

e prea tîrziu. Dar îmi amintesc cu cîtă nostalgie vorbea de orele petrecute în acea sală. Ceea ce nu înseamnă că tu și de puțin că Noel Bernard nu a fost, în primul rînd și deasupra oricărora valori, un român ce își iubea profund țara. În aceasta iubire intră și convingerea că adevaratul patriotism poate fi slujit de oriunde te-ai afla, că în mod paradoxal, el nu cunoaște nici granite și nici deosebiri de etnie, și că, mai presus de orice, el începe cu acele valori universale ce nu pot fi uitate niciodată. Si nici măsurate nu pot fi acele valori, fie pe scala științelor sociale, fie pe cea a sentimentelor generate de apartenente datorate, în cele din urmă, simplelor accidente naturale. Noel știa. Si de aceea nu a rămas nimănui dator cu scuze. Ceea ce, din pacate, nu este valabil și reciproc. Mai ales că prea mulți din cei care ii datorează scuze nu au 23 de ani.

LIVIU TOFAN*

L-am cunoscut pe Noel Bernard în primăvara anului 1973, cind, proaspăt refugiat în Germania, am ajuns, ea din întâmplare, la Europa Liberă. "Ce vor studenții din România?", s-a interesat Bernard. "Să fie lăsați în pace, am spus eu, părăsit brusc de orice inspirație. Bănuiesc că răspunsul meu nu l-a impresionat cinești ce. Mă consolez cu gândul că n-am fost nici primul nici ultimul care nu s-a arătat tomai la înaltime într-un moment ce avea să se dovedească hotăritor pentru viitorul lui.

Noel Bernard parea să creada că aș fi totuși bun la ceea. Am rămas în redacție, unde, cu timpul, practic nici o emisiune nu a scapat de aportul meu. Deși eram doar colaborator extern, Bernard mi-a oferit după un timp destul de scurt o remuneratie fixă de care nu mă puteam plinge (chiar dacă aveam să-o fac, ceea mai tirziu). Ceea ce mă preocupa însă pe mine în acea perioadă nu era Europa Liberă, ci o pasiune mai veche - cinematografia. Venisem în occident cu ideea de a face regie de film. În redacție l-am întâlnit pe Vlad Mugur, cunoscu-

* Director adjunct al Departamentului românesc - Radio Europa Liberă

tul regizor de teatru, pe care înghețul cultural din 1971 îl facuse să aleagă calea exilului. Curind aveam să-mi impart timpul între redacția din München și teatrul din orașelul Konstanz, unde Vlad Mugur acceptase între timp un post de regizor, oferindu-mi șansa de a-i fi asistent. Noel Bernard mi-a oferit la rîndul lui un aranjament deosebit de favorabil: trebuia să fiu la München numai la sfîrșit de săptămînă, pentru a face de serviciu sămbăta și duminica. Aveam astfel timp pentru teatru, dispunind și de un venit extrem de necesar, dat fiind că asistența de regie nu era plătită. Faptul că mă bucuram de un tratament preferențial din partea lui Bernard mi-a devenit mai clar abia atunci cînd asupra radioului s-au abătut primele consecințe financiare ale "destinderii" relațiilor americanosovietice; din cauza restricțiilor bugetare, unele sectii au fost nevoie să recurgă chiar la concedieri, iar secția română a trebuit să se despartă de toti colaboratorii externi - eu exceptia mea.

Cam cît de ingrat pot fi am avut ocazia să demonstreze în vara anului 1975. Vlad Mugur îmi facuse rost de un post de regizor tehnic la teatrul din Konstanz, și nu am stat prea mult pe ginduri. M-am hotărît să plec de la radio. Noel Bernard, considerind probabil că sunt momente în care unii oameni trebuie apărați de ei însiși, m-a invitat într-o seară la el acasă și a încercat să-mi explice, eu mult tăct, că umblu cu prostii și că ar fi bine să-mi bag mintile în cap, pentru că eu nu sunt bun de teatru, ci de radio; și că mă va angaja de indată ce va avea un post liber. Culmea este că Bernard s-a tinut de

promisiune, chiar dacă eu nu m-am lăsat convins să rămân la München.

La teatrul din Konstanz am petrecut un an deosebit de interesant și placut, învățind teatru de la Vlad Mugur și facind o foame crunată (cred că de la cartofi prăjiți și ouă mi se trag multe). Cu alte cuvinte, boema totală. Salariul de regizor tehnic fiind nici să mori, nici să trăiești, mai curind să slabești, mi-am amintit repede de Europa Liberă, oferindu-mă să colaborez de la distanță. De la München - refuz categoric. Bernard mă puse în sub un embargo total, cu scopul educativ de a mă ajuta să-mi bag mintile în cap. M-a ajutat.

Ne-am revăzut de cîteva ori la Konstanz, cind Bernard și Ioana au venit să vada premierele lui Vlad Mugur. De fiecare dată, Bernard se interesa - redau doar aproximativ spusele sale - dacă mai vreau teatru, sau m-am saturat?! Fapt este că, în vara lui 1976, destrămarea grupului de prieteni din Konstanz (Vlad Mugur pleca la alt teatru) m-a determinat (și cartofii prăjiți) să revin la radio. L-am sunat pe Noel Bernard. Mi-a spus: "Vino". Dintre cei care au plecat de la radio și au dorit la un moment dat să vină înapoi, am fost, din cîte știu, singurul pe care Bernard l-a primit.

Spuneam că Bernard s-a ținut de promisiunea de a mă angaja, în posida îndărătniciei mele. Cind m-am întors la München nu era nici un post liber. A intervenit însă moartea subita a lui Preda Bunescu, directorul adjunct. Bernard a transformat acest post într-unul de redactor în secția de știri. În 1980, Noel Bernard m-a numit șeful acestei secții.

Ca la orice bun român, mintea de apoi este cea de referință. Îmi este foarte ușor acum să constată ce rol deosebit a jucat Bernard în viața mea. Mai greu mi-ar fi să spun ce l-a determinat să mizeze atunci pe acel aiurit de nici 25 de ani, care spunea că studenții vor să fie lăsați în pace, și care avea în cap numai prostii ca film, teatru și alte asemenea ocupații de bază. Cert este că, fără Noel Bernard, viața mea ar fi luat alt curs. Nu știu cum ar fi arătat acesta. Știu doar că ceea ce sunt eu acum, sunt grăție lui Noel Bernard. Constatarea este ușor copleșitoare, dar îmi dă un sentiment placut. Ca și senzăția, avută adesea, că Noel Bernard este în preajmă.

CRISTIAN TOPESCU*

Ascoltam Europa Libera. Ca și acum. Doream să fiu informat. Să știu ce se întimplă în lume că mai repede și de la o sursă că mai "pe fază". Ierătăți limbajul sportiv. Aflasem că cele mai bune buletine de știri se fac la Europa Libera și la BBC. M-am convins că așa este. Cu timpul, nu m-am mai mulțumit cu știri. Am simțit nevoie să ascult și comentarii. N-am făcut niciodată politica. M-a pasionat sportul. Dar, uneori, politica e un spectacol că și sportul. Am căutat în ambele "fair play-ul". Încăr al comentatorilor dacă nu al "actorilor". Un astfel de comentator a fost, după șansa mea parere, Noel Bernard.

M-a cîștagat prin obiectivitate. Apoi prin capacitatea de sinteză. Și cînd l-am cunoscut personal, înzis în '81, într-o scurta discuție (nu se putea mai mult, cooperativa "Ochiul și urechea" avea oameni peste tot), deci într-o scurta discuție, am perceput și calitatea umană. Nici un fel de emfază (era totuși pe calea undelor cel mai ascultat om în România; din România era altcineva...) nici un gest, nici o expresie cu aer de superioritate

* Comentator sportiv de radio și televiziune.

(cine eram eu, în fond, pe lîngă el?) o comportare firească, sport. A înțeles imediat că e mai bine pentru mine că în seurta noastră discuție să nu-mi pună întrebări la care n-aș fi știut ce să răspund. Și cîlmea, m-a întrebat ce nu-mi place în programele postului de radio pe care-l conducea. M-a surprins. Mi-am adunat gîndurile și am formulat cîteva obiectii cu caracter profesional. Și m-a surprins și mai mult atunci cînd, ulterior, am constatat că a ținut cont de unele dintre obiectiile mele. Am învățat atunci că de vrei binele instituției tale, trebuie să-i întrebi pe "beneficiari", în primul rînd, ce nu le place în muncă ta și a colegilor tăi, ce trebuie să faci pentru a fi ascultat cu un interes constant. Am prins curaj. Am pus și eu întrebări. Ocezia era rară. (Din păcate, o alta nu s-a mai ivit). La una din întrebările de reporter vrînd să învețe din experiența altora, mi-a răspuns: "Să crezi ceea ce spui, să spui ceea ce crezi", Intrebarea care a provocat acest răspuns nu e greu de ghicit. Î-am urmat sfatul. Și un an mai tîrziu, în '82, am fost "debarcat" de pe corabia TVR. În orice rău este și un bine. Corabia era în derivă. Cîrmaciul pierduse busola. După lovitura pe care am acuzat-o din plin, (părăseam totuși o muncă făcută cu pasiune), am ascultat cu radioasetofonul sub pernă și cu telefonul mutat în bucătărie, fiindcă acei care mă pedepsiseră vroiau să audă cum reacționez și mijloacele de ascultare intraseră în funcțiune, am ascultat un comentariu despre cele ce mi se întîmplaseră. Îl am și acum înregistrat pe o casetă. Se termină cu evintele: "În numele iubitorilor de sport din România, cerem, fiindcă ei nu pot să o facă, revenirea

lui Cristian Topescu la microfon". Inutil, firește. Dar util pentru moralul meu. Și ce mult contează moralul. În sport ea și în viață. Dacă este adevarat, și este, că recunoștința nu se prescrie, dacă memoria e bună și inima e dreaptă, ii sunt recunoscător lui Noël Bernard pentru un cuvint bun, spus într-un moment greu pentru mine. A contat. Mulțumesc, domnule Noël. Ați fost un OM.

RALPH WALTER*

L-am vazut ultima oară pe Noel Bernard cu o zi înainte de a se interna în spitalul de unde nu avea să se mai întoarcă niciodată. A murit la cîteva zile după această ultimă întîlnire. Știa că moartea este aproape; aflase de o bucată de vreme că suferă de un cancer incurabil. Cu toate astea, era calm, lucid și rational; ba în timpul conversației a mai reușit să aibă și umor. Noel nu vădea nici o amărăciune sau milă de sine. Era preocupaț mai ales de viitorul soției sale Ioana și de al fiicei sale Andrea (doi copii dintr-o căsătorie anterioară fiind la data respectivă deja adulți și pe picioarele lor). Din fericire, nu avea dureri dar se plingea că este complet epuizat. Această stare era atât de strânsă de intensitatea cu care trăise, încât viața nu mai avea nici un rost. Am stat de vorbă în liniște, amândoi fiind conștienți că nu vom mai avea o altă ocazie.

Ne-am întîlnit prima oară la mijlocul anilor 50, la München, unde amândoi eram nou veniți la Radio Europa Liberă. Cum activitatea mea la timpul respectiv se concentra asupra evenimentelor poloneze, am ajuns să ne cunoaștem prin

* Director al Europei Libere, 1968-1975; vice-președinte REL/RL, 1975-1982.

intermediul unor prieteni comuni, la început mai mult social decât profesional. Cind Noel a devenit director al departamentului românesc, eu eram încă unul din foarte tinerii directori din Biroul Consilierului politic. Noel colabora strîns cu el și se bucura de cea mai mare considerație din partea lui și a adjunctului său, cu care împărtășea anumite valori fundamentale în abordarea emisiunilor pentru Europa centrală și răsăriteană.

În toamna lui 1958, după aproape trei ani și jumătate în care se dovedise cel mai eficient director pe care îl avusese postul de radio românesc, contractul lui Noel cu Radio Europa Liberă a fost desfăcut pe neașteptate și în modul cel mai incorect, la ordinul directorului de atunci al Europei Libere, de la New York. Noel a fost victima eforturilor acestui om de a submina autoritatea consilierului politic de la München. Noel devenise ținta atacurilor sale brutale, datorită loialității lui față de consilierul politic de la München și de principiile pe care le apărau amândoi. Dezgustat, ca mulți dintre noi, de această nedreptate erasă, am constatat că nu se putea face nimic pentru a o impiedica.

Pentru Noel a fost o experiență devastatoare, deși, cu vîrva și optimismul său obișnuit, a părăsit Europa Liberă hotărît să se reafirme profesional cît de curind posibil. A devenit corespondent strain al unor posturi de radio americane, bucuros că și poate continua activitatea de ziarist. Cu toate asta, regretă profund că nu mai poate comunica cu ascultatorii lui din România.

Cind am devenit director politic al Europei Libere, la sfîrșitul lui 1965, era clar că departamentul românesc avea nevoie de o conducere mai dinamică și mai energetică. Recomandarea mea insistență a fost ca Noel să fie reangajat în postul de director, lucru care s-a întimplat, din fericire, în mai 1966.

Întoarcerea lui Noel a avut atât efectul de a compensa evidența nedreptate pe care o suferise, cît și de a face să crească rapid și impresionant numărul ascultătorilor postului de radio românesc. Cum era de așteptat, Noel nu a întirziat să dea un sens nou misiunii, direcției și energiei sale.

De la întoarcerea lui la Europa Liberă, în 1966, și pînă în momentul cînd boala care avea să se dovedească fatală l-a impiedicat să mai lucreze, Noel și eu mine am colaborat strîns, cu excepția unei perioade cîeva mai lungi de doi ani, în care eu am fost mutat la biroul radioului de la Washington. Dar chiar și în acest răstimp am păstrat o legătură strînsă prin poștă și telefon și ne-am văzut cu prilejul călătoriilor mele de serviciu la München sau în apartamentul soților Bernard din Florida. Cum ne întlnisem prima oară în 1954, la data morții sale ne cunoșteam de mai bine de 25 de ani.

Noel avea preocupări numeroase și variate și le practica pe toate cu entuziasm. Îl interesau ideile, era fascinat de procesul politic, citea mult și cu lăcomie și era un excelent interlocutor, datorită exprimării sale extraordinar de clare și a prezenței lui de spirit. Iubea muzica clasice, uitind complet de sine, profund emoționat de ceea ce asculta. Una din compozițiile

muzicală

sale preferate era "Vespro della Beata Vergine" de Claudio Monteverdi. În același timp însă Noel juea poker, bine și agresiv, cîștigind de cele mai multe ori. Ii placea să conducă o mașină bună, mergind de obicei mult prea repede. Îmi amintesc de un drum cu Noel pe autostrada Salzburg-München, care mi-a fost frică că va fi într-adevăr ultimul din viața mea. Noel aprecia o mincăre și un vin bun și avea o slabiciune pentru whisky-ul scotian, vechi de 12 ani. Banii nu l-au preocupaț niciodată. Cît avea, cheltuia cu generozitate. Cît nu avea, nu-l îngrijora. Era un om debordind de energie, nerabdător dar totuși perseverent, uneori aproape filozofic.

Indiferent ce făcea, era cu entuziasm, verva și intensitate. Energia lui părea să nu aibă limite. Această combinație de gindire rapidă, energie inepuizabilă și devotament total pentru activitatea lui la Radio Europa Libera, facea dificile înțelegerea și colaborarea armonioasă cu cei care nu beneficiau de aceleasi calități. Noel avea tendință să sezeze rapid oamenii și situațiile; uneori prea prăpădit, cînd viteza gîndirii prevalea asupra judecății. De-a lungul timpului, asta a dus la o serie de probleme serioase de personal, datorită unor greșeli în angajări. Singur ajunsese să recunoască că se înșela deseori în judecarea oamenilor, avind tendință să se lase influențat de aparențe și să nu facă efortul de a încerca să afle mai mult despre ei pentru a-și forma o parere mai judicioasă.

Pe seurt, Noel Bernard a fost un om remarcabil și complex, cu o personalitate și motivație puternice și cu trăsături contradictorii, caracteristice de obicei oamenilor deosebit de

capabili și dotați. Nu-i era ușor să accepte limitele care-i împovărau pe cei mai puțin talentați și era aproape incapabil să-și stăpînească disprețul față de cei care nu se dedicau în aceeași măsură profesiunii lor.

na
Calitățile juranlistice ale lui Noel erau deosebit de impresionante și pe deplin apreciate de ascultatorii lui din România. Avea capacitatea să prindă din zbor nouitatea evenimentelor, iar apoi să scrie un comentariu eficient și la obiect pe care să-l difuzeze în cel mai scurt timp posibil. Nu arareori, cînd un redactor al departamentului românesc se îmbolnăvea și nu putea să-și pregătească programul încredințat, Noel redacta pur și simplu el însuși comentariul respectiv, dietîndu-l pe loc. Se simțea foarte aproape de ascultatorii lui, străduindu-se să fie cît se poate de corect și riguros în programele sale.

na
Actualitatea era pentru el de cea mai mare importanță. Capacitatea lui de a absorbi informații cu o viteză uimitoare și cunoașterea vastă a problemelor românești și internaționale, faceau ca emisiunile sale să fie întotdeauna în perfectă concordanță cu situația oamenilor din România.

Noel era tot mai agasat de lentoarea procesului de schimbare din România, pe măsură ce devinea dureros de împede că speranțele pe care mulți și le puseseră în Ceaușescu, odată cu venirea sa la putere, ~~erau~~^{fuseseră} neintemeiate. Îl irita politica Statelor Unite, care punea mai mult accentul pe independența limitată a lui Ceaușescu în afacerile externe decit pe represiunea brutală și stupidă, pe toate planurile, a

na

oamenilor din România. Noel știa că Ceaușescu distrugea însăși fibra societății românești. Dorea din tot sufletul să se poată face mai mult pentru oprirea acestei spirale descendente a anihilării.

Noel era contactat de un flux continuu de vizitatori din România, care îl ajutau efectiv să se țină la curent cu ceea ce se întimpla într-adevăr în această țară. Ardea de dorință să viziteze România și să vada cu propriul lui ochi. În cele din urmă, în 1978, părea că ar fi venit momentul pentru o astfel de vizită, cind un redactor al Televiziunii Române l-a invitat insistenț să se duca la București. Noel era entuziasmat și excitat de această perspectivă. Fiind conștient de ura patologică a Ceaușestilor pentru Radio Europa Liberă și în mod special pentru Noel Bernard, mi s-a parut că rațiunea unei astfel de călătorii era extrem de discutabilă. Cind i s-a solicitat parerea Generalului Ion Pacepa, aflat deja în Occident, acesta s-a pronunțat categoric împotriva. I se părea foarte probabil că, într-un fel sau altul, în timpul șederii sale la București, lui Noel să î se facă un rău. Atunci s-a hotărât că momentul era inopportun, deși Noel a fost extrem de dezamagit de pierderea a ceea ce el credea că reprezintă o ocazie unică. Din nefericire, nu a mai trăit destul pentru a face vreodată călatoria atât de mult dorită.

Respectul meu pentru Noel și pentru calitățile lui unice, era uriaș. Contribuția lui la succesul Europei Libere și, mai presus de orice, la alinarea restrîștei ascultatorilor din România, este dincolo de orice exagerare. Colaborarea cu Noel nu era însă

întotdeauna simplă. Nu o dată am avut divergențe de opinii destul de serioase; iar faptul că încăștinarea reprezenta o trăsătură comună, nu era tomai un avantaj. De-a lungul anilor, am avut o serie de înfruntări vehemente; dezacorduri substantive care trebuiau rezolvate pentru evitarea unor neînțelegeri viitoare. Noel s-a văzut uneori confruntat cu alternative dure. Spre satisfacția amindurora, am fost în stare să rezistăm acestor confruntări fără nici o fisură în relațiile noastre profesionale sau personale și fără nici o diminuare a respectului pe care ni-l purtam unul altuia.

În situațiile de urgență sau în cursul crizelor, ea invadarea Cehoslovaciei de către trupele Pactului de la Varșovia conduse de sovietici, calitățile unice ale lui Noel ieșeau numai decit în evidență. Era gata să lucreze pînă cădea din picioare și era întotdeauna complet stăpîn pe situație. Români nu vor uita podul radifonic desfașurat de Noel în timpul teribilului cutremur din 1977. Astfel de situații îl stimulau, obligindu-l să-și dea măsura puterii de decizie, imaginăției, pregătirii și capacitatei de a realiza emisiuni pline de miez, în cel mai seurt timp posibil.

Căsatoria lui Noel cu Ioana Măgură s-a dovedit o mare binecuvintare pentru amindoi, ea și pentru Andrea, fiica Ioanei din primul ei mariaj. Această căsnicie a adus în viață lui Noel un grad de stabilitate și calm care s-au dovedit încă și mai importante cînd a fost lovit de cancer. Între Andrea și Noel s-au infiripat relații de afecțiune, profund semnificative. Acest puternic nucleu de familie l-a susținut imens pe Noel, în zilele,

saptămînile și lunile grele în care s-a luptat cu boala.

Chiar înainte de a se interna în spital pentru operația la plămin, Noel mi-a propus să mergem împreună la masă. Nu era nici deprimat, nici speriat, ci realist: știa că o operație la plămin nu poate fi o intervenție minoră. Era perfect conștient de risurile existente. Pentru el, existau două lueruri de importanță capitală: siguranța familiei și succesiunea conducerii departamentului românesc.

Cind, în timpul operației, doctorii au descoperit că boala nu mai putea fi oprită, au decis să nu-i comunice tragică constatare, hotărîre care i-a stîrnit furia cind a aflat adevarul, ▲
șapte luni mai tîrziu. Între timp, deși supus unui tratament cu radiatii, părea convins că boala a fost stăvilită și că se afla pe calea însănătoșirii. După șocul inițial provocat de aflarea adevărării naturi a bolii sale, Noel a acceptat cu un curaj exemplar ceea ce nu mai putea fi tagaduit. Nu vroia să devină o povară pentru familia lui. Ca noi toți, spera că va fi scutit de o suferință insuportabilă. Din fericire, nu a trebuit să treacă prin agonie care însoteste atât de frecvent cancerul pulmonar.

Noel a fost luat din mijlocul nostru literalmente în floarea virstei. Energia și entuziasmul lui nu dăduseră nici un semn de oboseala înainte de a fi lovit de boala incurabila care l-a răpus. Ele au fost de fapt revitalizate în noua sa viață, alături de Ioana și Andrea. Celor dintre noi care il cunoșteam bine, nu ne venea să credem că poate fi doborit la o asemenea virsta și cu atîta timp înainte de a fi realizat idealul căruia își dedicase viața, anume de a face orice cu puțință spre a grăbi

ziua în care românii să poată trăi într-o societate liberă și democrată.

Sotia mea și cu mine resimțim profund lipsa lui Noel ca prieten, în timp ce eu am pierdut în plus un coleg extrem de prețuit. Ne gindim adesea ce fascinat ar fi fost de recentele evenimente din Europa răsăriteană și din Uniunea Sovietică, cu ce grabă ar fi profitat de posibilitatea de a călători în România, ce nefericit ar fi fost să vada promisiunea revoluției violente din România transformîndu-se în cenușă și eu cîță energie ar fi căutat mijloacele de a-i ajuta pe ascultatorii din România să lupte cu realitățile dificile ale vieții lor. Noel este atât de des în gîndurile noastre încît nu ne vine să credem că în curind se vor împlini zece ani de la moartea sa. Contribuția lui remarcabilă la viața atitor oameni din România, de-a lungul anilor, nu va fi uitată curind - o amintire mult mai semnificativă decit ar putea fi vreodata un monument oficial.

Mai, 1991

SCRISORI

**In acest capitol am reprodus cîteva scrisori
primite de Noel în timpul bolii, și altele adresate mie
după moartea lui.**

Paris, 21 octombrie 1981

Dragă Domnule Bernard,

Am aflat, de curind, că starea sănătății te va obliga să rămii, pentru o vreme, departe de trebile Europei Libere. Încă o veste proastă din salba de vești proaste care se abat asupra noastră, în ultimul an.

Chiar dacă din punct de vedere, să-i zicem: administrativ, nu am fost legat de E.L., pot spune că legăturile mele au fost mult mai strinse decât ale oricărui alt funcționar.

Mai înti, pentru că, chiar dacă uneori mi se pare că m-am făcut singur, totuși, m-am făcut singur... eu ajutorul Europei Libere. Si chiar dacă aş admite că aş fi ajuns la același rezultat, (ceea ce nu este sigur deloc), drumul ar fi fost mult mai lung și mult mai anevoieos. Lipsit de dreptul la evanescență, în România, paradoxal (dar adevarat), am avut, datorită Europei Libere, o audiență infinit mai mare decât dacă m-aș fi putut exprima, în țară, prin mijloacele permise acolo.

În al doilea rînd, soarta mea individuală s-a legat, mai ales din 1977, de soarta altora. Ajutîndu-ne unul pe altul, beneficiind eu toti de tribuna Europei Libere, am reușit, totuși, dacă nu să ne liberăm țara, cel puțin (dar nu e puțin) să ne liberăm de frica de a vorbi.

Or, această tribună este de neconcepție fără Dumneata în exilului.ro

Fără să cunoșc toate detaliile birocratice și de bugetarie ale postului, știu, totuși că, dacă Secția Românească ar fi avut un alt director, rezultatele ar fi fost, nu doar altele, ei, probabil... contrarii.

Dacă le luăm, cronologic și logic: în 1971, ai aprobat ea romanul meu, "Ostinato" să fie difuzat în foileton; dacă nu ar fi fost difuzat (și dacă nu ar fi fost difuzate și alte "texte"), eu nu aș fi primit pașaport în 1972; primind pașaport, am avut posibilitatea să scriu și să înregistrez, la Paris, "Gherla" - și, prin cîteva interviuri, să-mi confectionez o umbrelă de protecție - care a fost incredibil de eficace (pînă la 1 aprilie 1977...).

În continuare: dacă nu ai fi existat Dumneata, Europa Liberă nu ar fi susținut - la zi, iar în anumite prilejuri: la ceas - mișcarea noastră pentru apărarea drepturilor omului. Și mai mult: *dacă nu aș fi știut că pot conta pe Dumneata, nu aș fi pornit la treaba*. Probabil americanilor nu le-ar face deloc plăcere să audă una ea asta, dar eu mă adresez Dumitale, nu americanilor (care se tem să nu provoace mișcări... pe care nu le-ar putea controla). Iată că, în cazul României, le-au provocat (fără să-și dea seama), nu le-au controlat - dar totul a ieșit aproximativ bine...

Deasemeni, după cutremurul din 4 martie: atunci Europa Liberă a devenit un post *national* - datorită Dumitale. Apoi în evenimentele care au urmat: greva din Valea Jiului, constituirea Comitetului Creștin, a Sindicatului Liber - eu toată istoria lor tragică - în fine, emisiunea Dumitale "De vorbă cu ascultatorii"

**dedicată, de ani de zile, nefericiților din țară care nu au alt Zid
al Plangerii.**

Am înșirat aceste "fapte" ale Dumitale (și, desigur, numai o parte din ele), pentru că am senzația acută - mai precis: certitudinea - că altul, în locul Dumitale, nu le-ar fi facut. Și pentru că, dacă este adevărat că ai de gind să abandonezi conducerea postului, sunt convins că cel care te va succeda, oricine ar fi el, nu le va face. Că ai fost atacat din toate părțile, mai ales cu "argumente" antisemite... - ce vrei, dragă Domnule Bernard, a fost nevoie de un evreu care să apere interesele românașilor ! Or să vadă ei, cînd va începea postul pe mîna unor dacoromani. ... ~~că și cum~~ vor fi apărate interesele tricolore... (nu mai intru în detalii de profetie, fiindcă știu că am gura spureată).

Ți-am seris toate astea, nu că să te amărăsc și mai mult că nu îți stă în putință să continui ceea ce Dumneata ai început; ei că să-ți repet ceea ce ți-am mai seris și eu alte prilejuri, anume că ai făcut din Secția Română, nu doar cea mai bună secție a Europei Libere, ci unieul prilej pentru douăzeci de milioane de traumatizați și îndobitochi să spargă, din cînd în cînd, crusta, și să-și arate, dacă nu capul, măcar un deget, *de oameni*. Asta a fost Europa Liberă, creația Dumitale.

Fie că ei care te vor urma să fie măcar pe sfert atât de "jidani" cum ai fost Dumneata, pentru "creștinii" noștri.

Cu prețuire, cu prietenie, cu recunoștință,

Al Dumitale,

Paul Goma

24 februarie 1981

Stimate Domnule Bernard,

Vă urmăresc cu gândul de cînd ați plecat în fiecare zi, cu fiecare insomnie și mă doare să văd ușa biroului Dv. închisă. Poate că mi-ați simțit gîndurile ațintite, așa cum simți de multe ori o privire și întocmai capul. De fapt, poate că asta vreau să vă spun: că sunt alături, că mi-ați invadat zilele și noptile și vreau să aveți acum și un semn material. Sau poate vreau să vă spun mai mult, mult mai mult. Cum ne impiedică mereu cuvintele. Știu asta încă de pe vremea adolescenței și a visurilor literare, cînd nemulțumită de încercările mele, într-o zi mi-am dat seama că aș vrea să fiu, de fapt, doar urma aripii de flutur, strivită fără vorbe pe hîrtie . . .

Noel, te rog să te faci bine.

Dacă vrei mata - este posibil.

Și de ce n-ai vrea? Atâtă timp ești sănătos, minunate pe lume, că briza sărată a mării, fiestele muzicii, credința din ochii unui om apropiat și freamățul locurilor în care n-ai fost încă niciodată.

Vă doresc din inimă sănătate

Cu nesfîrșită afecțiune,

Doina*

*Doina Alexandru, redactor la Europa Libera.

Paris, 29 Januarie 1981

Draga Noel,

Sperăm că vei avea de indurat o operație ușoară, că totul se va termina cu bine. Că bărbăția și curajul Dumitale moral vor sfida încercarea. Noi ne spunem - zilnic - nici nu se poate altfel.

**Ne vei ierta criza de patetism prin care trecem, dar nu-ți
putem ascunde ceea ce nici noi nu știam: că în familia
noastră (numeroasă) există, de fapt, un al treilea: un frate. Și că
am descoperit cu același prilej dimensiunea copleșitor de adincă**

Virgil și Monica

München, 27. 04. 81

Dragă Domnule Bernard,

Mă bucur mult să aflu că vă simțiți bine și că ne vom revedea în urmă la München. Repet probabil un lucru știut atunci cind spun că prezența dumneavoastră la radio este extrem de necesară. Situația aici este destul de tristă, dar sincer, atunci cind pot, să-mi păstrez calmul și umorul. Spre ilustrarea faptului, și a încercărilor, ar putea servi următorul citat eulogiu recent din spusele risipite ale colegului Max Bănuș: "Rău cu rău, dar mai rău fără rău!". Ce v-ați fi putut dori mai mult?

Multe complimente Ioanei.

Vă doresc sănătate și cuprinde și o înapoiere grabnică la München.

Cu stima,

Liviu Tofan

Stimate D-le Director, m-am bucurat nespus cind am aflat de la Alexandroaie că operația a reușit și că vă simțiți bine. Vă rog să nu rideți de mine, nici să nu mă credeți cumva bigot, dar eu o duminică înainte de a vă interna, m-am dus la Părintele Bârsan (care este din Brașov și care recent a trecut de la Episcopia Misionară a Bucureștiului la cea independentă a lui Trifa) și m-am rugat să vă dea Dumnezeu sănătate. Nu mie, nu Europei Libere sau chiar D-nei Ioana, ne sunteți necesar, ci țării întregi, poporului care vă ascultă cu sufletul la gură, pentru care reprezentați mai mult decât orice pămîntean de atâtă amar de ani. Vă doresc să reveniți cit mai repede *la locul dumneavoastră*, pentru care v-ați sacrificat o parte din viață și din sănătate. Măcar ea să moară dușmanii de necaz!

Cu stima deosebită,

Cornel Dumitrescu

11 Faurar 1981, New York

28. 01. 81

Dragă d-le Bernard,

M-am așteptat să ieșiți curind din spital. Aflu acum cu regret că veți lipsi o perioadă mai îndelungată. Eu unul vă resimt foarte acut lipsa. Știu că sunteți în companie bună: mulțor milioane de ascultatori radioiul trebuie să li se pară un obiect plin de interes și "directorul postului nostru", fără vocea pe care obișnuiesc să-o asculte cu venerația datorată de obicei instituțiilor, nu oamenilor. Dar, desigur, Noel Bernard e o "instituție".

**Însănătoșire grabnică și revenire neîntârziată în
robia radiofonică.**

Cu dragoste, Nestor Rateș

**Este greu de crezut că Noel nu se mai află printre noi.
Conform ultimei sale dorințe, nu va avea loc nici o
ceremonie.
Fie că toți cei care l-au iubit pe Noel să nu-l uite
niciodată.**

Ioana Bernard

München, 23 Dec. 1981

Paris, 12 Decembrie 1981

TESTAMENT

8. Aranjamente funerare. Doresc să fiu incinerat fără nici o ceremonie, religioasă ori publică. Dacă este necesar ca cineva să fie prezent, acesta va fi fiul meu Dan, vărul meu Ralph sau Marin Dordea. Nimeni dintre membrii familiei sau dintre prieteni nu va purta doliu. Deasemeni, nu se vor ține nici un fel de cuvântări. Virgil Ierunca va scrie și va rosti necrologul pentru emisiunea română. Colegilor mei le urez mult succes în activitatea lor viitoare.

9. Multumesc conducerilor succesive ale Europei Libere pentru sprijinul lor constant și pentru că mi-au permis să mă împlinesc profesional. Dacă Glenn Ferguson vrea să pună un anunț la avizier, n-am nimic împotriva. Vreau să știe că l-am prețuit întotdeauna în mod deosebit, ca președinte și ca prieten.

Seris și semnat de mine în această zi de 12 Decembrie, la Paris.

Noel Bernard

In ziua de 23 Decembrie 1981, la ora 17 și 10 minute, deschizind ca de obicei emisiunea Metronom, Radu Teodor se adresa astfel ascultatorilor lui:

De la inceput și cu toată sinceritatea vă cer scuze, dacă astăzi, acum, la această oră de program a după amiezii, zimbul imi pierde din voce și de pe buze, cind vă adresez obișnuitul salut de bun găsit. Noaptea trecută s-a stins din viață Noel Bernard, directorul postului nostru de radio.

Nu ar fi menirea Metronomului - emisiune muzicală - să consemneze acest trist eveniment. Dacă o fac însă, se datorează unei anumite solidarități artistice. Noel Bernard, puțini știu acest lucru, era un inflăcărat pasionat de muzică clasică. Trăia muzica în fiecare fibră a sufletului său. O trăia cu incandescență și înțelegind-o deplin, în inima, în spiritul și în sufletul său. Valori pe cît de nobile, pe atât de rare și pe care Metronomul ține să le onoreze cu tot respectul astăzi.

*

Noul director al secției românești a Europei Libere, Mihai Cismărescu (Radu Gorun), deschidea în aceeași zi Programul Politic cu cîteva cuvinte de rămas bun pentru Noel:

Îmi revine mie această tristă sarcină să spun cîteva cuvinte la dispariția lui Noel Bernard, la dispariția unui coleg.

1

Am lucrat alături de el la acest post de radio aproape 25 de ani. În tot acest timp, el a condus cu inteligență, cu devotament, cu abnegație departamentul nostru. Rareori mi-a fost dat să cunosc un om atât de devotat în slujba cauzei careia se angajase. Îl găseam la orele 7 dimineața la redacție și seara târziu, unoieri pînă la miezul noptii. Discuta problemele românești, elabora planuri de program, căuta să aducă mereu innoiri și îmbunătățiri emisiunilor noastre. A fost un muncitor pasionat, un om de curaj și inițiativă. A fost o personalitate.

Pentru noi dispariția lui prematură - nu împlinise încă 57 de ani - reprezintă o grea lovitură. Cei care am rămas ca să continuăm activitatea Departamentului Românesc, să continuăm transmisiunile în limba română, ne legăm să facem tot ce stă în putință pentru ca dispariția lui Noel Bernard să nu fie ireparabilă. Adio Noel. Dormi în pace !

La 9 Ianuarie 1982, după tema muzicală cunoscută, Monica Lovinescu deschidea astfel Tezele și Antitezele la Paris:

E prima emisiune pe care o înregistrez la Paris după moartea lui Noel Bernard și, respectindu-i dorința, nu voi adăuga nimic la necrologul pe care i l-a facut Virgil Ierunca. Dar nu ma pot impiedica să-mi amintesc că această emisiune s-a născut

lipsă cîteva cuvinte.

entuziaste, că prima am înregistrat-o, acum vreo zece ani, în studioul din Paris, în prezența lui, care venise special de la München cu acest prilej. Mi se pare deci cum nu se poate mai natural ca de acum încolo să punem, în mod implicit "Teze și Antiteze la Paris" sub semnul memoriei lui Noel Bernard, căruia, oricare ar fi subiectul tratat, îi vor fi dedicate toate emisiunile ce vor urma. Și pentru a ne desparti de el, pentru această nouă absență tutelară, să-mi fie îngheduit încă o amintire: la puțină vreme înainte de moarte, cînd suferea peste puteri, una din ultimele fraze pe care le-a rostit, a fost o referință la Monteverdi: - ~~as~~ spune eu Monteverdi: "Lasciate mi morire". . . Să lasam deci muzică, sarcina implacabilă de a însobi ireparabilul.

*G
A*

**RADIO EUROPA LIBERĂ/RADIO LIBERTATEA
MUNCHEN
BIROUL PREȘEDINTELUI**

23 DECEMBRIE 1981

CÂTRE PERSONALUL REL/RL

Cu cel mai profund regret, anunțăm moartea lui Noel Bernard, Directorul Departamentului Românesc al Europei Libere. După o boală îndelungată, Dl. Bernard a murit în zorii zilei de astăzi, la München.

Noel Bernard s-a născut la București și a părăsit România la inceputul celui de al doilea război mondial. Deținea titluri academice în matematică și filozofie de la Universitățile din Ierusalim și Londra. După cîțiva ani de activitate în secția română a BBC-ului de la Londra, în 1954, Dl. Bernard a devenit director al Departamentului Românesc al Europei Libere, la München.

In perioada 1959-1965, Noel a fost Directorul Operațiilor Internaționale ale lui Radio Press International, o agenție particulară de știri cu sediul la Londra.

In 1966, Noel a revenit la München, ca director al Departamentului Românesc al Europei Libere. În ultimii 15 ani, a îndeplinit acest rol critic cu o competență și dedicare unicee.

Inzestrat cu un intelect ascuțit și cu un simț invigorător al umorului, și-a cîștigat o reputație bine meritată de adevărat profesionist al radioului internațional. Sub conducerea sa, secția română s-a bucurat de un număr foarte mare de ascultători și a răspuns unei necesități ^efundamentale în România.

Ne exprimăm simpatia față de soția sa, Ioana, și față de familia lui. În conformitate cu dorința lui Noel, nu va avea loc nici o ceremonie funerară.

Glenn W. Ferguson

Președinte

NOEL BERNARD

(n. Bucureşti 25.2.1925 - m. München 23. 12. 1981)

O boala necrătaoare l-a răpus pe Noel Bernard în floarea virstei; în plină putere. Abia avea 56 de ani. Cind l-am văzut în casa lui din Florida, în aprilie anul trecut, nu știa cît de grav bolnav era. Făcea planuri. Vroia să scrie două cărți. Mi-a vorbit de ele. Ambele legate de lunga lui experiență ca șef al transmisiunilor Radio Europa Liberă în limba română.

Noel a fost un om de o integritate rară. Avea concepțiile și credințele lui, care nu coineideau întotdeauna cu ale mele. Dar am respectat întotdeauna măestria lui profesională și conștiințiozitatea cu care se adresa României. L-am văzut, ultima dată, cu două săptămâni înainte de decesul lui. Mi-a vorbit lucid - fără pic de auto-milă - de moartea care știa că trebuie să vină. Pregătise totul. Era gata. Curajul și tăria omului, cu totul exceptionale.

După plecarea Ioanei, soția lui, am stat, apoi, și-am ascultat intregul program al Europei Libere, Noel făcând tot felul de comentarii. Era, în general, mulțumit de ce a realizat. Mi-a vorbit de Ioana, de copiii și de nepoții lui. Totul cu un calm absolut.

La despărțire, m-a imbrățișat și m-a sărutat pe amândoi obrajii. Neobișnuit la el, căci nu-i placea să mărturisească

**CONSULATUL GENERAL AL
STATELOR UNITE ALE AMERICII**

28 Decembrie 1981

Modul înțeles și inspirat în care Noel Bernard
 a condus Departamentul Românesc al postului de
 radio Europa Liberă, a fost întotdeauna apreciat
 de cei care au lucrat la Ambasada din București
 și nu mai puțin de noi, cei din actuala generație.
 Multă dintre noi am avut de-a lungul anilor și
 placerea de a-l cunoaște personal, beneficiind astfel
 direct de cunoștințele sale vaste și de analiza
 profundă a evenimentelor românești; noi toți îi
 vom resimți lipsa.

me

atentie
și la
marginile
pe hârtie
luminoase
textelor

**David B. Funderburk
 American Ambassador
 American Embassy
 Bucharest, Romania**

**Mesaj de condoleanțe pentru D-na Noel Bernard, din partea
Departamentului de Stat, Washington, D.C.**

Dragă D-na Bernard,

Aceia dintre noi, din Departamentul de Stat de la Washington, care l-au cunoscut și au lucrat cu Noel Bernard de-a lungul anilor în care a condus Departamentul Românesc al Europei Libere, au fost extrem de întristăți aflind despre moartea sa.

Am apreciat enorm contribuția lui neobosită la eforturile Europei Libere de a-i informa în mod echilibrat și onest pe români despre evenimentele din propria lor țară și din strainătate. Cunoaștem presunile puternice cărora a trebuit să le facă față în activitatea lui. Știm că iubea poprul român și era afectat de soarta lui.

Îi vom resimți lipsa, dar ne vom aminti intotdeauna de el cu afectiune și admiratie.

Ne alăturăm doliului dumneavoastră.

23 Decembrie 1981

5 Ianuarie 1982

Dragă D-le Ferguson,

Întorceindu-mă dintr-o seurtă vacanță, am aflat astăzi despre tragică pierdere a directorului Departamentului Românesc al Europei Libere, Noel Bernard.

Cu mulți ani în urmă, înainte de venirea mea la Vocea Americii, Noel Bernard și-a pus talentul în serviciul emisiunilor Vocei Americii, cu o mare dedicație și competență, fiind unul din corespondenții noștri la Londra. Cind a hotărît să se întoarcă la Radio Europa Liberă, i s-a resimțit puternic lipsa; singura noastră consolare a fost că, de fapt, nu a părăsit niciodată lupta în care suntem angajați cu toții - lupta pentru informarea onestă și adevărată. Înțeleg că, de-a lungul anilor, Noel Bernard a devenit un nume familiar în România și sunt sigur că lipsa lui va fi resimțită și mai puternic de ascultatorii săi.

Vă rog să transmități familiei lui și colegilor condoleanțele mele cele mai sincere pentru această tragică și prematură pierdere.

Cu sinceritate,
James B. Conkling
 Director

D-lui Glenn Ferguson
 Președinte
 Radio Europa Liberă - Radio Libertatea

24 Decembrie 1981

Dragă Ioana,

Vreau să știi cît de mult am fost alături de tine în cruda pedeapsă pe care ai indurat-o în aceste ultime luni. Prima mea mult iubită soție a murit de cancer acum 13 ani, s-a stîns în dureri care nu puteau fi alinate decît cu droguri. Doream cu disperare să trăiască, dar în același timp nu mai puteam suporta să văd chinuindu-se. Știu deci prin ce ai trecut și nu pot decît să mă rog că suferința ta să ia cît mai repede sfîrșit. Primele săptămîni sunt cele mai grele.

Îmi va lipsi Noel. L-am apreciat pentru multe lucruri, nu numai fiindcă era un ziarist strălucit ei și pentru că își spunea părerea cu toată sinceritatea despre problemele noastre din Radio. Cînd am venit prima oară la München, i-am rugat pe toți directorii să-mi atragă atenția cînd văd că gresesc. Noel a fost singurul care a făcut-o. I-am fost întotdeauna extrem de recunoscător pentru sfaturile lui. M-a ajutat enorm.

Am și alte amintiri plăcute. Două zile în compania lui la ski. Cîteva cine în locuința voastră. Seri de poker.

Am pierdut un prieten minunat.

Mary mi se alătură pentru a-ți trimite simpatia noastră cea mai profundă.

Cu sinceritate,

Bill *

* William Buell - fost director al Europei Libere.

emoție.

"N-o să ne mai vedem", mi-a trecut prin cap. Dar nici o clipă nu m-am gândit că desnodământul va veni atât de curind.

Ce pot să mai adaug în aceste sărace rînduri?

Cred că istoria va recunoaște că NOEL BERNARD a fost omul care a influențat enorm mersul poporului român într-o întreagă epocă. După ce a lucrat la Radio Londra, a ajuns să conducea secția română a postului de radio Europa Liberă în două perioade: 1954-58 și 1966-81. În tot acest timp, Noel a dat dovadă de un profesionalism exemplar. Devenise un mit în România. Era ascultat în orașe și la sate. Pretutindenea. Pentru că spunea românilor ceea ce nu puteau afla altfel. Pentru că spunea adevărul, nefalsificat de propaganda comunistă.

Cel mai frumos epitaf, după mine - și pe care, sunt sigur, Noel l-ar aprecia - este povestea cu Ceaușescu aterizând, forțat, cu elicopterul pe virful muntelui.

"Nu mă cunoști? Nu știi cine sunt? se miră Ceaușescu, adresindu-se ciobanului.

"????"

"Da' n-ai radio? Eu vorbesc în fiecare zi."

"Baciuleeee!" strigă păcurarul, în gura mare. Hai repede, e'o vint Noel Bernard!".

Fie-i țărina ușoară!

Ion Rațiu

Acost necrolog a apărut la 17 ianuarie 1982, în publicația Free Romanian Press.

Critice

Draga noastră Ioana,

Am aflat cu multă părere de rău că azi noapte cel ce mi-a fost maestru, șef și protector a început din viață. Un sfârșit pe care-l intrezăream mai de mult, dar pe care-l alungam din minte, caci pe undeva mai speram că acest mare luptător va invinge destinul.

Și dacă ne gândim mai bine, l-a invins. Chiar dacă el a murit, spiritul său extraordinar va dăinui de-a pururi în conștiințele milioanelor de ascultători, iar celor ce am fost aproape de marea lui opera, nu ne rămâne decât a ne mândri spunându-ne: „Am luerat în subordinea lui Noel Bernard”.

Da, el, marele meu maestru, șef și protector a modelat suflete, a ascuțit inteligențe și sunt convins că acum întreaga Românie îl plinge pe cel ce i-a fost un devotat prieten. Și nu se știe când ideile lui atât de generoase și atât de strălucit exprimate vor da și mai multe roade.

Nu i-am fost intotdeauna atât de loial pe căt merita. N-am avut prilejul să-i mai cer odată iertare înainte de marea despărțire. Te rog însă pe tine, soția lui, să primești rugămintea mea sinceră în acest sens.

Ațăt Lydia că și eu știm bine că ați făcut pentru noi intotdeauna și indeosebi în zilele de după atentat. Nu vom

* Scrisă multă explicativă

uita niciodată acest lucru, iar poziția lui Noel față de mine,
dreaptă și cinstită, va constitui mereu o pildă demnă de urmat.

Suntem alături de tine, dragă Ioana, cu gândul și
cu sufletul nostru, rugându-te să primești condoleanțele noastre
sincere și să contezi oriceând pe noi.

Lydia și Emil Georgescu

24 Decembrie 1981

Geneva, 3 ianuarie 1982

Mult Stimată Doamnă,

**O asemenea durere și un asemenea gol nu au
cuvinte, chiar dacă nu pot fi asemuite cu ale dumneavoastră.**

**Talentul, inteligența, energia, voința, pasiunea
profesională, cine nu i le-a recunoscut ?**

**Dar numai dumneavoastră ati pătruns în taina unei
sensibilități care se apără să fie cunoscută, fiindcă, după cum
am bănuit, fusese ulcerată.**

**Primiți, vă rog, recunoștința mea fără margini
pentru a fi oferit o insulă de pace și armonie bunului meu
prieten, a cărui ființă va continua să trăiască în mine atât timp
cât voi trăi și eu.**

Vladimir Krasnosselski

Boulogne, 7 Ianuarie 1982

Dragă Ioana,

Crede-mă că îmi lipsesc cuvintele adecvate pentru a-mi exprima imensa tristețe la aflarea vestii că Noel nu mai e printre noi. Nu am crezut la început că acel om atât de generos, acel ziarist care ne-a menținut speranța într-o lume mai bună, nu mai e printre noi. L-am cunoscut pe calea undelor de foarte multă vreme ea și mulți alți români. În fiecare zi aproape îl ascultam. Felul lui "britanic" de a se adresa românilor, mă fermecă. Prin anii 72-73 am avut ocazia să-l cunosc la Paris și să-mi confirm impresia ^{pozitivă} care o aveam despre el. Ne-am revedut la München în acele zile de toamnă și de primăvară, în care ne-ați primit atât de generos pe mine și pe soția mea. Sorbeam cuvîntul lui Noel. Regretam că nu puteam sta mai mult să-l ascult.

Dragă Ioana, te rugăm mult, soția mea și cu mine, dacă nu o floare, cel puțin un gind bun să depui ea pioasă amintire din partea noastră, eu ocazia unei ceremonii care se va celebra în onoarea celui care a fost Noel Bernard, ziarist care a făcut cîinste poporului român.

Cu deosebită tristețe și afectiune,

Michel și Henriette Nicolas

Michel Nicolas alias Mihai Niculescu, fost redactor în secția de emisiuni internaționale la Radio București.

Londra, 30 Decembrie 1981

Dragă Ioana,

Hilary și eu mine am fost foarte tulburăți la primirea
veștii ~~triste~~ despre moartea lui Noel. Apreciem faptul că ne-ai
trimis-o și îți exprimăm cele mai profunde condoleanțe pentru
această pierdere teribilă.

Noel mi-a fost pe vremuri bun prieten. El a avut o
influență considerabilă asupra vieții mele. Eram tânăr, mai tânăr
probabil decât anii mei, iar el conducea secția externă a ^{la} ~~lui~~ Radio
Press International, dintr-un birou de la Londra. L-am întâlnit și
i-am cerut să mă trimită colaborator în Algeria, pentru a relata
despre ultima fază a războiului de acolo. M-am dus și am
trimis corespondențe pentru RPI și pentru un ziar american.
Cind m-am întors la Londra, Noel mi-a oferit o jumătate de
normă ca numărul doi în biroul de acolo. Nu știam mare lucru
despre radio și nimic despre editarea unei benzi; Noel m-a
învățat. Dar munca alături de el a însemnat o educație într-un
sens mult mai larg: m-a invățat să privesc altfel lumea politicii,
ca de altfel și alte lucruri încă și mai importante. L-am prețuit
foarte mult prietenia.

Deși l-am văzut rar în ultimii ani, este - aşa cum spui -
~~de~~ greu crezut că nu mai aparține lumii noastre. Multi oameni își
amintesc într-adevăr de el cu mult respect și afecțiune. Sper
că asta îți poate alina puțin durerea.

Cu sinceritate,

Norman Moss

www.arhivaexilului.ro

7 Ianuarie 1982

Dragă Ioana,

Primirea veștii tale că dragul Noel - totdeauna atât de vital - nu mai este cu tine și cu toți ceilalți care l-au cunoscut bine, ca persoană fizică pe acest pămînt, a fost neașteptată, provocîndu-mi un şoc și o profundă tristețe. Am avut prilejul deosebit de fericit și mindria de a lucra împreună cu el pentru o bună informare, despre care am constatat că poate fi adevărată, falsă, bună, rea, decentă sau oricum, și, în consecință, expusă ori criticată sau sprijinită și apărată.

Dacă crezi că pot contribui cu ceva anume la un monument care i s-ar face lui Noel sau sprijini o cauză în care ar fi dorit să fiu implicat, te rog spune-mi. Întrîn timp, împărtășindu-ți mindria de a-l fi cunoscut bine pe Noel și de a fi petrecut cu el multe ore plăcute de discurții, fiind aproape întotdeauna de acord cine și ce este bun sau rău în vremea noastră, el va trai mereu în ^{sufletul meu} ~~în mine~~ **Dragul de Noel !**

Îți doresc și a lor tăi siguranță și fericire și acea Lume Liberă mai bună, la educarea căreia a contribuit printr-o activitate atât de îndelungată.

Al tău,

Stephen Laird

Tel-Aviv, 24.02.82

Dragă Ioana,

Acum cîteva zile mi-a spus Iulia că tî-ai exprimat surprinderea că nu te-am condolat la pierderea lui Noël.

Nu are rost să cauți scuze care să apară mai lipsite de sens decît tacerea mea de la sfîrșitul lui Decembrie și deci, am să-ti scriu *adevarul*, care poate îți va apărea banal: am considerat că sunt (personal) prea puțin important pentru a fi fost remarcat în acele momente triste. Se pare că am greșit și cum în asemenea cazuri este inutil să-ti ceri "scuze", te rog să uiți, considerind că am fost singătine cum, de altfel, a și fost cazul.

Stiu bine că pierderea ta personală nu poate fi consolată nici de cuvinte și nici de gesturi pseudoteatrale. Noi, cei care l-am apreciat pe Noel că intelectualul lipsit de compromisuri care era, cei care am știut că de identificat ~~este~~ eu tot ceea ce facea, suntem conștienți că nu va putea fi înlocuit. Nu este adevarat întotdeauna că timpul închide rănilor. Sunt oameni care, prin statura lor ieșită din comun, lasă în urmă locuri care nu se pot elucida. Si timpuri, și amintiri și atitea altele. Noel era unul din acești puțini oameni, și este, în același timp, ghinionul tau - dar și marea privilegiu - de a fi împărtășit viața sa. De aceea, bineînțeles că vei fi nevoită să duci această tristă și în același timp unic-consolatoare povară a amintirilor

aproape de una singură. Prietenii - aceia ce erau atât de mulți - vor rămîne acum puțini, în schimb șobolanii (dar mai ales șoriceii) își vor arăta dinții în eurind.

Te rog să consideri, în ciuda distanței și a tăcerii anterioare, că mă voi număra întotdeauna printre primii. Este singurul fel în care voi putea cinsti memoria aceluia care, chiar atunci cînd nu eram de aceleasi păreri, era printre puținii adevărați parteneri ai unor căutări ce nu pot fi definitivate fără a cădea în păcatul ridicolului verbal.

Cu multă prietenie,

Michael Shafir

Scumpă duduie Ioana,

Profund îndurerăți, nu știm cum v-am putea arăta sentimentele noastre de desăvîrșită tristeță și părere de rău că dragul nostru prieten ne-a părăsit.

Ne gîndim la matale și dacă o consolare este posibilă sau cel puțin o ușurare în durerea imensă ce o incercăți - apoi, o găsiți în lacrimile și regretele unanime cu care noi toți și foarte mulți alții au primit trista veste.

Vă asigurăm de afecțiunea noastră și rugăm pe bunul Dumnezeu să vă lumineze calea, să vă ferească de năcazuri și să vă dăruiască mulți ani sănătoși!

Mary și Gută

Nota. Serisoarea a fost expediată prin poștă, pe un nume german, de actrița Maria Voluntaru și sotul ei, Gabriel Steinberg.

Washington, 22 febr. 1982

Dragă Ioana,

Deși s-au dus două luni de zile de cind Noel a trecut peste pragul vieții, în fiecare dimineață cind primesc de la voi programul emisiunii și văd un alt nume pe el, tresar pentru o clipă neputindu-mă obișnui eu gîndul că nu mai este printre noi. Îmi închipui cît de greu îți este ție să te obișnuiesti cu acest teribil gînd.

Nu-mi vine să cred că a plecat; că l-am văzut pentru ultima oară vara trecută, după întoarcerea voastră din Florida; că acest om mi-a intins o mână de ajutor cind m-am aflat la cea mai mare cumpănă a vieții mele și n-a așteptat să-i arăt că pot face și eu ceva pentru el !

S-a dus ca o vijelie, exact așa cum și-a trăit întreaga-i viață. A trecut peste pragul ei răminind în picioare, ca un stejar. Nici prin moarte n-a dat satisfacție refractarilor săi, nelăsindu-i să vadă cît de mult a suferit, iar prietenilor nu le-a ingreunat inimile, ascunzindu-le durerea.

Lui Noel, pe care n-am ajuns să-l cunosc bine, pentru că așa au fost imprejurările, ii datorez multe. Îmi pare imens de rău că n-am putut să-i fiu de nici un ajutor atunci cind avea nevoie de tot ajutorul de pe lume. . . .

Îl voi purta tot timpul în gînd. Cum oare l-ăș putea uita cind întreaga-mi viață de după 17 martie 1980, a fost schimbată de el ?!

Constantin Alexandroaie

**Stimată doamnă Bernard
și stimați prieteni de la Europa Liberă,**

**Vestea dispariției lui Noel Bernard m-a elătinat și m-a durut,
dar m-a surprins înainte de toate.**

**Un simțământ de incredulitate a făcut ca zile în sir condeiul să
nu mi se lege de mină ca să vă scriu cîteva cuvinte. Prea era o
prezență continuă Noel Bernard pe acea linie liberă de eter,
căutată și ascultată cum puține sunt căutate și ascultate.
Devenise tradiție și legendă, parea sădît acolo de-o veșnicie și
pentru o veșnicie. Cum să crezi că acum nu mai e?**

Primiți, vă rog, sentimentele mele alese.

Cicerone Cernegura

Roma, ianuarie '82

8 Februarie 1982, New York

Stimată D-na Bernard,

Aș dori din tot sufletul să mă credeți că sunt alături de Dvs. în durerea provocată de pierderea unui Om ca dl. Director Noel Bernard (eu aşa îi voi spune întotdeauna). Din nefericire, sunt unul dintre puținii români din exil care l-au iubit, apreciat și respectat până în ultima clipă pe cale ce a fost un mare Om, un bun Român (deși adeseori i se imputa că nu are un "escu" în coadă) și un profesionist extraordinar. Chiar dacă a avut mulți dușmani (cei mai mulți - paradoxal - dintre evrei), a avut și un mare prieten: poporul român, cel din țară, pentru care a contat că un Dumnezeu și care nu-l va uita niciodată..

La 23 Ianuarie, la New York, Comitetul "Adevărul despre România" de sub conducerea d-lui Prof. Brutus Coste a aniversat Unirea Principatelor, ea în fiecare an. Fiind vorbitorul principal, am considerat că este de datoria mea să aduc un ultim omagiu celui de la care am învățat atât de multe (deși eram peste mari de dansul). L-am făcut un panegirie și apoi am propus asistenței să păstrăm un moment de reculegere în memoria sa.

Am auzit (mi-au spus ai mei prin telefon, eu curaj) că în țară î s-au aprins lumânări la biserici pentru sufletul său cinstit și pentru ceea ce a însemnat el în ultimii aproape 20 de ani pentru țara noastră.

Cred că cineva, și cel mai îndreptățit ați fi Dvs., ar

trebui să serie o carte despre acest titan anti-comunist care a intrat definitiv în istoria poporului român. . .

Toemai pentru că a fost atât de mare, dușmanii nu-l iartă
nici după moarte. În ^{cursiv}"Dreptatea", o revistă care apără la New York,
subvenționată de București, cu ocazia morții sale s-a scris: "În
toată activitatea sa a dovedit o puternică orientare nazistă,
promovând și ajutând pe căt i-a fost cu putință nazismul și pe
adeptii lui". Am inclus acest pasaj în discursul meu și lumea
din sală a fost indignată la auzirea acestei mărturii. . .

Cu stima,

Cornel Dumitrescu

München, 30. XII. 981

Dragă Doamnă Ioana,

Cuvinte, chiar izvorite din prietenie, sunt neputincioase atât pentru cel ce le exprimă, cit și pentru cel căruia îi sunt adresate. Dintre noi a dispărut un om, hotărît, dedicat, care a avut șansa unică de-a face din profesia sa o vocație, o misiune. Numai cei aleși de soartă ating un asemenea nivel și - în majoritatea cazurilor - cei cu care lucrează nu-și dau seama decit prea tîrziu.

Ardoarea cu care a muncit nu i-a mai dat timp să cunoască oamenii din jurul său. Noel a asumat că o profesiune ca a noastră este o dedicare integrală și s-a arătat dezamăgit de cei care nu aveau acea flacără în ei - marea majoritate la Europa Liberă.

Microfonul nostru va fi pentru români cu totul altul fără dedicarea militantă față de libertate pe care Noel o difuza neîncetat. Oameni abili, talentați, cu remarcabile cunoștințe se vor mai găsi și ei vor vorbi la Europa Liberă, dar mă îndoiesc că se va găsi un radio-jurnalist de calibrul lui Noel.

Microfonul este un detector nemilos și pretențios. El înregistrază cele mai neînsemnate ezitări, rezerve sau nesincerități. Noel, în anii lui de matur-profesionalism, a devenit un minitor al ideii vorbite. Cuvinte simple, directe, clare și mai presus de toate sincere. Că erai de acord sau nu cu el era oarecum secundar, căci argumentul lui te afecta. Pledoaria sa pasionată, dar ratională, impresiona fiindcă se adresa

concretațeanului în termeni care-i erau inteligibili, apropiati, chiar personali. Niște false erudiție, niște zefleme ieftină și rare ori polemică. Polemica a folosit-o ca să-și apere colaboratorii. Ca șef al unei echipe de lucru el a luptat, chiar și cu superiorii săi, ca să-și apere opinile pe care le dorea exprimate. Noel și-a apărat colegii dar a uitat să-și asigure spatele.

Majoritatea norilor care i-au umbrit anii la Europa Liberă au fost provocați - indirect - de credulitatea sa. Un dar nu a avut în viață: de a cunoaște oamenii. El ii credea de bună credință și dezamăgirea i-a fost cu atât mai cruntă. Legile și regulamentele americane și germane i-au paralizat acțiunile, iar compasiunea l-a impiedicat să ia acele decizii care să-l poată elibera de colaboratori incapabili, nedemni, ba chiar de rea credință.

Toate acestea, firește, aparțin acum trecutului, dar pentru mine Noel - coleg la BBC, apoi amic după o lungă separare - rămâne un om ridicat de talentul și puterea lui de muncă, dar răpus, în mare parte, de nepăsarea arătată animozității și pericolelor care-l ineconjurau.

Dragă Doamnă Ioana, Dta ai pierdut un tovarăș de viață, noi - care l-am cunoscut ca amici - un tovarăș de drum. Toți răminem sufletește mai săraci. Timpul va închide rana, dar urma ei nu va dispărea ușor,

Puiu Cristea

Liviu Cristea alias Radu Pârvan, redactor la Europa Liberă.

Mult stimată Doamnă Bernard,

Vă mulțumesc pentru cartea (Aici e Europa Liberă) pe care am primit-o cu mare emoție și am citit-o cu un interes deosebit. Din paginile ei am reușit să reintrupez imaginea fascinantă a regretatului prieten - deși nu ne-am întlnit decât de prea puține ori, l-am considerat și eu ca și atitia pe care dinsul nici măcar nu i-a cunoscut, un prieten de nădejde, cum puțini ai ocazia să întimpini în viață. Căci secretul personalității lui Noel Bernard, dincolo de inteligența lui extraordinară, care îi permitea să cuprindă, în asociații de idei fulgerătoare, situații și evenimente din cele mai complicate, constă în atașamentul pasionat față de o realitate pentru el totdeauna bogată, vrednică de cucerit prin înțelegerea, prin descifrarea ei. Din acest atașament, din această pasionalitate, a cărei ardere se transmitea prin glasul vibrind de omenie, se naștea în ascultator și interlocutor puternicul sentiment că ești întimpinat de un prieten. Noel Bernard, ziaristul genial, omul minunat - sunt fericit că l-am cunoscut, sunt incintat că numele meu e prezent în cartea lui (această carte, ce reprezintă un atât de valoros document istoric), sunt mereu dezolat că România și noi toți l-am pierdut.

Ion Negoțescu

EPILOG

La cîțiva ani după moartea lui Noel, Irina Moschuna, secretara directorului de atunci, Vlad Georgescu, m-a chemat în biroul ei și mi-a dat o carte: un album Camil Ressu pe care Vlad il primise printr-un intermediar din România, de la doamna Florica Iovănescu, pentru Noel. Cind va fi fost trimisă cartea și care era explicația faptului că expeditorul nu aflase încă, după atîta vreme, că Noel nu mai este în viață, nu am de unde să știu! Ce știu însă cu certitudine este că gestul Doamnei Iovănescu m-a emotionat aproape la fel de mult ca biletelul pe care l-am găsit în album, scris de mina lui Vlad:

“Ioana,

A ajuns la mine.

După cum vezi, “legenda trăiește” .

Atenție la pagină 1

ISBN